

ספר ראש יוסף

על מסכת פסחים

פרק א' וב'

מאת עמוד ההוראה שכל בית ישראל נשען עליו

גדול מרבן שמו

מוהר"ר יוסף תאומים זצוק"ל

אב"ד פרנקפורט דאדר

בעל הפרי מגדים

ובסופו נדפס ספר

ברכת יוסף

על מסכת פסחים פרק א' וב'

והוא ליקומי מכל ספרי הפרי מגדים ערוכים על סדר הדפים

בתוספת מראי מקומות ציונים והערות עם מפתח ענינים

יוצא לאור על ידי

אפרים בנימין שפירא

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשפ"א לפ"ק

כל הזכויות שמורות
להמוציא לאור
ואסור להעתיק או לצלם אפילו חלק קטן מהספר
בלי רשות בכתב מאת המו"ל

הכתובת להשיג הספר:

B. SCHAPIRA
Terlist Str. 37
ANTWERP 2018
BELGIUM
(+323) 233 0204

משפחת שפירא

אבן האזל 11
ירושלים
טל: (02) 5388 356
פקס: (02) 624 9186

עימוד ודפוס

'המהודר'

(+972) 05331-53883
3153883@gmail.com

כרך זה הוקדש לעילוי נשמת

איש צנוע יקר רוח ורב פעלים לתורה וגמילות חסדים
הרב החסיד הנעלה והנכבד

מוהר"ר **משה מנחם מענדלאוויטש** זללה"ה
בן מוהר"ר **יוסף** זללה"ה

ביתו היתה בית ועד לת"ח שהחזיקם בדרך כבוד והשתשעשע בתורתם
נודע בפזרת הונו לתורה צדקה וגמילות חסדים ובתמיכתו הכבירה
למוסדות החינוך בארץ ישראל המתנהלים על טהרת הקודש
כרצון קדשו של רבינו הקדוש ראש גולת אריאל
כ"ק אדמו"ר בעל הויואל משה מסאטמער זי"ע
שבצילו הקדוש הסתופף ולאורו הזך הלך
ובדרך משנתו הבהירה חינוך ביתו

נלב"ע בכתר שם טוב למגינת לב משפחתו וידידיו
ביום ערב פסח י"ד ניסן תש"פ לפ"ק

ויהי רצון שזכות ריבוי הלימוד בתורתו הקדושה של רבינו הפרי מגדים זי"ע
שבספר ראש יוסף ובקונטרס ברכת יוסף על מסכת פסחים
יהיה לעילוי וטובת נשמתו

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח על ידי משפחתו החשובה

הקדמת המהדיר

ספר ראש יוסף

אודה ה' בכל לב ובתוך רבים אהללנו שזיכני להוציא לאור עולם הספר ראש יוסף עמ"ס פסחים במהדורה חדשה ומאירת עינים בתוספות ציונים והערות.

הספר ראש יוסף עמ"ס פסחים חיברו רבינו בשנת תקל"ו לפ"ק בלבוב אבל נדפס לראשונה רק בשנת תרמ"ג לפ"ק, כתשעים שנה אחרי פטירת רבינו הפרי מגדים זי"ע, ע"י רבי אורי זאב וואלף מכת"י שהיה מונח אצל הגביר רבי יוסף נאטנזאהן ז"ל.

הנה הגם שהספר ראש יוסף עמ"ס פסחים ידוע בעיקר מכמה חידושים מפורסמים המבדרין בבי מדרשא, מ"מ רבים לא למדו את הספר לאורכו ולרוחבו כראוי לספר של רבינו הפרי מגדים. זאת משום דמלבד הקושי הרגיל שיש בכל ספרי רבינו [כגון סגנונו הקצר וריבוי ראשי תיבות שאינו מצויים] נתווספו בספר ראש יוסף עמ"ס פסחים עוד כמה סיבות שגרמו למיעוט הלימוד בו.

הסיבה הראשונה היא שהספר נכתב בקיצור נמרץ, וכמו שכתב רבינו בעצמו כאן בהקדמתו, שכאן במהדורה קמא הוא מקצר ואי"ה בהמהדורה בתרא הוא יבאר באריכות גדול, נוסף לזה כותב רבינו במקום אחר שהוא מחוסר ספרים ואין תחת ידו ספר פני יהושע וירושלמי לעיין בהם, סיבות אלו גרמו שרבים מחידושי וביאוריו של רבינו עמ"ס פסחים לא שזפתם עין כלל או היו בהעלם עין מהרבה לומדים.

תקותי שעל ידי מהדורה זו שפוענחו בה כמעט כל הראשי תיבות, והושלמו כותרות, וגם נתוספו אלפי מילות קשר מקורות ציונים והערות המקילים על הלומד לעמוד על פשט ועומק דברי רבינו, יתרבו הלומדים בהספר, וכדי למצוא בקלות כל החידושים המפוזרים בהספר הדפסתי בסוף הספר מפתח ענינים מפורט.

ספר ברכת יוסף

ידוע דכל התורה בכלל ותורת רבינו הפרי מגדים זי"ע בפרט ענייה היא במקום אחד אבל עשירה היא במקום אחר, והגם שכלל זה נכון הוא לכל החיבורים שכתב רבינו מכל מקום בחיבורו ראש יוסף עמ"ס פסחים שנכתב ברמז ובקיצור מופלג עוד יותר מצוי מאוד שאותן חידושים שכתבם כאן בקיצור וברמז נמצאים בשאר ספריו באריכות וערוכים בטוב טעם ודעת.

על כן רחש לבי דבר טוב ללקט מכל ספרי רבינו [הן ממה שכבר נדפס והן ממה שעדיין לא נדפס והם בהישג יד] כל החידושים שהם שייכים לפרק ראשון ושני דמסכת פסחים ולסדרם לפי סדר הדפים, ובעזר השם יתברך עלה בידי ללקט חומר רב המגיע ליותר ממאתים עמודים, וחוז' ממה שיש בהם השלמות חשובות למה שכתוב בספר ראש יוסף יש בהן גם חידושים מרובים שרבינו בספרו ראש יוסף אינו דן בהם כלל, וקראתי שם הספר ברכת יוסף על שם הברכה המרובה שהשאיר לנו רבינו יוסף תאומים זי"ע בספריו היקרים.

בנוסף לזה עשיתי הקדמה להספר ברכת יוסף, ושם נלקט מכל ספרי רבינו היסודות של מסכת פסחים, עניני בדיקה וביטול וגדרי הלאווין דבל יראה ובל ימצא ושל העשה דתשביתו, שנתחבטו בהם גדולי האחרונים.

תודתי נתונה בזה להגה"צ רבי בן ציון דוב האלברשטאם שליט"א ר"מ בישיבת באבוב 45 שלפני שנים רבות התחיל לבאר קטעים רבים של הספר ראש יוסף עמ"ס פסחים והוסיף להם השלמות משאר ספרי

רבנו ובטוב עינו מסור לי עבודתו להגדיל תורה ולהאדירה, זכות רבינו הפמ"ג יעמוד לו וכל יוצאי חלציו להתברך בכל מילי דמיטב.

חובה נעימה הוא לי להזכיר כאן מו"ר אחד המיוחד מגדולי מרביצי תורה בדורינו הגאון המפורסם מוהר"ר אשר אריאלי שליט"א ר"מ בשיבת מיר שזכיתי ללמוד אצלו כמה שנים ושיעוריו הבהירים עמ"ס פסחים היו לי לעינים.

מקרב לב אברך את ראש ישיבת מיר המעטירה שבצילה אני חוסה הגאון המפורסם מוהר"ר אליעזר יהודה פינקל שליט"א ראש ישיבת מיר, העושה לילות כימים להחזקת הישיבה ולהגדיל ולהגביר קול התורה הבוקע ממנה, ויהי רצון שיראה ברכה והצלחה מרובה בכל פעולותיו.

ברכה לראש משביר למשפחת מענדלאוויטש החשובה שיחיו שנדבה לבם להקדיש הספר לעילוי נשמת אביהם הרה"ח היקר והנעלה מוהר"ר משה מנחם ב"ר יוסף זללה"ה שנלב"ע בערב פסח תש"פ לפ"ק, ויהי רצון שזכות ריבוי לימוד תורתו הקדושה של רבינו הפרי מגדים זי"ע יעמוד לאלמנתו החשובה שתחיה שעמדה לימינה ולכל משפחתו ויוצאי חלציו להתברך בכל מילי דמיטב ושלא תמוש התורה מפיהם ומפי זרעם וזרע זרעם עד עולם אכי"ר.

ברכה לעצמה קובעת זוגתי החשובה והצנועה שלקחה על עצמה עול הפרנסה שאוכל לישב באחלה של תורה מתוך מנוחת ושלות הנפש וחלקה רב בהופעת ספר זה לאור עולם, ויהי רצון שנזכה לגדל צאצאינו לתורה לחופה ולמעשים טובים ושנזכה לדורות ישרים ומבורכים בנים ובני בנים העוסקים בתורה ובמצוות עד ביאת גואל צדק בב"א.

כמו כן אברך את הורי היקרים שליט"א שבזכותם הגעתי עד הלום, ושיזכו לעוד יובון בשיבה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך נחת דקדושה והרחבת הדעת וכט"ס.

אדר תשפ"א לפ"ק
אפרים בנימין שפירא
עיה"ק ירושלם תובכ"א

מסכת פסחים

הקדמה כתיב "לא יראה" ו"לא ימצא" אך ביום הראשון תשבתו, נמצא מי שהניח חמץ במזיד ברשותו כל ימי הפסח עובר ב' לאוין יראה וימצא ועשה. ומיהו אם הניח רגע אחת ואחר כך ניהם וביער יש לספק אי עובר מצות עשה. ואם לוקה על לאו זה יבואר בפריי לאורח חיים הלכות פסח. והיינו כשרואה עובר ב' לאוין ומטמין עובר בלאו אחד "לא ימצא", ולהנצל מלאו זה יש תקנה ביטול וביעור.

ויש בזה ארבע שיטות¹ אבארם בקיצור כאן ואי"ה במהדורא בתרא אכתוב באורך בעז"ה. א' מן התורה [סגין] ביטול או ביעור, ומהני לחמץ ידוע ואין ידוע כי התורה לא הזהירה "לא ימצא" על שאין ידוע לו שאין זה מצוי בידו, ולא דמי לאוכל חלב בשוגג דמכל מקום חלב אכל מה שאין כן כאן, הלכך די בביעור, ואין לחוש שמא יש עדיין חמץ שלא מצא [כיון] דאין עובר עליו, ומדברנן הצריכו שתיהן ואין די באחד

א. כ"מ מהגמרא לקמן דף צ"ה ע"א דב"י הוה ניתק לעשה דגם בפסח יש תשבתו, אבל לגירסת הרבינו חננאל בגמרא שם אין להוכיח משם דיש תשבתו בפסח, ובשו"ת עונג יו"ט (סימן ל' ד"ה אלא) כתב דברמב"ם פ"א ה"ג משמע דבפסח איכא רק ב"י ובי"ו ולא תשבתו ותשבתו איכא רק בערב פסח [ובשו"ת גור אריה יהודה (או"ח סימן ק"י) כתב לדייק מהרמב"ם דתשבתו אינו עובר אלא בע"פ עד חצות וכ"מ בקרית ספר להמבי"ט הלכות חו"מ פ"ב, ועיין עוד בספר פני שלמה דף כ"ז ע"ב ד"ה ומיושב ובפרי יצחק סימן י"ז ובספר נתיב חיים פסחים סימן מ"א ובשדי חמד מערכת חמץ ומצה סימן ה' אות כ"ב].

ב. עיין בקונטרס ברכת יוסף דף כ"ט ע"ב. ג. בפתיחה להלכות פסח (ח"א פ"א אות ג') מביא רבינו מהרמב"ם (פ"א ה"ג) דבעשה מעשה לוקה, ובאות א' שם כתב רבינו דלפי הכס"מ להרמב"ם לוקה שמונים וכ"כ בספר פתח הבית עמ"ס פסחים (בפתיחה אות א') ובספר דרך פקודין (מצוה כ'), אבל השאגת אריה (סימן ע"ה) כתב דלהרמב"ם אינו לוקה אלא מ' וכ"כ רבינו בספרו שושנת העמקים כלל כ' [והובא בפתיחה לקונטרס ברכת יוסף ד"ה עוד], ובפתיחה כוללת (ח"ג אות ט"ו) כתב רבינו דאפשר שלוקה שמונים [ועיין במנחת חינוך ובספר אמרי דוד מצוה כ' אות ב'].

ד. כ"כ הכסף משנה בפ"א ה"ג, אבל הרא"ם (בסמ"ג ל"ת ע"ז) סובר בדעת הרמב"ם דכלל אופן עובר בב' לאוין וכדעת הרא"ש (פ"א סימן ט'), וע"ע ברבינו דוד (ה' ע"ב סוד"ה ונאמר) ובמהרש"ל על הסמ"ג (שם) ובפרי חדש (סימן תמ"ג ד"ה וקודם) ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רס"ז.

ה. במשכנות זהב (סימן תל"ה סק"א) כתב רבינו שג' שיטות נתבארו בדבריהם [ואינו מביא השיטה הד' שהובא לקמן משום שלא הובאה בב"י שם] ויש עוד ב' שיטות, שיטה ד', דרך במקום שמשמשין בו בקביעות בחמץ צריך ביטול או בדיקה אבל במקום שרק לפעמים מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה דלא חייבה תורה כל יראה על ספק חמץ (ובספר תהלה לדוד הלכות פסח סימן ה' כתב דכ"ה דעת הר"ן ודכ"מ במגיד משנה פ"ב ה"י וכ"כ בשו"ע הרב סימן תל"ג סעיף

י"ב), והשיטה הה' הוא תוספות (כ"א ע"א ד"ה ואי) דאפילו יודע שיש חמץ אבל אינו יודע היכן הוא אינו עובר (וכ"ה בפתיחה להלכות פסח ח"א פ"ד אות ג') ועיין בראש יוסף לקמן דף ד' ע"א ד"ה בד"ה כגון ובדף י' ע"ב ד"ה נמצא. ו. וכן להלן בסוף הדיבור כתב רבינו דכאן כותב רק מהדורא קמא בקיצור ואי"ה במהדורא בתרא יאריך.

ז. זהו שיטת הר"ן ועיין במהרש"א מהרש"ל וראש יוסף לקמן דף י' ע"ב.

ח. ואע"ג דבר"ן אינו מבואר דמהאי טעמא מהני בדיקה י"ל דרבינו לומד דמש"כ הר"ן "דהתורה סמכה על החזקות" ר"ל דהגם דמקום שמכניסין בו חמץ חייב לבדוק מ"ה דנחשב שהחמץ מצוי אצלו כיון שהוא מקום שמכניסין בו חמץ מ"מ אחר שבדק כדינו ולא מצא חמץ אינו עובר אפילו בשוגג דשוב אינו נחשב שהחמץ מצוי אצלו שהרי סמכה תורה על החזקות, ולביאור רבינו בהר"ן א"ש קושיית האור גדול ויעו"ש, וכ"כ רבינו לקמן (בדף ד' ע"א בד"ה רש"י ובדף י' ע"ב בד"ה בא"ד ורש"י) דלהר"ן מהני בדיקה משום דלאחר שבדק ולא מצא תו הוה חמץ שאין ידוע שאין עובר עליו וכ"מ מהב"ח (סימן תל"ג) שכתב דהר"ן סובר כרש"י ותוספות דליכא ב"י בחמץ שאינו ידוע, ולכאורה זה תמוה אבל לביאור רבינו בהר"ן א"ש, ובספר אבי עזרי (הלכות חו"מ פ"ב הי"ז ד"ה ונראה) ג"כ מבאר הר"ן כרבינו ויעוין שם באריכות [ולאפני יהושע בתוספות לקמן כ"א ע"א ד"ה ואי שכתב דהתוספות שם שכתבו דאין עובר על כל יראה בחמץ שאין ידוע כיון שאין זה מצוי מיירי היכא שבדק אבל במקום שמכניסין בו חמץ שלא בדקו מודו התוספות דנחשב שהחמץ מצוי אצלו ועובר עליו (ודלא כהפרי חדש והב"ח) אין נפקא מינה בין התוספות להר"ן] ולביאור רבינו בהר"ן אתי שפיר מה שמשמע מהר"ן דמקום שאין מכניסין בו חמץ שאין צריך בדיקה גם ביטול אין צריך דהא אינו עובר עליו אבל להרא"ש דעובר על חמץ שאינו ידוע יש לומר דצריך לבטל אפילו החמץ של המקומות שאין מכניסין בו חמץ וכ"כ המאירי ור"י מלוגיל ונמוקי יוסף (לקמן ו' ע"ב) וברבינו מנוח (הלכות חמץ ומצה פ"ג ה"ז) ועיין בספר משמרת הפסח על בדיקת חמץ (סימן י"ג) ובספר הררי קדם ח"ב סימן כ'.

פסח אשר יש תחת ידי^{טו} וכאן במהדורא בתרא אבאר זה באריכות גדול וכאן במהדורא קמא אקצר.

יח יודע שפלוגתת רבי יהודה וחכמים [אם] אין ביעור חמץ אלא שריפה או מפרר וכו', יש לומר דכולי עלמא סברי דרשא "תשביתו" ביטול^{טז}, ולרבנן כפשטיה, ולרבי יהודה באין ידוע די ביטול^{טז} לשיטות האחרות מלבד הראשונה^{טז}. ויש לומר דלרבנן מפרר ביעור דוקא לידוע, ולאינו ידוע ביטול, כי גם הם סברו קל וחומר מנותר דצריך ביעור מעולם אלא [שאין צריך שריפה ד]כל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אין דין ומכל מקום יליף מנותר דבעי ביעור מעולם^{טז} (ואין עושה

מהן, ביעור [צריך אפילו שביטול] דלמא אתי למיכל, ביטול [צריך אפילו שבדק] דלמא ימצא גלוסקא יפה. ב' מן התורה צריכין ב' ביטול לאין ידוע מידי דהוה אמי שאכל חלב בשוגג, וביעור לידוע, [דלידוע] לא מהני ביטול^{טז}. ג' מן התורה [דוקא] ביטול, [דביטול] יש לו עיקר מן התורה וביעור אין לו עיקר מן התורה דבדיקה לא מהני משום [חמץ ש]אין ידוע^{טז}, וצריך ביטול דוקא ודי בכך, ומדרבנן בעינן נמי בדיקה שלא למיכל מיניה. ד' מן התורה [צריך] דוקא ביעור ובדיקה^{טז}, [דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, ודי בבדיקה כי לאין ידוע [אחר בדיקה] אין עובר כלל שאין מצוי בידו^{טז}. וכל השיטות יש קושיות מסוגיות הגמרא, לבד הראשונה היא המחזורת, ואי"ה בפריי להלכות

יד. כיון שבדק, כ"ה לפירוש הפני יהושע בתוספות דף כ"א ע"א שמקום שמכניסין בו חמץ צריך בדיקה והבדיקה מהני שיהא נחשב חמץ שאינו ידוע ולהתוספות אין לביטול עיקר מ"ה וכמו שכתבו בדף ד' ע"ב [ועיין בפירוש השני של הכסף משנה בהנוסחא הישנה שברמב"ם].

טו. הכונה להלכות פסח מהדורא קמא שנגמר בתקל"ד לפ"ק שנמצא עדיין בכת"י, ומה שהדפיס רבינו הוא המהדורא בתרא שנכתב רק בתקמ"ג לפ"ק כשבע שנים אחר שכתב רבינו ספרו ראש יוסף על מסכת פסחים [ובספר נותרין כלל ג' כותב רבינו "ודאי מי שזוכה ועושה מהדורא בתרא טוב מאוד אבל העיון והחקירה בילדותו טוב ולכתוב הכל בכתב יפה"].

טז. כרש"י לקמן ד' ע"ב דילפינן ביטול מ"תשביתו".

יז. וכ"כ רבינו לקמן (ד' ע"א ד"ה רש"י) ובפתיחה להלכות פסח (ח"א פ"ב אות א') דרק בחמץ ידוע מצריך רבי יהודה שריפה [כנותר שהוא ידוע דלא מצינו שחייב לבדוק אחר נותר שאין ידוע וכ"כ בספר אור חדש כאן אות ב'] אבל בחמץ שאינו ידוע מודה דמהני ביטול, ויסוד הדברים כבר כתוב בתלמיד הרשב"א לקמן ח' ע"א בשם הראב"ד ובפני יהושע לקמן ד' ע"ב ד"ה ובעיקר דרבי יהודה מיירי בחמץ ידוע דשם לא מהני ביטול אלא שהם כתבו דגם לחכמים לא מהני ביטול (ועיין בב"ח סימן תל"א ד"ה ומה שכתב ב"י).

יח. דלהשיטה הא' מהני ביטול גם לחמץ ידוע [אבל לשיטה הג' גם לרבי יהודה רק ביטול מהני וא"כ הא דאמר רבי יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה היינו על כרחך אחר חצות דאז לא מהני ביטול ועיין בהערה כ"ג].

יט. ולפי זה גם לחכמים לא מהני ביטול בחמץ ידוע לענין תשביתו וכ"כ הפני יהושע שם, ועיין מ"ש רבינו באשל אברהם (סימן תמ"ה סק"ז) ובפתיחה להלכות פסח (ח"א פ"א אות י') ובגינת וורדים (כלל מ"ח), ועיין מש"כ רבינו לקמן ו' ע"א ברש"י ד"ה כופה, ומש"כ במקור חיים סימן תל"א ובספר פתח הבית סוף סימן ז'.

ט. כ"כ הכסף משנה (פ"ב ה"ב) ובשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן אלף ע"ד) דכ"ה להנוסח הישן ברמב"ם דלא מהני ביטול לחמץ ידוע וכתבו דלהרמב"ם מתפרש "תשביתו" לכל חד וחד כדחזי ליה [דהכתוב מסרו לחכמים], ובחמץ ידוע הכונה לבדיקה וביעור שזה עיקר השבתתו ובאינו ידוע הכונה לביטול דכיון דלא ידע ליה מוציאו מדעתו ע"י ביטול [והגם שהכס"מ מדחה אותה נוסח ברמב"ם אבל בשו"ת הרדב"ז (שם) ובארחות חיים (הל' חמץ סימן ט') מבואר דגרסי הכי ברמב"ם].

י. וכמ"ש המג"א סימן תל"ד סק"ה [ואינו אונס כיון דבידו לבטלו, כ"ה במשבצות זהב שם ובמקור חיים בפתיחה לסימן תל"א אות א'].

יא. וכ"ה גם שיטת גאון אחד שהובא בכל בו (הלכות חו"מ סימן מ"ח), וע"ע במכתם (בסוף פ"ק) ובמאירי. ובתלמיד הרשב"א (לקמן ח' ע"א) בשם הראב"ד מוכיח כן משיטת רבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה ועל כרחך דמיירי בחמץ ידוע דהא בחמץ שאינו ידוע בביטול סגי ליה.

יב. בב"י (סימן תל"א ד"ה ומדאורייתא) כתב דכ"ה דעת הרמב"ם והטור, ומשום דתשביתו פירושו ביטול בלבד ואין לביעור עיקר מן התורה, ובדיקה לא מהני דשמא נשאר חמץ ויעבור בשוגג וכ"כ רבינו בפתיחה ח"א פ"ד אות ג' [והב"ח והט"ז (סימן תל"ד סק"ג) כתבו דגם להרא"ש וגם להטור מהני בדיקה מן התורה, והמג"א (שם סק"ה) כתב דלהטור לא מהני בדיקה מ"ה אבל להרא"ש מהני, אבל בתוספות הרא"ש (לקמן ו' ע"א ד"ה אי) מבואר דסובר דמ"ה לא מהני בדיקה, ועיין מש"כ רבינו שם בתוד"ה ודעתיה וכדף ז' ע"א בד"ה והנה ובדף כ"א ע"א בתוד"ה ואי, וע"ע בספר נהר שלום סימן תל"ד סק"ב ולקמן בהערה שכ"ז].

יג. פירוש דלידוע צריך ביעור, ולאינו ידוע צריך בדיקה, וסגי בבדיקה מ"ה, דעל מה שלא מצא אינו עובר דהוה חמץ שאינו ידוע, אבל ביטול לא מהני מ"ה, ומ"מ מדרבנן צריך גם ביטול דשמא ימצא גלוסקא יפה.

יש חילוק בין חדר שמשמשין [בן] כל השנה שזה אפשר מקרי אתחזק איסורא (עיי' יורה דעה סימן קכ"ז)¹ מה שאין כן מרתף שמסתפקין יש לומר לכולי עלמא ספק הוה ולא מקרי חזקה לאיסורא להרמב"ם ז"ל דכל ספיקא מן התורה שריא, ויש גורסין באיסור כרת לא², ואם כן יש לומר באינו ידוע הוה ספק לקולא³, ומיהו בדיקה בעי דכל היכי דאיכא לברורי מן התורה

והג"ר רבי אברהם ברוידא בספרו אשל אברהם (חדושי הלכות פסחים ו' ע"ב) דאע"ג דנעשה אח"כ ידוע כיון דבשעת הביטול הוה אינו ידוע שוב אינו עובר על ב"י ולכאורה גם קיים בזה העשה דתשבתו לרש"י ורמב"ם⁴, אבל בב"י ובפרי חדש (סימן תל"א) נקטו דאם נעשה אח"כ ידוע צריך לבערו דשוב לא מהני הביטול, ובפני יהושע (ד' ע"ב) ובמקור חיים (סימן תל"א) כתבו דאע"ג דלא יעבור על ב"י כשיהיה ידוע מ"מ יתחייב בתשבתו כיון דעכשיו בידו לבערו וזה עיקר ההשבתה, ובשו"ת דמשק אליעזר (סימן ה' אות ד') כתב דאם החמץ נעשה ידוע קודם חצות כו"ע מודו דלא מהני הביטול דאע"ג דבשעה שבטלו היה אינו ידוע מ"מ הביטול אינו חל אלא בחצות ואז כבר היה ידוע, וע"ע בקהלות יעקב (סוף סימן ב') ובחידושי רבי שמואל סימן א' אות י' ד"ה ולפימשי"ג [והנה עם מש"כ רבינו יתישב קושיית האחרונים דאם רש"י סובר כתוספות כ"א ע"א ד"ה ואי דלחמץ שאינו ידוע אין צריך ביטול וג"כ סובר דלחמץ ידוע לא מהני ביטול לרבי יהודה א"כ לעולם אין צריך ביטול לרבי יהודה והאין יתפרש לרבי יהודה ד"תשבתו" היינו ביטול, דיש לומר דאפילו דלתוספות לקמן דאין צריך ביטול כל זמן שאינו ידוע מ"מ אם מבטלו מהני הביטול שאפילו אם ימצאו אח"כ לא יעבור עליו כיון דבזמן הביטול היה אינו ידוע].

כה. הרמ"א שם נקט דחמץ לא הוה אתחזק איסורא, והמג"א (סימן תל"ז סק"ח) נקט דהוה אתחזק איסורא, ורבינו כאן ובמשבצות זהב (סימן תל"ה ריש סק"א) נקט דלהרמ"א גם במקום שמשמשין תדיר בחמץ לא הוה אתחזק וכסתימת הרמ"א, ומשו"ה כתב כאן "שזה אפשר מקרי אתחזק", דתלוי בפלוגתא דהרמ"א והמג"א [ובאשל אברהם שם כתב רבינו דבמקום שמשמשין בו תדיר אפשר דאף להרמ"א הוה אתחזק איסורא]. ובחידושי רבי שמואל (ד' ע"א אות נ') כתב מהמקור חיים (סימן תל"ז סוסק"ח) דהיינו טעמא דהרמ"א דלא הוה אתחזק אפילו במקום שמשמשין בו תדיר דכיון דבכל יום מכניסים ומוציאים חמץ ליכא חזקה דיש חמץ בבית.

כו. גירסא זו הובא בכס"מ שם אבל הכס"מ מדחה אותה גירסא [נורבינו בראש יוסף חולין (י"א ע"ב ד"ה הנה) ג"כ נקט דליתא להך גירסא וכתב שכל הפוסקים לא הסכימו לאותו גירסא ברמב"ם].

כז. ועיי' מש"כ רבינו במשבצות זהב סימן תל"ה סק"א בשיטה הד' (והובא לעיל בהערה ה'), והפנ"י מצדד

מזה המין פירכא ויבואר אי"ה בשושנת העמקים⁵. ומיהו הא ודאי אם ביטל אף לרבי יהודה אין עובר "בל יראה" כ"א לשיטה ראשונה אלא דלא קיים מצות עשה ד"תשבתו" שאינה אלא שריפה⁶, ומה תקנתיה לרבי יהודה יזכה בו וישרוף⁷. גם יש לומר דקרא "תשבתו" ביטול היינו אם ביטל בעודו אין ידוע אף אחר כך שמא יהיה ידוע אין עובר עליו הואיל ובשעה שביטלו היה אין ידוע⁸.

כ. פירוש שאין להקשות דמה לנותר שכן בשריפה תאמר בחמץ שביעורו בכל דבר דהיא גופא נילוף שגם חמץ יהא בשריפה (וכ"כ בפתיחה להלכות פסח ח"א פ"א אות י').

כא. אבל בסוף ספר ברכת יוסף ואליה רבה כתב רבינו דלרבי יהודה לא מהני ביטול כלל אליבא דרש"י, דרבינו שם נקט דלרש"י ביטול ידעין רק מתשבתו אבל מסברא לא מהני ביטול אפילו לב"י וכאן נקט רבינו דלכל יראה מהני ביטול לרש"י גם בלי קרא או דלכל יראה ילפינן מקרא דלא יראה לך דבטל בלבך דמהני ביטול וכמ"ש החת"ס עיין והובא לקמן בהערה קס"ט [ועיי' בראש יוסף לקמן דף ד' ע"א ברש"י ד"ה חובת דף כ"ז ע"ב ד"ה והנה וד"ה גמרא ובפתיחה להלכות פסח (ח"א פ"ב אות א') וע"ע באור חדש (ב' ע"א אות י"ב) ובשו"ת אבני נזר (או"ח סימן שט"ז סק"א וסימן שי"ז אות ד') ובקהלות יעקב סימן א'].⁹

כב. וכ"כ הצ"ח לקמן כ"ז ע"ב [ומדכתב רבינו דגם להר"ן דמהני ביטול לחמץ ידוע מ"מ לתשבתו לא מהני משמע דלסוברים דלא מהני ביטול לחמץ ידוע לא מהני הביטול כלל גם כדי שלא יעבור על בל יראה וכן הבין גם הכל בו והמאירי, ולכאורה כ"ה להסוברים כרש"י דביטול ילפינן מתשבתו [וכ"כ המגני שלמה בדעת רש"י] אבל להסוברים כהתוספות דביטול מועיל מסברא דהוה כהפקר גם אם ביטל חמץ ידוע אינו עובר על בל יראה וכ"כ הפני יהושע ד' ע"ב, ועיי' מש"כ לקמן בהערות ל"ו וס"ה וע"ע מש"כ בשו"ת קרן לדוד או"ח סימן קט"ז].

כג. בפתיחה (שם) ובגינת וורדים (כלל מ"ח) כתב רבינו דזה לשיטת רש"י דפלוגתא דרבי יהודה וחכמים הוא לפני זמן איסורו, משא"כ לתוספות דרק אחר זמן איסורו סובר רבי יהודה דצריך שריפה מהני לרבי יהודה ביטול לפני חצות אפילו לקיים מצות תשבתו [ולפי זה א"ש מש"כ רבינו כאן דאם ביטל יש תקנה שיזכה בו שוב וישרפנו, ולכאורה לתוספות דביטול הוה הפקר מה יתקן ע"י שיזכה בו הא אחר שיזכה בו יהא מחויב לשרפו מחמת הזכיה החדשה אבל המצוה שהיה לו מקודם נתבטל, אבל לרש"י א"ש דע"י שיזכה בו הוא חוזר מביטולו דאפילו את"ל דגם לרש"י הוה הפקר וכסברת הר"ן מ"מ להר"ן הביטול אינו חל רק בחצות (וכמ"ש רבינו באשל אברהם סימן תל"ז סק"ג) משא"כ לתוספות הביטול חל מיד וע"ע בספר בארות יצחק סימן ה' אות ב' ובשו"ת שבילי דוד].

כד. וכ"ה בנהר שלום (סימן תל"א סק"א) ובמגן האלף (בפתיחה לסימן תל"א) ובשו"ת יעקב (סימן תל"ד)

אסור^כ, והלכך בתערובת ונוקשה [אפילו] אי אית [בהו] לאו "בל יראה" מספק אין אסור, מה שאין כן חמץ גמור ספק איסור כרת לחומרא לחד גירסא^{כט}.

לרש"י הביטול מקרא "תשביתו" ענין ביטול כמו "שבת וינפש" ביטול מלאכה^ל, ולתוספות מסברא דאין שלולא^{לא}. ואי עובר "בל יראה" מלילה

או משש ולמעלה, מחלוקת הוא^{לב}, אבל עשה איכא משש ולמעלה כמבואר^{לב}. הביטול בלב נמי מהני^{לד}, אף דבברים שבלב אין דברים שאני חמץ דאין ברשותו ועשאן הכתוב וכו', ומשום הכי בגלוי דעתא סגילה^{לז}, ולרש"י אתי שפיר "תשביתו" ביטול בלב^{לז}, ולתוספות דמסברא הוא אפילו הכי יש לומר כך דבחמץ סברא הוא דגלוי דעת סגי כאמור^{לז}.

ובשו"ת נודע ביהודה (או"ח סימן כ'). ובדעת רש"י ג"כ נחלקו האחרונים, דבכמה דוכתי כתב רש"י שיש בל יראה מחצות וכן נקטו בדעת רש"י המגדל עוז (שם) והחזק יעקב (סימן תמ"ג סק"א) ורבינו (באשל אברהם סימן תל"א ובמשבצות זהב סימן תל"א סק"ד ובסימן תל"ב סק"ב ובסימן תמ"ג סק"א, ובראש יוסף לקמן ד' ע"א ד"ה ברש"י, ובפתיחה ח"א פ"א אות ו') וכן נקט התוספות שאנץ (דף כ"ט ע"ב) דלרש"י יש ב"י מחצות, אבל התוספות יו"ט (פ"ד מ"ד) מדייק מרש"י (שם) דעובר רק מהלילה וכ"כ בדעת רש"י המהרש"א י' ע"ב. והבעל העיטור (קק"ד ע"א) והמגדל עוז (שם) ורבינו באשל אברהם (סימן תל"ה סק"א) והנודע ביהודה (או"ח סימן כ') כתבו שתלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון אם חמץ אסור בע"פ מ"ה, ועיין מש"כ רבינו על זה שם בפתיחה ויעו"ש [ובדעת הרא"ש ג"כ נחלקו האחרונים ועיין מש"כ לקמן בהערה שכ"ה].

לג. ברמב"ם ריש הלכות חמץ ומצה, ולקמן ה' ע"א.

לד. כמ"ש ברמב"ם (פ"ב ה"ב) ובר"ן ובטור סימן תל"ו, וכ"כ שם המג"א והובא במ"ב שם סקכ"ה. [והריטב"א (ו' ע"א ד"ה והתניא) והר"ן (ט' ע"ב ד"ה אמר) בשם איכא מאן דפירש כתבו שצריך אמירה אבל אין צריך להשמיע לאזניו ועיין מש"כ לקמן בהערה ל"ז].

לה. וכמ"ש הר"ן, ובאשל אברהם (סימן תל"א סק"ב) מבואר דרבינו לומד דגם להר"ן ביטול הוא פעולת הפקר שהאדם עושה, שכתב דמשו"ה אין בזה חסרון דברים שבלב דרק בממון גמור ליכא גמירות דעת בלב אבל בדבר שאינו ממון גמור כחמץ גם בלב יש גמירות דעת (וכעין זה כתב בשערי יושר שער ה' פרק כ"ז), אבל במקור חיים (בפתיחה לסימן תל"א סק"ב) נקט דלהר"ן אין האדם עושה החלות הפקר אלא התורה ומשו"ה אין בזה חסרון דברים שבלב, ועיין מש"כ בחידושי רבי שמואל דף ב' ע"א אות ה'.

לו. כאן ובאשל אברהם (סימן תל"א סק"ב) נקט רבינו דגם לרש"י מהני ביטול משום הפקר וכסברת הר"ן אלא דלרש"י ידעין לה מקרא [וכ"כ המאירי בדף ו'], ובתבת גמא (בהעלותך אות ג') ובחידושי מגידות (אות ד') כתב רבינו דלרש"י לא בעינן קרא דביטול מהני דזה ידעין מסברא ומטעם הפקר [וכהר"ן] וקרא קמ"ל דביטול הוה בכלל מ"ע דתשביתו ונ"מ דאם קנה חמץ נוקשה בפסח ובטלו אח"כ דאינו לוקה [לחזקיה דנוקשה מותר בהנאה וכידו לבטלו אפילו בפסח], ובראש יוסף (לקמן ה' ע"א ד"ה מתניתין)

דאפילו במקום שאין משתמשין בו תדיר יש חיוב בדיקה מ"ה דלא כתיב לא תמצא חמץ אלא לא ימצא דמשמע דצריך לראות שלא יבוא לידי מציאת חמץ, ועיין ברכינו דוד לקמן ט' ע"ב. **כח.** כאן ובאשל אברהם (סימן נ"ג סק"ח) ובתבת גמא (פרשת מסעי אות ב') נקט רבינו דלהרמב"ם בספק יש חיוב לברר מן התורה וכמ"ש בשו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סימן א') והובא בפרי חדש (סימן ק"י בכללי ס"ס סוף אות א'), והערוך השלחן (יו"ד סימן ק"י) חולק וס"ל דאפילו להרמב"ם אין חיוב לברר מ"ה (ועיין בספר מלאכת חושב עמ"ס תמורה י"א ע"ב ד"ה אר"ח). והנה רבינו במשבצות זהב שם בשיטה הד' נקט דלרמב"ם במקום שאין משתמשין בו תדיר א"צ אפילו בדיקה, דשם נקט דהתורה לא חייבה בל יראה אלא במקום שיש ודאי חמץ אבל במקום ספק פטור בוודאי כיון דאין החמץ מצוי אצלו ומשו"ה אין צריך לברר דאינו ספק כלל ורק במקום דיש ספק מחויב לברר, ועיין בשפת אמת.

כט. וצריך ביאור דעל לאו דבל יראה אין בו כרת ורק על אכילת חמץ יש כרת (וע"ע בספר אורה ושמחה הל' חור"מ פ"ב ה"ב אות ח' מש"כ בזה).

ל. ופירושו שמבטל החמץ מתשמישו המיוחד לו ונחשב אצלו כעפרא בעלמא שאין בדעתו להשתמש בו ועיין מש"כ רבינו לקמן ד' ע"ב ד"ה ברש"י.

לא. וכ"כ השאג"א סימן ע"ז אבל הבית מאיר סימן תל"א נקט דגם להתוספות אינו מסברא לחוד ועיין לקמן בהערה ל"ז ובספר נתיב חיים סימן כ'.

לב. בספר המכתם (מ"ט ע"א ד"ה ואם) כתב להדיא דבע"פ יש ל"ת דבל יראה [בנוסף על העשה דתשביתו] וגם התוספות חכמי אנגליה (דף ו' ע"ב) והמהר"ם חלאווה (דף מ"ט ע"א) ס"ל דיש ב"י בע"פ וכן משמע ברכינו חננאל (דף ו' סוף ע"ב ד"ה אמר) וכ"כ הבעל העיטור (ח"ב קכ"ד ע"ב) בדעת רבי יהודה, ובשו"ת מהר"ם בן ברוך (סימן קס"ב) הראב"ד (פ"ג ה"ח) כתבו בפירוש דבל יראה אינו נוהג אלא בפסח, והראב"ד חולק על מה שנקט בדעת הרמב"ם שם דכבר מחצות עובר בכל יראה, אבל המגיד משנה (שם) והמאירי (ו' ע"ב) כתבו דגם להרמב"ם אינו עובר אלא מהלילה ודלא כהבנת הראב"ד ברמב"ם, ורבינו בפתיחה להלכות פסח (ח"א פ"א אות י"ד) כתב דבספר המצוות להרמב"ם משמע שעובר מחצות [וכ"ה להדיא בספר המצוות שנדרס מכת"י ע"י הגר"ח ה"לר], וכך כתבו בדעת הרמב"ם המגדל עוז שם ורבינו דוד (ה' ע"א ד"ה דהא)

ראש

יוסף

ה

ענין שאור, וחמץ גמור ונוקשה, ותערובת חמץ, מבואר בהקדמה לפריי אורח חיים הלכות פסח^ל. וביטול בלב דמהני יש לראות [אי מהני] לנוקשה ותערובת [ד]אי מותרין בהנאה^{לט} ובאכילה ובל יראה אסורין מן התורה לא מהני בהו ביטול דממון גמור הוה וברשותיה קאי^מ. ושאור אין ראוי לאכילה ואפילו הכי חייבה התורה באכילה מלקות וכתב^{מא} הואיל וראוי לחמץ בהן עיסות אחרות כמו שכתב הר"ן ז"ל באלו עוברין (יג: ד"ה ת"ר)^{מב}, ולפי זה יצא חמץ מכלל שאר איסורין דבשאר איסורין שלא כדרך הנאתן אין לוקין עליהן ושאור מלקי לקי עליהו כדאמרן^{מג}. גם לרבי יוסי הגלילי דחמץ מותר

בהנאה כל שבעה לא שייך ביטול בלבד, וכל ספיקי דלא מהני בממון גמור הוא הדין דלא מהני בחמץ דהא ממון גמור הוה דשרי בהנאה.

ויש מחלוקת בין הפוסקים אי דבר האסור באכילה מדרבנן אי גזרינן ביה דלמא אתי למיכל מיניה, דודאי דבר האסור באכילה מן התורה שייך למגזר ביה דלמא אתי למיכל מיניה מה שאין כן דבר האסור באכילה מדרבנן הוה גזרה לגזירה ועיין בטור ריש סימן תמ"ב יעוין שם^מ. ומעתה אתחיל לכתוב פירוש זאת המסכתא ומאת העוזר האמיתי אשאל העוזר שיסייעני להתחיל ולגמור פירוש כל המסכתא אמן.

שאינו ראוי לאכילה דחמץ נמי ראוי לחמץ בו עיסות אחרות, והצל"ח (ביצה ב' ע"א) חולק וסובר דאף שחייב לבער חמץ שאינו ראוי לאכילה כיון שראוי לחמץ בו מ"מ אם אכלו אינו חייב כרת, ובחידושי רבינו דוד (לקמן מ"ה ע"ב ד"ה הפת) מפורש כרבינו דגם על חמץ שעופשה חייב כרת באכילתו כיון שראוי לחמץ בו ועיין בברכת יוסף דף ל' ע"א [ובשאור מודה הצ"ח שחייב על אכילתו כרת דבהכי חייביה רחמנא, והמהר"ם שיק (מצוה י"ט) והמגן האלף (סימן תמ"ב סק"ב ד"ה אלא) כתבו דאפילו בשאור אינו חייב כרת אא"כ עירבו עם שאר מאכלים ונעשה ראוי לאכילה וע"ע בחזו"א (סימן קט"ז וסימן קכ"ד) ובמנחת סולת (מצוה י"ט) ובשו"ת יד סופר (סימן ט'). ובמקור חיים (סימן תמ"ב סק"ב) מחדש דבחמץ שנפסל מאכילת אדם ליכא כרת ומ"מ אסור לאכלו מ"ה משום "תשביתו" וכמ"ש התוספות כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש ד"תשביתו" משמע שלא כדרך הנאתו, ועיין במנחת ברוך סימן מ' ענף א'.

מב. בר"ן שם כתב דמשו"ה הפת שעופשה ונפסל מלאכול לאדם צריכה ביעור ואע"ג דנבילה שאינה ראויה לגר לא שמה נבילה משום שראויה לחמץ בה כמה עיסות והכי איתא במכילתא, וע"ע בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן שמ"ט סק"ו) ובחזו"א (שם) ובספר נחלת שמעון סימן ג'.

מג. ועיין מש"כ רבינו (לקמן כ"ד ע"ב ד"ה שם) ובמשבצות זהב (סימן תמ"ב סק"ח) ובאשל אברהם שם סק"ד.

מד. וכן מוכח מחידושי הר"ן (ו' ע"ב ד"ה שני) שכתב דאי לרבי שמעון מותר חמץ בע"פ אחר חצות בהנאה מ"ה לא היה מהני לדידיה ביטול ועל כרחך דלרבי שמעון חמץ בע"פ מחצות אסור בהנאה מ"ה, וכ"כ רבינו גם באשל אברהם (סימן תל"א סק"ב) וכ"כ בשאג"א (סימן ע"ז) ובצל"ח (ד"ה בודקין) דלרבי יוסי הגלילי לא מהני ביטול בלב. [ובבית מאיר (סימן תל"א סעיף א' ד"ה גס) ובמקור חיים (בפתיחה לסימן תל"א) כתבו דגם אליבא דרבי יוסי הגלילי מהני ביטול

נקט רבינו דלרש"י ביטול אינו מטעם הפקר ומשו"ה מחדש שם דלגבי הלאו דלא תשחט לא מהני ביטול לרש"י ועיין לקמן בהערות מ' מ"ד נ"ד קס"ח קס"ט וקצ"ז.

לז. ובאשל אברהם (סימן תל"א סק"ב) כתב רבינו דמשמע דלתוספות צריך ביטול בפה אלא שאין צריך להשמיע לאזניו וכמ"ש הב"ח (סימן תל"ו ד"ה ומה שכתב) מהר"ן בשם יש אומרים [וכ"ה בריטב"א ז' ע"א ובתוספות רבינו פרץ ל"א ע"ב], וכ"כ הבית מאיר (שם) דלתוספות צריך ביטול בפה, דרבינו (שם) והבית מאיר נקטו דהתוספות אינם סוברים סברת הר"ן ודלא כמ"ש רבינו כאן.

לח. בפתיחה להלכות פסח חלק ב' פרק ב'.

לט. בתוספות לקמן כ"ג ע"ב ד"ה מאי כתבו דלחזקיה מותר נוקשה בהנאה ולרבי אבהו אסור, והרא"ש והרי"ף פסקו כחזקיה (עיין ברא"ש מסכת חולין פ"ז סימן י"ז ובמהר"ם חלאווה דף כ"ג ע"ב, אבל להר"ן לקמן ריש פ"ב אין הוכחה דהרי"ף פסק כחזקיה, והרמב"ם פסק כרבי אבהו, ובספר חקרי לב או"ח סימן פ"א כתב דרוב הפוסקים פסקו כרבי אבהו, וע"ע באשל אברהם סימן תמ"ח סק"ט ולקמן בסוף פ"ב הערה ע"ו).

מ. וכ"כ רבינו לקמן (ב' ע"א ד"ה ודע) ובאשל אברהם (סימן תל"א סק"ב) דלרש"י לא מהני ביטול בנוקשה אי ס"ל כחזקיה דנוקשה מותר בהנאה, אבל בחידושי מגידות עמ"ס פסחים (אות א') כתב רבינו דלרש"י מהני ביטול בנוקשה דהא לרש"י דילפינן ביטול מקרא לא בעינן לסברת הר"ן (וכ"מ בראש יוסף לקמן ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא), עוד כתב רבינו שם דגם לחזקיה דנוקשה מותר בהנאה היינו מ"ה אבל מדרבנן אסור בהנאה וכיון דמדרבנן אסור בהנאה מהני ביטול גם בנוקשה [וזה תלוי במחלוקת רש"י והריטב"א לקמן ז' ע"א אם איסור הנאה דרבנן נחשב לממון מן התורה] ועיין לקמן בהערה ס"ב.

מא. ובאשל אברהם (סימן תמ"ב סק"ד) ובפתיחה (ח"ב פ"ב אות ב') כתב רבינו דה"ה דחייב כרת על חמץ

דף ב' ע"א

משנה אור לארבעה עשר בודקין את החמץ.

מלת "את" מיותרת^מ, וה"א הידיעה^מ,

אולי אקרא קאי, לא מצי קאי, דלא נזכר בהשבתה כי אם שאור וי"ל דלא יראה חמץ גם כן כתיב ועלה קאי בודקין את החמץ.

כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ובמה אמרו וכו'. עיין תוספות יום

טוב ור"ע ברטנורא "כל מקום שאין וכו'" לרבווי אוצרות יין ושמן שאינם צריכין בדיקה, כדמסיק לקמן (ח:), ואם כן במה אמרו בית שמאי ובית הלל דמרתף צריך בדיקה, ומשני במסתפק. ועיין תוספות ט' ע"א (ד"ה אין) דמרישא אפשר באין

חולדה וכו'^{מח}. וצריך לומר דאשמעינן [מתניתין] דלא תימא דלא פלוג חכמים בין חדר לחדר וכו', ואם כן קשה מה קושיא במה אמרו, דלמא במרתף שיכולה חולדה לגרור שם ולקמן (ט) במשנה דאין חוששין היה צריך להקשות.

רש"י ד"ה אור לי"ד גרסינן. לא לאור י"ד^{מט}

[ד]משמע סמוך ללילה היינו בין השמשות והוא סובר דבצאת הכוכבים דוקא, עיין תמים דעים (סי' רמ"ה)¹ והפ"י^{נא}, ועיין רש"י עמוד ב' ד"ה אורתא [הוא] משחשיכה ושקעה חמה של י"ג, משמע לכאורה בין השמשות^{נב}. ולא גרסינן אור י"ד^{נב}, עיין מה שאכתוב ברש"י ד"ה ה"ג קא סלקא דעתך וכו' שחרית של י"ד.

ביטול לחמץ ידוע ומתניתין איירי בחמץ ידוע א"ש דנקט "החמץ" דהכונה לחמץ ידוע, ובאשל אברהם (סימן תל"ט סק"א) מצדד רבינו דלרש"י איירי מתניתין בחמץ ידוע אבל מסיק דלישנא ד"בודקין" לא אתי שפיר בחמץ ידוע (וכ"כ החמד משה שם) ובספר חוקת הפסח (בסוף הפתיחה לסימן תל"א) כתב דלרש"י חמץ שנמצא במקום שמכניסין בו חמץ תדיר נחשב לחמץ ידוע דלא מהני ביה ביטול ובכה"ג אתי שפיר הלשון דבודקין את החמץ].

מח. התוספות שם כתבו דמשנה דידן אין להביא ראיה דאין חוששין לחולדה דיש לומר דהמשנה איירי במקום שאין שם חולדה.

מט. וכ"כ בחידושי הר"ן דכונת רש"י לאפוקי גירסא זו ומשום דמשמע הלילה שאחר י"ד, ורבינו מפרש באופן אחר כונת רש"י. [והמהר"ם כתב דכונת רש"י גם לאפוקי "אור י"ד", אבל בחידושי ר"ן כתב דגירסא זו א"ש, ועיין מש"כ רבינו לקמן].

נ. ושוב נדפס בהשגות הראב"ד על הרי"ף, ושם כתב דמדנקט לשון אור אשמעינן דהבדיקה צריכה להיות כשיש עדיין קצת אור, ונחלקו האחרונים בדעתו, לדעת הב"ח והמג"א (כריש סימן תל"א) והגר"א במעשה רב כונתו לבין השמשות, ולהחך יעקב ואליה רבה (שם) כונתו שצריך לבדוק מיד בתחלת צאה"כ דאז יש עדיין קצת אור, וכאן ובאשל אברהם (סימן תל"א סק"א) נקט רבינו כהמג"א דכ"מ ברבינו ירוחם נ"ה ח"א (וכ"כ בחידושי הרי"י מנרבוה וברבינו מנוח פ"ב ה"ג בשם הראב"ד).

נא. נראה דיש ט"ס וצריך להיות ובב"י.

נב. והחת"ס כאן כתב דמש"כ רש"י שם כונתו לצאת הכוכבים ועיין מש"כ האור חדש שם.

נג. ועיין מש"כ רבינו באשל אברהם (סימן תל"א סק"א) ובמשבצות זהב שם סק"ב.

דכיון שמחויב לבערו אינו ממון גמור, אבל בחידושי רבינו דוד (כ"ט ע"א ד"ה ובתוספות אמרו) כתב דאף בפסח רשאי למכור חמץ לנכרי אליבא דרבי יוסי הגלילי ובתוספות (קידושין נ"ו ע"ב ד"ה המקדש) ג"כ מבואר דלרבי יוסי הגלילי הוה חמץ ממון ואפשר לקדש בו אשה וכ"כ בתוספות הרא"ש (שם ד"ה אינה) ועיין מש"כ בתוספות הרא"ש (לקמן כ"א ע"ב סוד"ה עבר) ובפסקי הרא"ש (פ"ב סימן ד') ובש"מ (כתובות ל' ע"ב) וע"ע באמרי בינה דיני פסח (סימן ב') שמש"כ ברמב"ן דלרבי יוסי הגלילי לא מהני ביטול הוא ט"ס]. ומדנקט רבינו רבי יוסי הגלילי ולא נקט רבי שמעון משמע דסובר דלרבי שמעון מהני ביטול בלב, ומ"מ יתכן דסובר רבינו דלרבי שמעון חל הביטול רק בליל פסח וכמ"ש הצ"ח והשאג"א, וי"ל דסובר דגם בערב פסח לא הוה חמץ ממון גמור לרבי שמעון דלהתוספות בע"פ אע"ג דעדיין מותר בהנאה מ"ה לרבי שמעון מ"מ מדרבנן אסור בהנאה ולדעת הר"ן לרבי שמעון חמץ בע"פ אסור בהנאה מ"ה, ועוד יש לומר דרבינו סובר דכיון דבפסח אסור בהנאה לרבי שמעון א"כ אינו ממון גמור ומשום מהני ביטול אפילו לפני ליל פסח וכעין זה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן א' סק"ג), אבל מחידושי הר"ן ומהצ"ח והשאג"א שם מבואר דאי חמץ אחר חצות מותר בהנאה אפילו מדרבנן לא חל הביטול אליבא דרבי שמעון רק בכניסת ליל פסח ולא בחצות.

מה. הטור סובר דאין חיוב לבער אלא חמץ האסור מן התורה אבל נוקשה למ"ד דאסור מדרבנן מותר להשהותו אבל מהשו"ע שם נראה שפוסק דגם נוקשה חייב לבער וכתוספות ב' ע"א סוד"ה אור (כ"כ שם המג"א סק"א).

מו. בספר משנת שלמה כתב דאפשר דבלי מלת "את" יתפרש שבודקין החמץ שיש בידו, כמו בודק סכין ונותן לו (חולין ג' ע"ב).

מז. עיין תוספות קידושין ב' ע"א ד"ה האשה. [ולמש"כ המגיני שלמה (ט' ע"ב ד"ה ועוד י"ל) דלרש"י לא מהני

ד"ה בודקין שלא יעבור וכו'. עיין בר"ן ור"ע ברטנורא^י ומיושב דברי רש"י ז"ל, ועיין מה שאכתוב בתוספות ד"ה אור לארבעה עשר, וכאן אין להאריך בזה.

ד"ה שתי שורות החיצונות וכו'. לא כתב שהן עליונות, כמו לבית שמאי דמציין על הכל, משום דהלכה כבית הלל וכרב באיסורי דדייק החיצונות משום הכי מציין רק על מלת החיצונות ועיין בר"ע ברטנורא ותוספות יום טוב^י.

ד"ה ה"ג קס"ד וכו' כשיאיר השחר שחרית של י"ד. פירש "נגהי" עמוד השחר שהוא אור הנוצץ בפאת מזרח (עיין רמב"ם פירוש המשניות ריש ברכות במשנה) כדי ליישב הלמ"ד של לארבעה עשר שהוא במקום של, ואי אור יממא מה של י"ד, לכן פירש [רש"י] עמוד השחר, וזהו שכתב "שחרית של י"ד" הלמ"ד במקום של. ומיהו אף אי גריס "אור ארבעה עשר" על כרחך [אי] אור נגהי [היינו] עמוד השחר, דאי יממא ממש שרגא בטיהרא מה מהני, מה שאין כן עמוד השחר עדיין חושך הוא, ומיהו [אם לא בדק בלילה] אף ביממא צריך נר להכניס לחורין ולסדקין עיין אורח חיים הלכות פסח ויבואר שם.

ד"ה לילי ממש לא גרסינן. קשה ליה על מלת "ממש" דפשיטא דאין לו פירוש אחר, אבל על "קא סלקא דעתך" לא קשיא ליה דקאי על נגהי וכו', ועיין מה שאכתוב בתוספות ד"ה קא סלקא דעתך. ואין לפרש דבאמת לאו לילי ממש אלא בין השמשות^י ויהיה "המפלת אור לשמונים ואחד", בין השמשות, דחטאת העוף באה על הספק, וכן "יכול יהא נאכל אור לשלישי", בין

השמשות, דקיימא לן דבין השמשות נמי אין נאכל דספק לילה הוא, זה אינו, דהא תני דבי שמואל לילי ממש, ויבואר עוד לקמן^י.

ד"ה הבוקר אור קא סלקא דעתך דהכי קאמר ולבוקר וכו'. כתב ולבוקר במקום הבוקר, מפני כפי הס"ד הבוקר ששמו אור אם כן סימן אחר סימן הוא, ולא יתכן ה"א הידיעה להצריך עוד סימן אחר, לכן אמר כאילו לא כתיב הבוקר, ואמנם בד"ה מי כתיב האור בוקר פירש ולאור [דהיינו בוקר] וכו', משמע גם כן דאין אור ידוע וי"ל דאין ידוע אם באמצע יום וכו'.

ד"ה הבוקר אור כתיב וכו' ולפי דרכו לימודך כו'. תירץ בזה קושית התוספות ד"ה יכנס, דעיקר למודא מ"אל תצאו" וכאן אגב אורחיה של קרא השמיענו זה גם כן^י, ומיהו מההוא קרא לחודיה לא הוה ידענן זה דהא הכתוב סיפר אימתי הלכו וכל היכי דאיכא למדרש דרשינן.

ד"ה וכאור בוקר וכו'. והא ליכא לפרש וכאור בוקר בעולם הבא כן הוא זריחת שמש של עכשיו דאין מדמין הברור לשאין ברור, ועיין מה שאכתוב בתוספות ד"ה וכאור בוקר ועיין שם במהרש"א.

בתוספות ד"ה אור וכו' אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל. מלת "הצריכו חכמים כלל" אין לו פירוש לכאורה והול"ל הכי למה לי בדיקה^י, וי"ל דמתניתין מן התורה קאמר או בדיקה או ביטול, ונקיט בדיקה דעדיף טפי או לאור הנר אשמעינן, לכן קשיא להו על חז"ל דאמר הבודק צריך שיבטל וכיון דכל בודק צריך שיבטל למה ליה מדרבנן בדיקה כלל תסגי בביטול^י.

נו. וכדעת הראב"ד בהשגות על הרי"ף וכן כתב הצ"ח.

נז. בדף ג' ע"א ברש"י ד"ה אם שיוה, וברש"י ד"ה אור.

נח. העירני חכ"א דלכאורה לפי מש"כ רבינו לקמן בתור"ה וכדבר דלרש"י אין לצאת עד הנץ החמה י"ל דלרש"י בלא"ה לא קשיא קושית התוספות דהא בקרא דידן יש תוספת חידוש דכתיב "הבוקר אור" והיינו נץ החמה משא"כ בקרא דאל תצאו כתיב "עד בוקר" דהיינו עמוד השחר (ועיין זה כתיב בחידושי אבן העזר וע"ע בספר יד יהודה כאן).

נט. וכמו שהקשה בחידושי הריטב"א.

ס. וכן הוא בחידושי הר"ן, וע"ע בתוספות רבינו פרץ.

נד. הר"ן כתב דחז"ל חששו דשמא לא ביטל בלב שלם, והר"ע ברטנורא כתב דחששו שיחזור בו מהביטול [וכ"ה באור זרוע הלכות פסחים סימן רנ"ו ובנמוקי יוסף ובפירוש ר"י מלוניל ויעו"ש בהערות שביבי אש], ובקה"י (סימן א' סק"א) כתב דמהר"ן נראה דגם לרש"י ביטול מדין הפקר היא ומשור"ה לא כתב כהרע"ב ועיין בספר בארות יצחק.

נה. שמביא מהרא"ש והרמב"ם שהלכה כרב, דלא גרסי לקמן בגמרא ח' ע"ב "והלכתא כשמואל", אבל הרי"ף פסק כשמואל [ועיין בביאור הלכה סוף סימן תל"ג שיש הרבה ראשונים שפסקו כשמואל].

ודע מה שכתבו התוספות איסורי הנאה. הוא הדין איסורי אכילה חמץ [כגון] נוקשה ותערובת לרבי אבהו^א או לרבי יוסי הגלילי כל חמץ, ומיהו נוקשה ותערובת אפשר דלא מהני ביטול דמזון גמור הוא^ב וצריך להוציא מרשותו כעין קושיות הר"ן דחצירו הוא^ג, ולפי זה רש"י לשטתיה אלו עוברין (מב.) ותוספות לשיטתם דממה נפשך אין צריך בדיקה^ד או רש"י ותוספות לרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שרפה ואין להאריך כאן^ה. הביא^ו מיוה"כ ועיין בשו"ע אורח חיים הלכות יום הכפורים דשם הכל אין אוכלין^ז וי"ל דשרי בהנאה

ולא גזרו כי אם על איסורי אכילה^ח ואי"ה יבואר הכל באורך.

בתוספות ד"ה קא סלקא דעתך. מקיים הגירסא "קא סלקא דעתך", [ו]קאי אמאן דאמר נגהי ממש, אלא שמשום הכי אין לשבש, [דנקט] ומאן דאמר [לילי] לילי ממש אגב דאמר נגהי ממש.

תוספות ד"ה וכדורב יהודא. דלא כפירוש רש"י דפירש חיות ולסטים [דלזה] אפשר עד זריחת השמש כמו שכתוב "תזרח השמש יאספון"^ט

לשיטתייהו דליכא כל יראה בהני חמץ והקשו על רש"י דממה נפשך אין צריך בדיקה דאי לחמץ גמור ביטול סגי ואי לנוקשה ליכא כל יראה ומשו"ה כתבו דטעם הבדיקה הוא משום דשמא יאכל (וכ"כ רבינו בספרו גינת וורדים כלל נ"ז ובחידושי מגידות אות ד').

סח. בגינת וורדים (כלל נ"ז) האריך רבינו בתירוץ זה ותוכן דבריו הוא דלרש"י (י"ב ע"ב) דהא דאמר רבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה הוא רק לפני חצות על כרחך דלרש"י אי אפשר לקיים מצות תשבתו אליבא דרבי יהודה בביטול אלא בשריפה ואע"ג דאם יבטל לא יעבור על כל יראה מ"מ אסור לו לבטל כדי שיוכל לקיים מצות תשבתו בשריפה ורש"י פוסק כרבי יהודה (רא"ש פ"ב סימן ג') ומשו"ה מפרש המשנה אליביה, משא"כ התוספות לשיטתייהו שם דלרבי יהודה רק אחר חצות צריך שריפה משא"כ לפני חצות אפשר לבער בכל דבר וה"ה דאפשר לבטל שפיר הקשו דאי אפשר לומר דטעם הבדיקה הוא משום כל יראה דהא סגי בביטול אפילו לרבי יהודה, ועיין עוד בברכת יסף כאן ולעיל בהערה י"ז.

סו. אולי יש ט"ס וצ"ל הב"י [דהב"י (סימן תרס"ז) ד"ה ובספר] מביא מהתרומת הדשן (סימן קמ"ז) דמה שאין נזהרין ליגע ביוה"כ במאכלין הוא משום דכיון דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אסח דעתיה מינייהו, וע"ע במשבצות זהב סימן תמ"ו סק"ה].

סז. ר"ל דביוה"כ אין אוכלין שום מיני מאכל או משתה, וע"ע בחידושי חתם סופר.

סח. לכאורה צ"ל אכילה והנאה, וכמו שכתב המהרש"א [והריטב"א (ד"ה ושאלו) ובשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן תקמ"ו)], אבל הם כתבו שצריך גם חיוב כרת ולהמהרש"א אין צריך חיוב כרת, ובחידושי הר"ן (ד"ה ומיהו) משמע דאפילו באיסור אכילה לחוד דלא בדילי מיניה ואיכא כרת החמירו חכמים לבער וכ"כ רבינו בא"א סימן תל"ה סק"ב, וע"ע בצל"ח ובמרומי שדה ובספר מרדכי השלם].

סט. בפני יהושע (סוד"ה שם מיתבי) כתב דהגם דבהך קרא משמע דער הגן יש עדיין חיות מ"מ יש לומר דכבר

סא. צ"ל לחזקיה וכמ"ש התוספות כ"ג ע"ב ד"ה מאי (וכ"ה באשל אברהם סימן תל"א סק"ב).

סב. לחזקיה דמותר בהנאה וכך פסק הרא"ש, ועיין בראש יוסף (לקמן ל"ט ע"ב ד"ה ומ"ש אבל) ובחידושי מגידות (אות ד' ואות ט') דגם לחזקיה אסור בהנאה מדרבנן וא"כ אפשר דמהני ביטול, אבל בפתיחה (ח"א פ"ב אות ב') כתב רבינו דכיון דמ"ה מותר בהנאה לא מהני ביטול, ועוד יש לומר דלרש"י גם לחזקיה נוקשה אסור בהנאה מ"ה וכמ"ש רבינו בחידושי מגידות אות א' (וכמ"ש בחידושי הר"ן כ"ג ע"ב, וכ"כ בדעת רש"י הפני יהושע והמלא הרועים שם ובספר מנחת ברוך סימן מ"ח ענף ב').

סג. וכ"כ רבינו בגינת וורדים (כלל נ"ז). ועיין ברבינו מנוח (פ"ב ה"א) שג"כ כתב דאם ביטל בפיו ואין לבו עמו לא מהני הביטול [דביטול עיקרו בלב] ומתורת הפקר ג"כ לא מהני כיון שהחמץ נמצא בחצירו המשתמרת, ובאשל אברהם (סימן תמ"ח סוף סק"ח) כתב רבינו דאפשר דמשו"ה אינו מפרש רש"י כתוספות דף ד' ע"ב דביטול הוא מטעם הפקר דכיון דהחמץ הוא בחצירו לא מהני ההפקר אם אינו מבטלו בלב שלום דמיד זוכה לו חצירו [ובשו"ת חת"ס (יו"ד סימן שט"ז) כתב דגם להתוספות רק בחמץ מהני הפקר דכיון שחמץ אינו ברשותו בגילוי דעת בעלמא סגי, ועיין בספר היובל למרן החת"ס (סימן ס') דלהחת"ס זהו חסרון במעשה ההפקר ומשו"ה בחמץ י"ל דסגי בהפקר קלוש, משא"כ לרבינו נראה דההפקר חל אלא דאפ"ה לא מהני דמיד זוכה לו חצירו וא"כ צ"ע לכאורה מש"כ התוספות דביטול הוא מטעם הפקר, ואפשר דלתוספות גם בכה"ג שייך לומר דאיסורא לא ניחא ליה דליקני או דלהתוספות אם החמץ מונח בחצירו מהני רק ביטול בלב שלם וכמ"ש רבינו מנוח, שו"ר דרבינו בכת"י הלכות פסח באשל אברהם סימן תמ"ח סק"ח כתב דלהתוספות מהני משום דס"ל כהר"ן, וע"ע בברכת יוסף פרק א' בהערה קנ"ג ובסוף פרק ב' דף מ"ב ע"א].

סד. פירוש דיש לומר דמש"כ רש"י דהבדיקה הוי שלא יעבור בכל יראה היינו בחמץ נוקשה ותערובת דלא מהני בהו ביטול ומשו"ה הוי הבדיקה מ"ה, והתוספות אזלי

וכן לסטים^ע מה שאין כן לתוספות בדבור [המתחיל] יכנס דאחי יוסף י"א היו ולא היו מתיראין מחיות ולסטים, ופחתים די בעמוד השחר דהאיר קצת לא זריחת השמש, ומפרשים [התוספות] דאין הכי נמי דכרב יהודא לא קאי אהך [דמשני צפרא נהר] אלא ענין בפני עצמו הוא^{טז}.

תוספות ד"ה יכנס. ולמה שכתבו דבאחי יוסף לא שייך מזיקין אלא פחתים [ובהליכה] לעיר אחרת, אתי שפיר כאן דנקיט כניסה תחלה לעיר אחרת ויציאה מעיר אחרת, מה שאין כן בהכונס שם, ועיין פירוש רש"י כאן, ויש שלש טעמים פחתים ומזיקין וחיות ולסטים.

תוספות ד"ה וכאור בוקר בעולם הזה חצות
(כן) יזרח תחלת הזריחה לעולם הבא.

ומה שאיתא בגמרא "כעין זריחת השמש לעולם הבא" צריך להוסיף מלת זה^{טז}, והכי קאמר "כאור בוקר" שהוא חצות בעולם הזה כעין זה יהיה תחלת הזריחה לעולם הבא, דאין לדמות ברור לשאינו ברור, מה שאין כן לפירוש רש"י לשון הקרא אין מכון דהל"ל לנביא [למימר] וכזריחת השמש יזרח אור בוקר, ויהיה הפירוש כזריחת שמש של עכשיו יהיה תחלת הזריחה לעולם הבא ולמה ליה למימר "וכאור בוקר" שהוא מיותר^{טז}.

מעלות השחר הם מתחילין להסתלק וכשמגיע הנץ אין כבר אפילו אחרוני החיות [וא"כ אין ראייה מוכרחת מהך קרא דצריך להמתין עד הנץ ואפשר דמשו"ה כתב רבינו "אפשר עד זריחת השמש"]^{טז}.

ע. וא"כ לרש"י קאי וכדרב יהודה על הא דמשני צפרא נהר דבשניהם הזמן הוא בהנץ משא"כ להתוספות דמותר לצאת מעמוד השחר הוא ענין בפני עצמו וכ"כ המהרש"א, ורבינו באשל אברהם (סימן ק"י סק"י) פסק דהזמן הוא מהנץ החמה ועיין בספר סבר נפתלי סימן פ"ט שהאריך בענין זה.

עא. וכמו שכתב המהרש"א דלהתוספות על כרחק הטעם הוא משום פחתים.

עב. אחר תיבת כעין, ובתוספות רי"ד הגירסא "כן זריחת שמש לצדיקים", ובש"ס כת"י הגירסא "כן יזרח שמש לצדיקים", ולפ"ז א"צ להוסיף תיבת "זה" אבל מהתוספות

דף ב' ע"ב

בפירוש רש"י בד"ה מדקאמר ובלילה יהי כגנב כו'. דאין לומר "אור" כשהאיר דהא כיון דלילה שם דבר מסתמא גם אור שם דבר של יממא דאם לא כן הול"ל ובחושך יהיה כגנב, ומשני אי מספקא לך דהוה כעין משל אי ברור כאור וכו' ובלילה שהוא מסופק שבלילה אין הדבר ניכר אם הוא שחור או לבן וכל הדברים אין ניכרין בלילה, שעל שם זה נקרא "בוקר" שיכול לבקר ולדרוש בכל הדברים^{טז}.

בד"ה הכי קאמר וכו' פשטיה דקרא כמשמעו ואגב השמיענו מה שאמר בלילה ואור
לרמוז דין אם ברור לך וכו'. ורש"י מוקי רישא דקרא בשאר כל אדם דסתם דיליה הוה ודאי, ואם מספקא לך היינו באב על הבן^{טז}. ולפי זה שלש מדות יש, שאר כל אדם סתמא ודאי הוא יהרג, ואב מסתמא ספק הוה ואל תהרגוהו מספק, ובשאר כל אדם שמכיר שאוהבך מאוד אל תהרגוהו, ואף דספק נפשות להקל מכל מקום אב על הבן גם ספק של האב להקל ולא תהרגו מספק^{טז}, ומכל מקום קשה אמאי לא מוקי רישא וסיפא הכל בחד גברא, באב על הבן, אם ברור לך ששונאך הרגוהו וספק אל תהרגוהו, ועיין מ"ש בתוספות ד"ה אי פשיטא לך.

בתוספות ד"ה אי פשיטא לך. עיין מהרש"א ועיין מה שכתבתי ברש"י^{טז}, ועיין

משמע דלא גרסי הכי דא"כ היה להם להקשות דפירוש רש"י דחוק בנוסח הגמרא וכקושיית התוספות רי"ד (הגר"ב נאה).

עג. ועיין מש"כ בתוספות רבינו פרץ.

עד. וכמ"ש הראב"ע בפרשת בראשית פ"א פ"ה, ועיין מש"כ המהר"ל בספרו גבורות ה' (סוף פרק נ"ו) ובחידושי אגדות להמהר"ל במסכת שבת דף כ"ה ע"ב.

עה. וכ"כ בתוספות חכמי אנגליה דלרש"י אב על הבן הוא ספק, אבל ברש"י סנהדרין (דף ע"ב ע"ב ד"ה אב) משמע דאב על הבן הוה ודאי שלא בא להורגו וראה מש"כ רבינו בד"ה הבאה.

עו. אבל ברמב"ם (הל' גניבה פ"ט ה"י) מדויק דאפילו בספק נהרג וכמ"ש באבן האזל שם, ועיין בקובץ שעורים ובספר ברכת אברהם ובספר בארות יצחק.

עז. דבשאר כל אדם סתמא דיליה הוה כודאי ולפי זה אתי שפיר קושיית המהרש"א.

סנהדרין דף ע"ב ע"ב ובגמרא שם כאן באב על הבן וכאן בבן על האב, ורש"י מציין שם אב על הבן והשמיט מלת כאן, דיש לומר דתרתיה ברייתות מצי מיירי בין באב על הבן או בן על האב או שאר בני אדם, דההוא דתניא אם ברור לך שיש שלום אל תהרגהו (ואל^ע תהרגהו) בשאר כל אדם דליכא ספק ומשו"ה רק אם ברור שאוהבך מאוד אל תהרגהו, ואם לאו שאין ברור סתמא הוה ודאי ותהרגהו, וברייטא דאם ברור שאין שלום תהרגהו ואם לאו אל תהרגהו באב על הבן. ולמה שכתב רש"י שם משמע דליכא סתמא כלל, באב על הבן סתמא ודאי שאין הורגך ושאר כל אדם סתמא ודאי הורגך יכול למוקי תרי ברייתות הן בן על אב או אב על הבן, וברייטא אם ברור שיש שלום אל תהרגהו באב על בן דסתמא ברור, ואם לאו, שידוע שאין שלום תהרגהו, או בשאר כל אדם, וכן אידך ברייתא, רק הגמרא אמר כאן באב על הבן וכו' כלומר לאו אברייטא אלא כלומר שיש חילוק בין אב לשאר כל אדם. ועיין רש"י חומש ומזרחי שהניח בצ"ע^ט, ולמה שכתבתי יש קצת ליישב^פ וקצתי כאן ויבואר אי"ה.

ברש"י ד"ה ואומר אך חושך ישופני וכו'. [אם] "לילה" שם דבר של לילה [אם כן] הוא הדין ד"אור" שם דבר [של] ימא, ומשני "לילה" הוא משל לעולם הזה שהוא דומה לילה מסופק ויכולין להכשל בו כמו בלילה וכו'.

עז. צריך לומר וא"ל, והוא ראשי תיבות של ואם לאו.

עט. מה שמשמע מרש"י שם דבאב על הבן רק אם אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו.

פ. דבאב על הבן גם בסתמא הוה כברור שיש לו שלום עמך.

פא. וכ"כ הריטב"א והפני יהושע (וע"ע באשל אברהם סימן תס"ח סק"ד ומה שהאריך בענין זה בספר מי טל סימן ט"ו).

פב. וכבר הקשה כן הראב"ד (בפ"א ה"ה מהלכות מחו"כ) על הרמב"ם שם שכתב כרש"י כאן, ועיין מש"כ לתרץ הרמב"ם בחידושי הגר"ח השלם על הש"ס (בכריתות דף י' ע"א) ובחזון איש (קדשים סימן ל"ו סק"ב), ובספר משמר הלוי (חגיגה סימן כ"ו) כתב דמרש"י חגיגה ט' ע"ב (ד"ה מביא) נראה ג"כ שסובר כהרמב"ם (וע"ע בספר מלאכת

ד"ה משעת האור אבל קודם לכן בטלה דעתם. דהוה מנהג בטעות^{פא} עיין מגן אברהם אורח חיים סימן תס"ח (סק"ד) ומתוך קושיות התוספות ד"ה מאימתי לחזי היכי נהוג ועיין פרי חדש שם. **ד"ה הכי קאמר ליה חך איסורא דרבנן היא.** דאי הוה דאורייתא הוה אתי שפיר.

דף ג' ע"א

בפירוש רש"י ד"ה המפלת וכו' ולסוף מלאות של לידה שניה תביא שני קרבנות כו'. יש לעיין דטמא משלח קרבנות מיד^{פב} ויבואר אי"ה.

ד"ה אם שיוה לו לטומאה וכו' שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים וכו'. לכאורה יאמר [משום ד] בין השמשות הוה ספק וי"ל דקרבן יולדת בא על הספק וזה "אור לשמונים" כדעת מי שאומר בין השמשות הוה הבדיקה^{פג}. ומלת "ועוד" קשה דראיה חדא הוא^{פד}. ומה שכתב ותשובת בית שמאי [כו']. שלא תימא "אור" עמוד השחר לכן הביא תשובת בית שמאי^{פה}.

ד"ה אור לשלישי לאור כניסתו. לא ידענא מהו ואולי בין השמשות קאמר^{פי}.

ד"ה זבחים נאכלים ליום אחד תודעה. לא נקיט פסח דאין נאכל ביום^{פז} ומביא אחר כך

מחשבת להגרנ"ש גרינשפאן זצ"ל בסוף ח"א בענינים שונים סימן כ' שהאריך בחידושו של הגר"ח).

פג. וכמ"ש רבינו לעיל ב' ע"א ברש"י ד"ה אור דכ"ה דעת הראב"ד (ועיין מ"ש רבינו שם ברש"י ד"ה לילי).

פד. וכעין זה מקשה התוספות חכמי אנגליה, ומתוך דכונת רש"י דאפילו את"ל דלא קשיא מאי שנא ליל פ"א מיום פ"א דהא מצינו בקדשים שנאכלין גם בלילה ונשרפין רק ביום עדיין קשה דאם שיוה לו וכו'. [אבל בר"ח מבואר שלומד דחדא הוכחה היא, והגר"ב נאה כתב דתלוי בהגירסא בגמרא, דאם הגירסא היא ואם שיוה כו' הוה ב' הוכחות, אבל אם הגירסא היא אם שיוה או שאם שיוה וכו' הוה חדא הוכחה].

פה. וכן כתב הפני יהושע.

פו. עיין מש"כ רבינו לעיל ב' ע"א ברש"י ד"ה לילי, וכאן ברש"י ד"ה אם שיוה.

פז. ועיין עוד מה שכתוב בחידושי הר"ן ובצל"ח כאן.

ראש

דף ג' ע"ב

יוסף

יא

[מפסח] ראייה ד"לא יניח ממנו עד בוקר" אין לפרש שמרהו שלא יניח כמו "לא ילין חלב חגי"פ^ח דהא בפסח אי אפשר לפרש כן^פ ועדיין צ"ע.

ד"ה מה להלן תיכף לאכילה שריפה וכו'
דכתיב והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. לכאורה בפסח בשמות י"ב (פסוק י') וכמאן דאמר פסח נאכל כל הלילה^ג ובפרשת אמור (ויקרא כב, ל) כתיב "ביום ההוא יאכל לא תותירו עד בוקר" יע"ש^{צא}.

בתוספות ד"ה תלמוד לומר ביום. הוקשה להם למה לי "עד יום" דא"כ^ב רצון התורה דאין נאכל אור שלישי דאם לא כן למה לי "ביום" מסברא מה להלן לילה אחר יום אף כאן וגם כן תיכף לאכילה שריפה, מה שאין כן להיפוך לא הקשו למה לי "ביום" י"ל הואיל דכתיב "עד יום" נימא דישורף בלילה תיכף לאכילה שריפה כאמור.

מה שהקשה מהרש"א תיכף לאכילה שריפה וכו'. י"ל דתוספות סיימו תיכף לאכילה שריפה שלא תימא "ביום" למעט שריפה לילה ליל ד' לזה כתבו דתיכף לאכילה שריפה ותירצו דזמן שריפה מתחיל [מיד] לא דוקא לשרוף מיד כמו שכתב רש"י ד"ה מה להלן כשכלה וכו' מתחיל זמן שריפתו, ודוחק דעיקר חסר [מהספר], ומהר"ם תירץ דקמ"ל קרא דאפילו בעבר גם כן^ב (חסר).

פח. לקמן נ"ט ע"ב בתוד"ה בארבעה מובא ירושלמי שמפרש קרא דלא ילין חלב חגי, דהכי קאמר שמרהו שלא יבא לידי כל תלין ע"י שתקריבו מבעוד יום, וא"כ ה"ה בתודה היה אפשר לפרש קרא דלא יניח ממנו עד הבוקר, דהכי קאמר תאכלנו מבעו"י כדי שבבוקר לא יהיה נותר, אבל בפסח אי אפשר לפרש הכי דהא הפסח אינו נאכל אלא בלילה וע"כ דגם בתודה אין לפרש הכי קרא.

פט. וכעין זה מתרץ בתוספות חכמי אנגליה (וע"ע בחידושי מהר"י שפירא).

צ. והיינו כרבי עקיבא ולא כרבי אלעזר בן עזריה (וע"ע בסו"ס נעלה ביהודה).

צא. ובתוספות חכמי אנגליה כתב וז"ל פירש"י דגבי פסח כתיב והנותר ממנו וגו', פירוש וה"ה לכל הנאכלים ליום ולילה כגון תודה.

צב. נראה דצריך להיות דעל כרחך.

צג. לא ישרפנו בלילה שאחריו, וכ"ה בתוספות הרא"ש.

גמרא יכול יהא נאכל אור לשלישי וכו'. לא דריש קרא דצו תחלה, גם לא אמר בחד מה מצינו יכול יהא נאכל אור לשלישי דתיכף לאכילה שריפה, דאם כן הוה צריך להזכיר הטעות מאידך קרא לכן אמר קרא חדא יש טעות ומשום הכי כתיב "עד יום" וכן באינך קרא והבן^ג.

רש"י ד"ה ברור מללו וכו'. דמשם משמע שיאמר לשון מבורר דלא לישתמע לתרי אנפי ואפשר ממילא מוכח דידבר לשון נקי.

ד"ה הכי קאמר וכי תימא הני מילי באורייתא כו' התורה הקפידה. הוה ליה למימר הקב"ה הקפיד שלא יצא דבר מגונה מפיו יתברך^{גה}.

דף ג' ע"ב

בר"ה משום בניו. לא ציין אורחיה הוא, דמשמע אורחיה דקרא הוא לכתוב [גם] בדידה רכיבה^{צו}, אלא רכיבה קאי אבניו לחוד^{צז}.

ד"ה וכל וכו' ללמדך וכו' ללמדך וכו'. ללמדך הא' שפיר וללמדך הב' קשה דדינא הוא בקרא, ולמה שכתב מהרש"א א"ש דלעיל דאמר לעולם יספר בלשון נקיה כי הדדי נינהו^{צח} וראיה שהרי עייקם [כמה קראי], ויש ברירה, ועל כרחך כי הדדי אין ברירה דמסברא החיצונה ידעינן דקצר עדיף מארוך, וללמדך הא' הוא תרי עניני ארוך ונקי יש ברירה ומיניה כי הדדי על כרחך ברור ונקי^{צט},

צד. עיין בסוף הספר בקונטרס ברכת יוסף דף ג' ע"א.

צה. בתוספות הרא"ש כתב דמשו"ה אינו מביא הגמרא קרא דמן הבהמה אשר לא טהורה היא, דהך קרא היא מאמר הקב"ה שצוה לנח ואין ללמוד ממנו ללשון בני אדם אבל מסיפור דברים שכתב משה ראוי ללמוד, ולפי זה אתי שפיר למה כתב רש"י התורה הקפידה.

צו. וכמו שכתב לפרש בהגהות ראמ"ה.

צז. ובחידושי רבי משה מאימראן כתב דרש"י ל"ג בגמרא "אורחיה הוא" (וכ"ה בש"ס כת"י וטיקן).

צח. להמהרש"א בדעת רש"י לשון נקי עדיף רק כששוה באריכות להלשון מגונה אבל כשיש אריכות בלשון הנקיה אין עדיפות ללשון נקי על לשון קצר מגונה [אבל בתלמיד הרשב"א כתב בדעת רש"י דאפילו אם הלשון נקי יותר ארוך יש להעדיף הלשון נקי], ולהתוספות שהובא בר"ן יש להעדיף לשון קצר מגונה על לשון ארוך נקי, וכ"כ רבינו [לקמן בד"ה בתוספות] בדעת תוד"ה כל, וע"ע במצפה איתן.

צט. אולי צריך להיות בחור בנקי ואולי צ"ל ברור ונקי.

וללמדך הב' ללמדך לשון קצר היינו בנקי ארוך יש ברירה, ונפקא מינה לתלמיד שאינו יכול להבין בארוך ונקי אמור לו קצר ומגונה, ואין להקשות מנא ליה כל זאת דלמא כיון דיש ברירה כתוב פעם כן ופעם כן, וי"ל דמכל מקום היה לתורה לכתוב הכל בלשון א' או ארוך ונקי או קצר ומגונה אי לאו ללמד לנו ועיין מה שאכתוב בד"ה רכבת.

ד"ה רכבת. עיין רש"ל ומהרש"א דרש"י בתוספות דכל חסירות לדרוש הן באין במקום שנח נסתר^ק חסר, והלכך אי אפשר לכתוב ישבת בלא וי"ו, דליכא דרשא, מה שאין כן רכבת בלא וי"ו [איכא] דרשא דיקצר בלשוננו ולומר מגונה משיאריך בנקי ואף שאין אריכות בדבור כי אם בכתיבה אי נמי דרשאי לעשות כן כמו שכתב מהרש"א לעיל, ואי"ה יבואר.

בתוספות ד"ה כל היכא. יורה דמשתעי בלשון קצר דוקא כמו שכתב הר"ן בשם התוספות הביאו מהרש"א ז"ל ברש"י יע"ש ועיין לקמן בגמרא.

דף ד' ע"א

רש"י ד"ה רב בר אחיה ובר אחתיה דרבי חייא הוה. היפוך לשון הגמרא ונוסף מלת הוה כי כן ראוי^{קא}.

ד"ה כי פליק רב מעירו מבבל. מלת "מעירו" לכאורה מיותר ודי מבבל^{קב}.

ד"ה אימא קיימת וכו' עד שאתה משאיל על אבי. מלת "עד" יורה לכאורה [שלא] היה

לשאל כי אם על אם וזה אינו אלא [על] תרוייהו וכמו שכתב שאף היא אחותך.

ד"ה אייבו ויש אומרים בניהותא וכו' וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר. אפשר יש אומרים גורסין כתוספות בגירסא שניה או גירסא ד' אייבו קיים אמר אמא קיימת שלך, דאם לא כן היה להקשות יותר למה שאל על אמו מאחר שאמר שקיימת ועיין מ"ש בתוספות ד"ה אבא^{קג}.

תוספות ד"ה אבא קיים. עיין מהרש"א ז"ל דגירסת ר"ח יש לפרש בענין אחר, אבא קיים ר' חייא שאל על אביו של רב ורב השיב אביך קיים וכן באם, מה שאין כן לגירסת ר"ח קשה לפירוש, ומה שכתב [המהרש"א ד]גירסת הספרים כרש"י, יש לעיין, ויבואר אי"ה.

ברש"י ד"ה בין לרבי מאיר וכו' חמץ אין אסור מן התורה בכל יראה ובאכילה אלא משש. מבואר בפירוש דמשבע עובר כל יראה לא כראב"ד [דרק] עשה וכו'^{קד}.

וד"ה נבדוק חמץ בתחלת שש. איני יודע מנא ליה דשעה די דהכל לפי חדרי^{קה}. ומה שכתב דאי אור יממא איכא לתרוצי בשש. ולמ"ד של לארבעה, שהוא במקום של, פירש לעיל דף ב' ע"א ד"ה קס"ד שחרית של י"ד, וכאן (ע"ב) [על כרחך] כאילו אמר יום של י"ד בניסן ולמה לא פירש דסמך על נבדוק מצפרא^{קו} וזה עיקר קושייתו כאמור.

קה. והחתם סופר מפרש שכונת הגמרא שיתחיל לבדוק בזמן שיוכל לסיים את הבדיקה לפני סוף השעה הששית. ובספר מנחת שלמה (ח"א סימן ט"ז) מפרש דכונת הגמרא שיסיים הבדיקה לפני תחלת השעה הששית, אבל כל זה הוא דלא כפשוטו לשון רש"י, וע"ע בספר מי טל (סימן י"ט הערות ב-ג). וע"ע במשכנות זהב (סימן תל"א סק"א) שרבינו כתב דמרש"י זו מבואר דלא עשו חז"ל סייג לבל יראה ומה שכתוב לקמן במשנה דשורפין בשש, הכונה שמשש עומד החמץ לשריפה כיון שאסור בהנאה אבל חיוב לשרוף אין עד חצות, ועיין מש"כ לקמן בהערות ק"פ קפ"א וקפ"ב. **קו.** וכמ"ש לפרש בתוספות רבינו פרץ ובתוספות הרא"ש ובחידושי רבינו דוד, וע"ע בפני יהושע ובאור חדש.

ק. פירוש אות שאינה מנוקדת ושאינה מורגשת במבטא כגון האות ה' של תיבת "מה".

קא. ועיין בספר דקדוקי סופרים כאן ס"ק מ' דבש"ס כת"י ובילקוט שמעוני הגירסא הוא רב בר אחיה דרבי חייא ובר אחתיה דרבי חייא הוה.

קב. ברש"י במסכת מועד קטן דף כ' סוף ע"א הגירסא "מעירו דבבל" ואתי שפיר טפי.

קג. ובפירוש על מסכת מועד קטן מרבי שלמה בן היתום מפרש הויש אומרים דדרך כינוי קאמר רב שהוא חי (ועל דרך סגי נהור).

קד. וכ"כ באור חדש כאן, ועמש"כ לעיל בהערה ל"ב.

ספר ברכת יוסף

על מסכת פסחים
פרק א' ופרק ב'

והוא ליקוט מכל ספרי רבינו
מוהר"ר יוסף תאומים זצוק"ל
אב"ד פרנקפורט דאדר
בעל מחבר ספר

פרי מגדים

על שו"ע אורח חיים ויורה דעה

יוצא לאור לראשונה
בתוספת מראי מקומות ציונים והערות
עם מפתח ענינים

על ידי
אפרים בנימין שפירא

פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשפ"א לפ"ק

תוכן הענינים

להקדמת ספר ברכת יוסף

מנין הלאוין שנאמרו בחמץ בפסח	רכה
האם בל יראה הוה לאו שניתק לעשה	רכה
האם לוקין על בל יראה	רכה
המשהה חמץ על מנת לבערו האם עשה איסור	רלד
המשהה חמץ על מנת לבערו האם עובר על עשה דתשביתו	רלד
האם גם בעושה מעשה אינו עובר המשהה על מנת לבער	רלד
מתי מתחיל הלאו בל יראה	רלה
האם עובר על תשביתו כל רגע	רלו
נשים בלאו דבל יראה ועשה דתשביתו	רלז
השיעור ללקות על בל יראה ואיסור חצי שיעור	רלט
האם יש איסור חצי שיעור בבל יראה	רמ
אכילת חצי שיעור חמץ בערב פסח	רמא
האם יש טעם למה אסרה תורה בחמץ אף בראיה	רמב
המושליך חמצו אחר חצות לרשות הרבים האם עבר על בל יראה או על עשה דתשביתו ..	רמה
המוכר חמצו לגוי בשעה ששית	רמז
המוכר חמצו לגוי בפסח האם נפטר מבל יראה	רמח
ביטול חמץ הוה סברא או ילפותא מקרא ואם ביטול מהני לענין לא תשחט	רמח
האם צריך ביטול בלב שלם או כל שאומר בפה מהני	רמח
יש ב' סוגי ביטול בפה וביטול בלב	רנ
האם לרבי יוסי הגלילי מהני ביטול	רנא
האם מהני ביטול בחמץ נוקשה	רנא
האם מהני ביטול לרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה	רנב
ביטול לחמץ אינו ידוע שנעשה אחר כך ידוע	רנב
ה' שיטות אם בדיקה וביטול הוה מן התורה	רנג

פתיחה למסכת פסחים

מנין הלאוין שנאמרו בחמץ בפסח

כתיב בתורה (שמות יב, יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, וד' לאוין כתיבי, א' הא דאמרן, ושם (שמות יג, ז) ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך, ונאמר (דברים טז, ד) ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים, ועשה (שמות יב, טו) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, הרי ד' לאוין ועשה. **והרמב"ם** ז"ל פרק א' הלכה ב' מהלכות חמץ ומצה [כתב] המניח חמץ ברשותו עובר ב' לאוין, לא יראה ושאור לא ימצא בבתיכם, ועיין כסף משנה [שהקשה למה לא מנה הרמב"ם ג' לאוין] ולחם משנה שם [שהקשה למה לא מנה הרמב"ם ד' לאוין].

והרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ (ל"ח ע"ז ד"ה אינו) עמוד רנ"ד א' נתקשה בזה דלמה מנה לב' לאוין ולוקה ב' מאחר שהשריש [הרמב"ם בספר המצות] בשורש הט' דאין למנות לב' לאוין כשהם מענין אחד אף שיש להם שמות מתחלפים כמו לא תפאר ולא תעולל, והעולה מדבריו שמה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות אלו הלכה ב' בטמון עובר נמי בכל יראה דהענין הוא שלא ימצא [בעולם] ע"ש.

והכסף משנה (פ"א ה"ג ד"ה אינו) כתב דיש לומר ד"לא יראה" דווקא ברואה חייב ולא הטמנה ו"לא ימצא" מזהיר אף אהטמנה, ולדבריו אתי שפיר דמשום הכי נמנה ולוקה ב' מלקיות*

דמאחר דא' מוסיף איסור על חבירו אינם מענין אחד שזה מזהיר בראייה דווקא והב' מוסיף אף הטמנה, ומשום הכי המניח ורואה לוקה ב' והטמון לוקה א"כ, וההוא דפרק ד' הלכה ב' ברואה הוא.

ולפי זה לא ידענא מה קשיא להו להכסף משנה ולחם משנה דלחשוב ג' או ד' לאוין, כיון דג' לאוין דראיה אחד הוא ואינם ענינים מתחלפים [נמנים רק ללאו אחד] ומשום הכי לקי רק ב' אלא יראה ואלא ימצא.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות א'

האם בל יראה הוה לאו שניתק לעשה

עוד אבאר לך במה שכתבו התוספת בפסחים דף כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי אמר דכל יראה הוה ניתק לעשה דכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור וכו', אם כן לאיזה צורך כתיב הלאו, אי לאיסורא הא מוזהר ועומד בעשה, ואי למלקות הא שם לא משכחת ליה כלל לרבי יוחנן דביטלו [לעשה] דוקא [לוקה] והשבתתו בכל דבר, ובזה יש ליישב דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג) דאם קנה חמץ או חמצו דלקי דהוה לאו שיש בו מעשה, והמשנה למלך שם תמה דהא בפסחים דף צ"ה ע"א מוכח דהוה ניתק לעשה.

וחיה נראה לומר דרמב"ם פסק כרבי יוחנן במכות (טו:) ושבועות דדוקא ביטלו ולא ביטלו

ב. מה שאין כן להרא"ם גם בטמון ס"ל להרמב"ם דעובר על ב' לאוין [אבל אינו לוקה רק מ'].

ג. ובספר פתח הבית (סימן ז' ד"ה הרמב"ם) כתב דמש"כ הרמב"ם בשורש הט' דאם הם מענין אחד אינם ב' לאוין היינו שאינם כב' לאוין לענין מלקות ומשום אינם מונה אותם בספר המצות לב' לאוין אבל מ"מ הם ב' איסורים נפרדים ובספר היר הוה ליה להרמב"ם לפורטם כדי לדעת חומר הענין ואתי שפיר קושית הכסף משנה והלחם משנה, ועיין עוד בספר תפארת ירוחם (עמוד שע"ז) ובפתיחה לחידושי מהר"ם שיק על מסכת פסחים.

א. רבינו כאן סובר דלמסקנת הכסף משנה דברואה לחוד עובר בב' לאוין ה"ה דברואה לוקה שמונים [וכ"כ בספר מעשה רוקח שם ובספר מעין החכמה (ד"ה שיתו) ובספר פתח הבית (ב.) ובמנחת חינוך (מצוה כ' אות ב')] ובספר דרך פקודין מצוה כ"א, אבל לקמן בד"ה עוד כתב רבינו דגם להכס"מ אפשר דלוקה רק מ' [אם סובר הרמב"ם דכל יראה ניתק לעשה ועוקר רק חד לאו וכ"כ בשאגת אריה סימן ע"ח ועיין בהגהות הברוך טעם שם ובספר פתח הבית סימן ז' ד"ה וקצת], והמהרש"ל בביאורו על הסמ"ג (לאוין ע"ז) ס"ל כהכסף משנה וכתב להדיא דלוקה שמונים.

[לוקה] ופסק כחכמים דמפרר וזורר לרוח א"כ לאיזה צורך כתביה ללאו דבל יראה כיון דאין לוקה עליו מה יתן ומה יוסיף כח הלאו כשיטת קרבן אהרן לא כשיטת רבינו ישעיה וכפי מה שנתבאר לעיל, ואי דביטלו בידים הא לא משכחת ליה בחמץ דאי זרק לים וכדומה זהו ביעורו, ואי ששהה [החמץ] עד אחר הפסח, לא מיקרי ביטלו בידים, אלא על כרחך דבל יראה לא הוה ניתק לעשה, וסוגיא דפסחים דף צ"ה ודף צ"ו אליביה דריש לקיש אזלא דקיימו ולא קיימו ומיד כשהותרו ביה ולא קיים [העשה] לוקה ושפיר איצטריך הלאו.

ומבל מקום ברייתא דדף צ"ה ע"א בלאו הכי אתיא שפיר, דמרבין כל יראה דהוה דומה לכל תותירו שזה לאו שאין בו מעשה וזה לאו שאין בו מעשה על פי הרוב, וסתמא דתלמודא [הוא ד]אמר [דבל יראה] ניתק והוא לריש לקיש.

מה שאין כן התוספות לשיטתייהו בפסחים דף כ"ז ע"ב ד"ה רבי יהודה דפסקו כרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה ומשכחת ביטל

לעשה שזרק לים אף לרבי יהודה ועיין בתוספות שבועות דף ד' ע"א ד"ה אוכל ולא אכל, או דהתוספות בלאו הכי לשיטתם במקום אחר בפסחים (מא. ד"ה איכא) גבי [אין לי אלא] במים [בשאר משקין מנלן] ובמכות י"ג ע"ב (ד"ה רבי יצחק) והבאתיו לעיל בסמוך.

אלא לאחר העיון ליתא, דהא הרמב"ם ז"ל בפרק א' (ה"ז) מהלכות נערה ובתולה פסק דאונס שגירש ומתה אשתו דלוקה אף שלא ביטל העשה בידים, ועיין בהלכות סנהדרין פרק ט"ז (ה"ד) ובכסף משנה שם דהרמב"ם גורס כגירסת הר"ף ור"ן בסוף שילוח הקן דבמכות (טו:) ושבועות שגרסי דלא כרש"י אלא [גרסי] דלרבי יוחנן קיימו ולא קיימו ולריש לקיש ביטלו בידים, ולרבי יוחנן כל זמן שיכול לקיים העשה אין לוקה ואם העשה בטל ממילא לוקה כההיא דאונס שגירש [ומתה דלוקה], וכההיא דפרק א' (ה"ג) מהלכות מתנות עניים שאם נשרף או נאבד הפאה [לוקה], ופרק ג' (ה"ד) מהלכות מלוה ולוה שאם נשרף המשכון

הקצוה"ח סימן שס"ג) דמהני ביעור ע"י גוי ונדלא כהגהות רעק"א על המג"א שם שנקט דאם נתבער ע"י גוי או נתבער מעצמו לא נתקיים מצות תשביתו וע"ע בחזון איש (אור"ח סימן קי"ח סק"ז) ובספר אמרי בנימין עמ"ס מכות ט"ז ע"ב בקונטרס זאת ועוד אחרת אות ס'.

ח. וברבינו חננאל שם מבואר דגם שם לא גרס בגמרא דהוה ניתק לעשה אלא דהוה לאו שאין בו מעשה וכמ"ש רבינו לפרש הברייטא.

ו. וכ"כ המרכבת המשנה והמנחת חינוך בסוף מצוה ח' דאם זרק לים לוקה דהוה מעשה, ובקהלות יעקב (שבועות סימן ג') מקשה דהתוספות שם בדף ד' ע"א כתבו דבכה"ג לא הוה מעשה בקום ועשה, ובשו"ת הר צבי (אור"ח ח"ב סימן נ"ו) מתרץ דהתוספות מיירי לענין שבועה וכגון שנשבע שיאכל ככר זה וזרקו לים ומשו"ה כתבו דזרקו לים לא הוה מעשה בקום ועשה כיון דעל השבועה הוא עובר רק בשווא"ת אבל כשדנין לענין ביטול מ"ע שפיר י"ל דע"י שזרקו לים שפיר נחשב שביטל המצוה בקום ועשה, וע"ע בספר גינת וורדים כלל כ"ב.

ז. עיין שם לעיל בכלל י"ט ד"ה הן ובכלל כ"א ד"ה גם שרבינו מוכיח דהתוספות לא ס"ל כהקרבן אהרן אלא כרבינו ישעיהו דאפילו לאו שאין לוקין עליו חמור מעשה וא"כ אפילו אם אין לוקין על כל יראה אין להקשות דלמה כתיב והא איכא תשביתו דמ"מ לאו חמור מעשה.

ד. כאן ובספר גינת וורדים (בפתיחה ד"ה הן ובסוף כלל כ"ב וכלל כ"ג) ובמשבצות זהב (סימן תל"ה סק"ב וסימן ת"מ סק"ד) ובראש יוסף (ביצה ז' ע"ב ד"ה לכתוב) נקט רבינו דלחכמים דחמץ ביעורו בכל דבר לא שייך לבטל מצות תשביתו [וכ"כ השאג"א סימן פ'], ובהגהות רבי שלמה קלוגר על המשבצות זהב (שם) מקשה דהא משכחת לה במכרו לגוי, ועיין לקמן בד"ה ונאמר שרבינו בעצמו נסתפק בזה אם ע"י נתינה לגוי נתבטל העשה ועיין בהערה כ"ד שם. והנה רבינו בראש יוסף ביצה שם מוסיף דאפילו אם אכלו להחמץ בפסח ג"כ לא בטלו להעשה כיון דאכילתו זהו ביעורו [ועיין בשו"ת נודע ביהודה תנינא (סימן צ"א ד"ה אמנם) ובהגהות אמרי ברוך (על השאג"א סימן פ')] ובטעם המלך על השע"מ (חור"מ פ"א ה"ג) שנחלקו בדעת הרז"ה האם גם בפסח סובר דמקיים תשביתו ע"י אכילה או רק בערב פסח], ובספר כלי חמדה על פסח (סימן מ' ומ"א) מחדש חתנו של הכלי חמדה דבפסח גם התוספות (כ"ח ע"ב) החולקים על בעל המאור מודו דמקיים תשביתו ע"י אכילה דבפסח העשה מחזק הלאו דבל יראה משא"כ בערב פסח וכנראה שכך ג"כ נקט רבינו [וע"ע במנחת חינוך (מצוה ט') ובספר דף על דף (כ"ח ע"ב) ובשדי חמד מערכת חמץ ומצה סימן ה']. עוד מבואר מרבינו דגם אם נתבער החמץ מעצמו או ע"י גוי קיים העשה לחכמים וכ"ה להדיא באור זרוע (סימן רנ"ו) ובמג"א (אור"ח סימן תמ"ו סק"ב) ובאשל אברהם (שם) ובברוך טעם (בהערה על

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רכו

שלוקה יע"ש ובפרק א' (ה"ג) מהלכות חמץ ומצה (ובלח"מ) [ובמשנה למלך] יע"ש היטב והרמב"ם פוסק בפרק א' (ה"ז) מהלכות נערה ובתולה ובפרק י"ג (ה"א) מהלכות שחיטה כרבי יוחנן ואם כן קשה דאין ראיה דבל יראה לא הוה ניתק לעשה [מהא דכתיב בל יראה] דכתביה דאם נתבטל העשה ממילא [וכגון שהניחו עד] לאחר הפסח דלוקה.

ועוד דלשיטת הרמב"ם ז"ל בלאו הכי אין ראיה [מהא דכתיב בל יראה] דאיהו סובר כל מקום שנאמר לעבור בשני לאוין [היינו] אף שאין לוקין עליהן מכל מקום נפקא מינה לעונש יתירא ומכל שכן בעשה ולא תעשה שנאמר כן כסברת רבינו ישעיה ז"ל וכמו שכתבו התוספות במכות י"ג ע"ב (ד"ה רבי יצחק) יע"ש.

גינת וורדים כלל כ"א

הן אמת שיש לתמוה אהא שכתבו התוספות בפסחים דף כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי ובדף צ"ה ע"א ד"ה בפרטיה דבל יראה הוה ניתק לעשה, אמאי הא הוה לאו שקדמו עשה, דמוקדם הוא בקרא קודם הלאו ובין בעשיה [מוקדם הוא] שיכול לקיים העשה קודם עבירת הלאו, דתשביתו הוא בי"ד שעדיין לא חל כלל הלאו של בל יראה עד הלילה, ואם נאמר שכתבו כן לריש לקיש, הא התוספות כתבו במכות ט"ו ע"ב (ד"ה מידה) דבין ריש לקיש ובין לרבי יוחנן כולי עלמא מודים דלאו שקדמו עשה לא הוה ניתק לעשה יע"ש.

ח. אבל לרש"י שם לריש לקיש גם לאו שקדמו עשה הוה ניתק לעשה [והשאג"א (סימן פ"ב) כתב דתשביתו לכו"ע הוה לאו שקדמו ולא הוה ניתק לעשה ועיין בהערה י"א].

ט. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (או"ח סימן כ') ובהגהות מלא הרועים (צ"ה ע"א) דהתוספות שכתבו דבל יראה הוה נתל"ע ס"ל דאיכא בל יראה מחצות.

י. ועיין בחידושי רבי שמואל (סימן א') דלהרמב"ם אין האיסור דבל יראה עצם הדבר שיש החמץ ברשותו אלא האיסור הוא החזקת החמץ והאיסור הוא מה שאינו משביתו, ויובן לפי זה מש"כ רבינו ד"ל דלהרמב"ם בל יראה אינו ניתק לעשה כיון דאם ישבית החמץ מיד לא עבר כלל על

ואם היינו אומרים דמשש עד שתחשך עובר בבל יראה, וכמו שיראה הרואה בהך דבבא קמא כ"ט ע"ב בהא דשני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, ועיין ברש"י שם (ד"ה משש) ובחק יעקב הלכות פסח (סי' תמ"ג סק"א), וברמב"ם הלכות חמץ ומצה (פ"ג ה"ח) ובהשגות הראב"ד ז"ל אולי סובר זה המחבר דח' ימים כתיב בתורה ואינו כן אלא שבעת ימים, ועיין במגדל עוז שם, (וא"כ) [ואם נאמר ד] "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתכם" מלת "מבתכם" מורה דווקא ביעור מן העולם, ועיין בר"ן ריש פסחים ובמגיני שלמה דף ה' ע"א, ועל כרחך [דתשביתו] מיירי לאחר זמן איסורו דקודם זמן איסורו בביטול בעלמא סגי, ואם כן יש לחשבו שפיר לאו הניתק לעשה^ט, ומכל מקום יש לעיין בזה מכמה טעמים. **ועוד** דלמא קרא קאמר אם המצא תמצא חמץ לאחר זמן איסורו ישבית מיד ולא עבר כלל לא על העשה ולא על לא תעשה^י, ועיין בתוספות פסחים דף ה' ע"א (ד"ה דהא) יע"ש וצריך עיון ויש ליישב.

ודע שמה שכתבו התוספות בפסחים דף כ"ט ע"ב וצ"ה ע"א דבל יראה הוה ניתק לעשה, או שנאמר דהוא אליביה דריש לקיש דאית ליה לאו שקדמו עשה הוה ניתק גמור או בענין אחר כמ"ש לעיל באורך יעויין שם היטב^ח, [מכל מקום] אכתי איכא לאקשווי הא בפרשת בא כתיבי תרי לאוי סמוכים להדדי "לא יראה לך חמץ" ו"לא יראה לך שאור בכל גבולך", הא לא קשיא, דהנהו מיצרך צריכי חד בשאור וחד בחמץ ולא מצי למילף

בל יראה. [ובספר מועדים וזמנים (ח"ג סימן ר"ז) מביא ראיה מהרמב"ם פ"ג ה"י שהרמב"ם סובר שאין בל יראה כל רגע והגר"ז הסכים לזה, וזה ג"כ ראיה למה שכתב רבינו ד"ל דלהרמב"ם אינו עובר על בל יראה רק אחר שרואה החמץ ואינו משביתו, ובעצם הדבר אם יש בל יראה בכל רגע עיין בספר איגרא רמה שכתב דהכי סובר רבי יהודה אבל לחכמים יש בל יראה בכל רגע וכמ"ש התוספות בדף כ"ח ע"א].

יא. וע"ע בשער המלך (הלכות חו"מ פ"א ה"ג) ובחידושי רעק"א (כ"ח ע"א) ובשו"ת נודע ביהודה (או"ח סימן כ') ובספר פתח הבית (סימן ז') אי בל יראה הוה לאו שקדמו עשה ואי קיי"ל דלאו שקדמו עשה לא הוה ניתק לעשה.

האם לוקין על כל יראה

ברמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א' הלכה ג' כתב וז"ל אין לוקה על חמץ בפסח אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו הוא עכ"ל, וראיתי להמשנה למלך שהרחיב פה הדיבור וז"ל לפי פירוש הר"י (כט: בתוד"ה רב) דכל יראה הוא ניתק לעשה וא"כ אין בזה חילוק בין עשה מעשה או לא עשה מעשה, ובדבר שמואל סימן ל"ח גם הוא תירץ כגון שחל שביעי של פסח בשבת ואין ביעור חמץ אלא שריפה ולא יכול לקיים עשה דתשבתו.

והנאון חכם צבי ז"ל סימן מ"ב תמה עליו שהרי הרמב"ם פסק לקמן פרק ג' הלכה י"א כחכמים דמפרר וזורר לרוח, והמגיה על המשנה למלך כתב דיש טוחן אחר טוחן ולא מצי מפרר ליה עכ"ל, ולכאורה יש לתמוה על המגיה דהיאך לא שת לבו ולא ראה הא דקאמר בגמרא (ה:): שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה ופירוש רש"י דאי לאו יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים, א"כ רש"י נשמר מזה הקושיא דאין כאן טוחן אחר טוחן וכו' י"ב.

סוף ספר ברכת יוסף ואלוהו רבה

והנה הרמב"ם ז"ל פרק א' הלכה ג' מהלכות חמץ ומצה כתב קנה חמץ או החמיצו

מהדדי ולא הוה אלא חד לאו שכן הרב אומר כן בפרק א' הלכה ב' מהלכות חמץ ומצה ועיין לחם משנה שם, ועיין בתמורה (ט). הא דחד בשלו וחד בשל חבירו יע"ש^י, גם יש לעיין אי הוה חמץ ניתק לעשה ד"אך ביום הראשון תשבתו שאור" כתוב^ב, ויש לעיין בכל זה ובמסכת פסחים אבאר ועיין בבא מציעא דף ס"א ע"א יע"ש.

גינת וורדים כלל כ"ג

עוד הקשו התוספות חולין (פא. ד"ה הנח) מהא דאמרינן במכות (טז). דגזל לאו הניתק לעשה הוא והא יש ב' לאווין עושק וגזל, אלא שמע מינה דסמוכין בעינן [דאז לא עקר להו חד עשה], ועיין בהמקבל דף קי"א ע"א יש שם מחלוקת [אי איכא ב' לאווין בגזל], ועיין בפרק א' מהלכות גזילה יע"ש ובהלכות חמץ פרק א' הלכה ב' ג' ובלחם משנה ומשנה למלך. ואם נאמר דסברת הרמב"ם ז"ל הוא דלא אתי חד עשה ועקר ב' לאווין אף דלא סמוכין^י, ומשום הכי כל יראה לא ניתק לעשה ומשום הכי לא כתב [הרמב"ם] הוואה חמץ לוקה פ', דחד לאו עקר^י, דשני שמות חלוקין הם ראייה ומציאה^י, ומה שכתב [הרמב"ם] דלוקה משום לא יראה ולא ימצא, או או קאמר, ומשום הכי כתב "עובר בב' לאווין" ולא לוקה פ', שהפרש יש בין עובר ללוקה, כמו שכתב הרמב"ם בשורש התשיעי. שושנת העמקים כלל כ'

יב. ועיין מה שכתב בספר למודי ה' למוד י"ח.

יג. וכ"כ בספר מעין החכמה (ד"ה אחרי) דלהרמב"ם שאור ניתק לעשה ולא חמץ ורק בקנה חמץ [שלא נפסל מאכילת כלב] לוקה [אבל בראש יוסף (ביצה ז' ע"ב ד"ה לכתוב) כתב רבינו דגם בחמץ איכא עשה דתשבתו מדרשא דרבי זירא שם, והצל"ח והחת"ס (בביצה שם במהוד"ת ד"ה ובצל"ח) כתבו דפליגי בזה ב"ש וב"ה ולב"ש ליכא תשבתו בחמץ ולב"ה איכא, אבל בצל"ח (פ"ד דעידות) כתב דגם לב"ש יש עשה דתשבתו גם בחמץ, ועיין בספר נחל איתן (הלכות חו"מ פ"א ה"ג) ובספר מנחה חדשה מצוה י"א אות ב'].

יד. וכ"כ השער המלך בהלכות חו"מ פ"א ה"ג.

טו. וכ"כ בשאגת אריה (סימן ע"ח) ובמרכבת המשנה (הל' חו"מ פ"א ה"ב) ובשו"ע הרב (סימן תמ"ו סק"ב), וכשיטת המהרש"א (ריש חולין בתוד"ה וסופג) דחד לאו עקר, ובהגהות הברוך טעם על השאג"א ובספר פתח הבית (סימן ז' ובריש פסחים אות א') חולקים על המהרש"א וס"ל

דאפילו חד לאו לא עקר [ורבינו בראש יוסף שם כתב די"ל דגם המהרש"א סובר דלא עקר אפילו חד לאו, וע"ע בגינת וורדים (כלל כ"ג ד"ה ודע) ובספר ראשי בשמים (מערכת ל' אות י"ב) ובעולת שלמה על מסכת תמורה ב' ע"א].

טז. לשיטת הכסף משנה ועיין לעיל בד"ה והכסף (וע"ע בשער המלך הלכות חו"מ פ"א ה"ג ובטעם המלך שם), ובשו"ת הר הכרמל (סימן י"א) כתב דבחמץ שהם ב' לאווין חלוקין העשה עוקר אפילו ב' לאווין ורק בלאווין הדומין לגמרי אהדדי אמרינן דלא אתי חד עשה ועקר לב' לאווין ועיין בחידושי הגר"ז ריש מסכת תמורה ובשיעורי רבנו משולם דוד הלוי שם דף ד' ע"ב ד"ה ושמעתי.

יז. עיין בראש יוסף דף ה' ע"ב ובהערה ר"י שם, ובגינת וורדים (סוף כלל כ"ב) ובהערה הבאה.

יח. ובספר צרור החיים (הלכות חו"מ שם) כתב והמגיה במשנה למלך תירץ בעד מהר"ש [אבוהב] דהא עכ"פ

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רכט

שעשה מעשה לוקה, וכן כתב בסמ"ג לאוין ע"ז ע"ח, וכתב המגיד משנה תוספתא (מכות פ"ד ה"ה) המשייר חמץ בפסח [והמקיים בכלאים] אין לוקה דהוה לאו שאין בו מעשה, ומיניה דבעשה מעשה שקנה או חימצו לקי (יראה "החמיצו" שנתן מים לקמח, אע"פ שהחימוץ לאחר זמן בא הוה מעשה^ט, כנותר כהאי גוונא^כ, וכנכנס בשידה לבית הקבורה (נזיר יז.) וכן משמע בסמ"ג (שם) שיעשה בו עיסה^{כא}).

ונאמר דאפשר הרמב"ם ז"ל מודה לתוספות פסחים כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי דבל יראה

ניתק הוא, ומיירי בהניחו כל ימי הפסח ולשיטתיה בהלכות סנהדרין פרק ח"י הלכה ב' דכל שנתבטל העשה ממילא לקי, וכן פסק בהלכות נערה ובתולה פרק א' הלכה ז' [דאונס שגירש ו] מתה לוקה, וכמו שכתב הלחם משנה [בהלכות סנהדרין שם] דתלוי בחילוף הגירסאות (מכות טו:)^{כב} וכן כתב בשו"ת חכם צבי סימן מ"ב, ודברים ברורים המה^{כג}, ואי נמי אפשר בנתן החמץ בפסח לעכו"ם במתנה וכהאי גוונא אפשר מקרי בטלו בידים דתו אין בידו [לקיים העשה] וצריך עיון בזה^{כד}, ועיין משנה למלך ומגיה שם.

אבל סגי בהטלת שאור להעיסה דהנחת שאור בעיסה הוה מעשה חימוץ כדאיתא במנחות נ"ו ע"ב, ובבבין שלמה על הרמב"ם להגר"ש קלוגר ובשו"ת הריב"א (או"ח סימן ו') כתבו דלא סגי בהטלת שאור אלא צריך שישם שאור ויערבנו עד שיהיה חמץ דצריך שיעשה כל החימוץ בידים [ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סימן ל"ה סוף סק"ה) ובדברי יחזקאל (סימן כ' סק"ח), ובספר קובץ תשובות ח"ג מש"כ הקהלות יעקב והגריש"א].

כ. שאם פסל הנותר מאכילת אדם לוקה למ"ד דלוקין על לאו שאין בו מעשה עיין מש"כ רבינו בגינת וורדים (כלל כ"ב ד"ה נהנה) ומש"כ במנחת חינוך מצוה ח' סק"ה.

כא. ובמנחת חינוך (מצוה י"א אות כ"א) מביא מספר משנת חכמים דבקנה לפני פסח אינו לוקה ויע"ש דהמשנה למלך נסתפק בכה"ג אם לוקה, ובתשובה מהנפש חיה להרב דמשק [שנדפס בשו"ת גנוי אבות ובספר ההשלמה לספר מנחת חינוך ע' מ"ב] פשיטא ליה דבקנה חמץ לפני פסח אינו לוקה כיון דעכשיו בפסח אינו עושה שום מעשה בגופו ואינו דומה ללובש כלאים או לנזיר שנכנס לבית הקברות דעושה עכשיו מעשה בגופו, ועיין בספר בני ראם (סימן ג' אות ד') ובספר חק המלך הלכות חו"מ פ"א ה"ג.

כב. אי רבי יוחנן סובר בטלו ולא קיימו ולא קיימו והרי"ף גורס דרבי יוחנן סובר קיימו ולא קיימו וי"ל דגם הרמב"ם גרס הכי ופסק כרבי יוחנן (לחם משנה), ועיין לעיל בד"ה אלא שכן כתב גם הכסף משנה שם פט"ז ה"ד.

כג. אבל בשו"ת דבר שמואל (סימן שט"ו) ובמרכבת המשנה (פ"א ה"ב) ובשו"ע הרב (סימן תמ"ז קו"א סק"ב) ובחזו"א כתבו דמדלא התנה הרמב"ם שלוקה רק בעבר כל הפסח על כרחך דס"ל דבל יראה לא הוה לאו הניתק לעשה (ועיין לעיל בד"ה ואם ובד"ה עוד).

כד. בנודע ביהודה (תנינא סימן צ"א) כתב בנו הגר"ש לנדא דבכה"ג לא ביטל להעשה דהא יכול לחזור ולקנות החמץ מהעכו"ם ואם הגוי אינו רוצה ביטול העשה נעשה ע"י הגוי ולא על ידו, אבל רבינו ס"ל דבחזור וקונה מתחייב מחדש בכל יראה ומה שישבית או אינו מנתק מה שעבר על

בשבת אסור לפרר דיש טוחן אחר טוחן, ונראה כוונתו דבזורה אי אפשר דאב מלאכה הוא, ומטיל לים ליכא למימר למה דפסק רבינו (לפי דעת ה"ה וכס"מ) דבחמץ קשה בעינן פירור קודם הטלה לים, ואיכא למימר דרבינו איירי בחמץ קשה, וראיתי בספר שנדפס מחדש בקונטרס אחרון שנתקשה להמגיה שהרי פירש"י דיאכילנו לכלבים וגו', ולענ"ד לא ידע לחלק בגויה דפירוש רש"י הוא נגד ירושלמי דפסחים (הובא ברא"ש וכ"פ ר"י בטור ושו"ע סימן תמ"ח ס"ו) דאסור להאכיל חמץ בפסח אפילו לבהמות אחרים או של הפקר ע"ש א"כ איך מפרש דביום ראשון שאיסורו דאורייתא ישליך לכלבים ורבינו ס"ל כירושלמי כדסבירא להו לכל הפוסקים (וכ"כ בשו"ת פני יהושע סימן י"ב שדעת רש"י היא נגד הירושלמי) עכ"ל. וז"ל רבינו הפמ"ג בקונטרס אחרון לאשל אברהם סימן תמ"ח אות ט', הנה בספר צרור החיים להרב המובהק מ"ו חיים חייקא ז"ל מזאמושט (אשר חיבר בילדותו ושחקו עליו כמה צעירים והוא ז"ל היה גדול למד ופירש הרבה והניח אחריו ברכה כמה חיבורים בכתב כידוע) ברמב"ם ז"ל בהלכות חמץ ומצה כתב על מ"ש רש"י פסחים דף ה' ישליכנו לכלבים דהוא נגד הירושלמי, ואמרו לי שכוונתו עלי עיין מה שכתבתי בספר שחיבר אדוני אבי ז"ל בקונטרס אחרון שם יע"ש, והנה וודאי יפה דיבר הרב הנ"ל, ומ"מ אין תפיסה עלי כל כך בזה עיין מה שכתבתי בפנים [באשל אברהם] דלחזקיה [אין איסור להאכיל לכלבים] יע"ש, ואף דהרמב"ם פסק כרבי אבהו מ"מ להרמב"ם פ"ג הי"א בחמץ קשה קצת [לא] בעי פירור לים, עיין שם במ"מ איך יפרש הא דרבא, ע"ש תוספות ד"ה ואומר דקרא בכל ענין מיירי, והכין מסתברא, וזכותו של הרב הנ"ל יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

יט. דאין האיסור עשיית החמץ אלא החזקת חמץ ברשותו והמעשה צריך משום דאין לוקין בלי מעשה ומשו"ה סגי בהטלת מים להעיסה (ובמנחת חינוך מצוה י"א כתב דכ"ה בספר משנת חכמים, וכ"כ בצפנת פענח הלכות חו"מ שם ובשפת אמת מנחות נ"ו ע"ב ועיין בחידושי רבי שמואל סימן א'). אבל ברבינו מנוח (פ"א ה"ג) ובספר נחל איתן על הרמב"ם (הל' חו"מ פ"א ה"ג) כתבו שצריך מעשה חימוץ

ויש להקשות איך לקי על כל יראה, והא יכול לומר שביטל הקמח ומים קודם חימוצו וזה יכול אף לאחר זמן איסורו עיין פסחים ז' ע"א, וי"ל כיון דמקבל עליו התראה^כ ואמר אף על פי שהוא שלו מחמיץ במזיד תו אין יכול להתנצל ולומר שהפקיר מקודם^כ.

ובן הא דתנן בפסחים דף ס"ג ע"א השוחט פסח על חמץ לוקה ושם רבי יוחנן וריש לקיש וכו', ואמאי הם מצי אמר שבטלו כבר, ודוחק לומר דמיירי שקנה דווקא אחר זמן איסורו^כ, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר דכיון שמקבל עליו התראה לוקה, ועיין שם תוספות ד"ה התראת. ואי קשיא איך חייב השוחט כשיש לאחד מבני חבורה, וי"ל דמיירי שאומר לו שיש לו חמץ שלא ביטלו וזה

שוחט עליו, דהוחזק בעד אחד לוקה עיין רמב"ם הלכות שגגות פרק ג' (ה"ב) ועדיין צ"ע^כ.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות ג' ואות ד'

ויש מחשבה מועלת להנצל מלאו ועשה, [כגון] המשהה חמץ בביתו ומבטל בלבו די מן התורה^כ, ומדרבנן צריך ביעור וכו'. והנה קשיא לי הא דכתב הרמב"ם ז"ל פרק א' מהלכות חמץ ומצה קנה חמץ או חימצו הרי זה לוקה (עיין משנה למלך ומגיה שם אי כל יראה ניתק לעשה) וקשה דלמא ביטלו בלבו לא מבעיא חימצו דדלמא בטלו קודם שהיה חמץ [דהיה רק] הקמח ומים בהתירא [דמבטל] אף תוך הפסח [אלא] אפילו קנה חמץ בפסח ומשך דלמא אפקריה מקודם דזכה ליה^ל

בשדי חמד (מערכת ה' כלל נ"ג) ובשו"ת דברי יציב או"ח סימן קל"ט].

כו. ועיין לקמן (בד"ה ויש) דגם בקנה חמץ בפסח יש לומר שהפקיר החמץ קודם שזכה בו.

כח. ובשו"ת שאגת אריה (סימן ע"ז) כתב דיש לומר דמיירי בחמץ שקבל אחריות דלא מהני בה ביטול. [אבל האור חדש (ב' ע"א אות ל"ב) והצל"ח (מ"ט ע"א ד"ה ואמנם) והחתם סופר (שם ד"ה ואם) ס"ל דאין לאו דלא תשחט בחמץ שקבל עליו אחריות דלא נתרבה אלא לענין כל יראה, ועיין במנחת חינוך (מצוה צ"ט) ובשו"ת אבני נור (או"ח סימן שכ"ד סק"ב) ובשו"ת ברית יעקב (או"ח סימן ט"ז ד"ה ולענ"ד) ובשו"ת מחזה אברהם (סימן קט"ו ד"ה עוד) ובשו"ת לחם שלמה תנינא או"ח סימן ס"ד אות ט"ו], ובשו"ת פני יהושע (או"ח סימן י"ג) הוכיח מקושיא זו דלא מהני ביטול לחמץ ידוע ועיין לקמן בד"ה אלא [ולפי מש"כ רבינו בראש יוסף דף ה' ע"א דלרש"י לא מהני ביטול לענין לא תשחט אין להוכיח מקושיא זו דלרש"י לא מהני ביטול בחמץ ידוע וכ"כ באור חדש דף ב' ע"א אות כ"ט ד"ה אפס].

כט. ומשכחת לה בחמץ נוקשה ואליבא דחזקיה דנוקשה מותר בהנאה וא"כ גם בפסח חמץ נוקשה הוא ברשותו לבטל (תבת גמא פרשת בהעלותך, ובחידושי במגידות אות ד', וע"ע במשבצות זהב סימן תל"ו סק"ה ובספר הקובץ על הרמב"ם הלכות חו"מ פ"ב ה"ב).

ל. כ"כ בשו"ת הב"ח (סימן קכ"ד) והובא במשבצות זהב סימן תל"ו סק"ז ובסימן ת"ג סק"ד ובאשל אברהם סימן תמ"א סק"ד ובסימן תמ"ו סק"א [בקצות החושן סימן רי"א סק"ד הבין דהב"ח סובר דאפשר להפקיר דבר שאינו ברשותו ומשו"ה חולק עליו דהא קיי"ל דאינו יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו, ובנתיבות שם סק"א (ובמקור חיים סימן תל"ד סק"ב) כתב דכל דברי הב"ח הם רק בחמץ שבוה י"ל

בל יראה לפני המכירה להגוי (ועיין מש"כ בראש יוסף בהערה כ"ג ובפתיחה להלכות פסח ח"א פ"א אות ג' במי באר סק"ב ובספר אמרי בנימין עמ"ס מכות ט"ז ע"ב בקונטרס זאת ועוד אחרת אות ס"ג). ונראה דרבינו כאן מספקא ליה אם מקיים תשבתו על ידי עצם הנתינה לנכרי דהא ע"י זה החמץ מושבת מרשותו, ועיין בתוספות הרא"ש ובחידושי רבינו דוד דף כ"א ע"ב ובתוספות הרשב"א דף כ"ח ע"ב ובשו"ת אבני נור סימן שט"ז סק"ו וסימן שמ"א וסימן תקכ"ח.

כח. מסתימת לשון רבינו נראה שנקט לדבר פשוט דגם במלקות בעינן שיקבל עליו ההתראה וכ"ה בתוספות (תמורה ז' ע"א ד"ה אלא) ובלחם משנה (הלכות סנהדרין פ"ב ה"ב), אבל התומים (סימן ל"ח סק"א) חולק וסובר דרק במיתה צריך שיתיר עצמו למיתה ולא במלקות ובהגהות הברוך טעם (שם) כתב דכ"ה דעת הרמב"ם בהלכות שבועות פ"ב ה"ב, ובספר גלינוני הש"ס (סנהדרין פ"א ע"ב) כתב דכך משמע משו"ת הרשב"א, ובשו"ת מקדשי השם (ח"א סימן מ"ו בהגהות דבר צבי סק"ו) כתב דיש לדחות הראיה מהתוספות בתמורה שם, ועיין עוד בט"ז (יו"ד סימן שכ"ג סק"ב) ובשו"ת שערי צדק (בסוגיות סימן י"ב) ובאמרי בינה (הלכות פסח סימן י') ובספר בית פנחס (עמ"ס תמורה ח"ב ובמפתחות שם) ובשו"ת בית דוד (סימן קכ"ב ד"ה ועל) ובשו"ת נתיבות אדם (ח"א סימן נ"ג) ובספר דבר יוסף סימן ט'.

כו. וכ"כ במקור חיים סימן תל"א סק"ג [והמקור חיים מוסיף דכיון שאומר בפה שרוצה ללקות ואינו רוצה לבטל תו אפילו ביטל בלב לא מהני שסותר למה שאמר בפה] ובנודע ביהודה תנינא (או"ח סימן ס"א סוד"ה ומה) ועיין היטב בתוספות יבמות קט"ז ע"א ד"ה הכא [והנודע ביהודה כתב דעוד י"ל דכיון שרואין שמחמיצו למה יעשה דבר בטל בדבר שאינו שלו ועיין מש"כ על תירוצו רבינו ותירוצו הנודע ביהודה

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רלא

ובגילוי דעתא סגי ומה בכך שמשך, וי"ל הואיל וקיבל עליו התראה מודה שלא הפקיר, עיין טורי זהב יורה דעה סימן שכ"ג אות ב'.

ולפי זה יצא לנו דין חדש כמו שאגיד, אשכחנא פתרי במשהה חמץ ברשותו שאין לוקה אף מכות מרדות, שיכול לומר הפקרתו, וכשר לעדות אם אומר שהפקיר, חדא דספק דרבנן לקולא [ועוד] דאף להוציא ממון יש לומר דלא שביק התיירא ואכיל איסורא וודאי כדן עבד ואלוימא חזקה זו להוציא ממון לא.

אלא דהוה קשיא לי מה שכתב הרמב"ם ז"ל פרק א' מהלכות חמץ ומצה הלכה ג' הניח חמץ ברשותו ולא ביערו אף על פי שעובר בשני לאוין אין לוקה אלא מכות מרדות, והא מכות מרדות אין צריך התראה עיין פרי חדש אורח חיים סימן תצ"ו¹ (מכאן נמי מבואר דלמכות מרדות אין צריך

מעשה²) ואמאי לוקה מכות מרדות בלא התראה הא יכול לומר הפקרתו, ואם היינו אומרים לחמץ ידוע אין מהני ביטול הוה אתי שפיר עיין כסף משנה פרק ב' הלכה ב' שם.

וניחא לי דלוקה מכות מרדות משום שעבר על איסור דרבנן שצריך לבער מהעולם דלמא אתי למיכל³ ומשום הכי לוקה מכות מרדות כאמור. **ולענין** המניח חצי שיעור ברשותו נמי יש לומר דלוקה מכות מרדות על שלא ביערו⁴. **והאובל** כלשהו אי לוקה מכות מרדות, בכסף משנה פרק א' הלכה ז' הניח בצריך עיון, דמשמעות הרמב"ם ז"ל דוקא שיהא נהנה גרונו קצת, [כגון האוכל] פחות מכזית [לוקה מכות מרדות], הא [אוכל] כלשהו פירור אחד לא לקי מכות מרדות⁵, ונפקא מינה לפסול לעדות כמו שכתבתי לעיל (ח"א אות כ"ד) יעוין שם.

פתיחה כוללת ח"ג אות י"ד

בהערה ק"ג ובאמרי בינה הלכות פסח סימן י' ובתורת חסד או"ח סימן מ"ד].

לה. ר"ל דאפילו את"ל דמ"ה אין איסור חצי שיעור בבל יראה אפ"ה לוקה מכות מרדות כיון דעבר על איסור דרבנן, ובשור"ת מהרי"א (או"ח סימן קכ"ח) כתב דאפילו אם אין בל יראה בחצי שיעור מ"מ עשה דתשבתו יש אפילו על חצי שיעור, ולדבריו פשוט דלוקה מכות מרדות דהא עבר על מ"ע בשוא"ת ולחיות מכות מרדות א"צ מעשה וכמ"ש רבינו לעיל, אבל בשור"ת בנין עולם (או"ח סימן י"ט סקט"ו) ובשור"ת הלכה למשה (ח"ב ע' נ"ט) כתבו לאידך גיסא דלענין מצות תשבתו ודאי דלכו"ע אין איסור חצי שיעור וע"ע בשור"ת מהרש"ם (ח"ח סימן ס"ה) ובשור"ת מהר"ש (ח"ח סימן פ"ד) אם יש תשבתו על חצי שיעור ועיין לקמן בהערה צ"ב [ועיין במ"ז (סימן שכ"ח סק"ו) דנראה דפליגי הט"ז והב"ח אם בחצי שיעור דשאר איסורים לוקה מכות מרדות ולהב"ח אינו לוקה ויעש"ה, ובמשבצות זהב (סימן תקנ"ד סק"א) ובכלל על איסור חל על איסור (שנדפס בשו"ע יו"ד סוף סימן קי"א) כתב רבינו להוכיח מהרמב"ם בהלכות מאכ"א פי"ד ה"ט שאין מכות מרדות על חצי שיעור מאיסור דרבנן, ובספר טל תורה (מכות דף כ' ע"ב) מוכיח דלהתוספות יש מכות מרדות על חצי שיעור דרבנן וע"ע בספר עמודי אש בקונטרס מקל חובלים אות ו'.

לו. הכס"מ כתב דאע"ג דכ"ה משמעות לשון הרמב"ם שם מ"מ צ"ע דמנא ליה להרמב"ם חילוק זה, ועיין בדעת תורה (או"ח סימן שכ"ח) ובספר פתחי מגדים שם, ובשור"ת דבר יהושע ח"א סימן ל"ו ובח"ב סימן ס"ה.

דכיון שמגלה דעתו שאינו רוצה שהחמץ יכנס לרשותו כשיגיע לעולם מהני דהא להר"ן זהו מהות הביטול, ובשור"ת בית אפרים (אה"ע סימן נ') חולק על הקצוה"ח וסובר דלהלכה אפשר להפקיר דבר שאינו ברשותו [ועיין בשיעורי רבי שמואל ב"מ ח"ב סימן א'], ובשור"ת ברכת יוסף (או"ח סימן ט"ז אות ו') כתב דגם הב"ח כוונתו שההפקר חל רק לאחר שיבוא ברשותו [וכמ"ש בבית הלל יו"ד סימן ר"ד דבנדר לא חל אלא כשיבוא לעולם] ועיין מש"כ על זה בשור"ת מהרש"ם (ח"ג סימן שכ"ב ד"ה ומ"ש) ובספרו דעת תורה בסוף סימן תל"ו ובסימן תמ"ה סעי' ג' [והשור"ת הב"ח הנ"ל הובא גם במשבצות זהב בסימן תנ"ג סק"ד ובאשל אברהם סימן תמ"א סק"ד וע"ע בשור"ת חת"ס או"ח סימן קל"א ובשור"ת אמרי אש או"ח סימן כ"ד ובספר דמשק אליעזר יו"ד סימן רי"א סק"ג ובספר אור משה ח"א סימן ס' אות ג'].⁶

לא. עיין בגמרא גיטין דף ל"ז ע"ב ובחושן משפט סימן ס"ז סעיף ל"ג וסמ"ע שם סקנ"ה.

לב. בסוף סעיף א' שם, ועיין עוד מש"כ רבינו בפתיחה כוללת ח"א אות כ"ה.

לג. עיין בפתיחה כוללת ח"א אות כ"ה [והובא בברכת יוסף לקמן י"א ע"ב], ובשור"ת ברית יעקב סימן י"ט ובשור"ת יפה לבשמים סימן י"ב ובספר גליוני הש"ס פסחים דף ק"ח ע"ב.

לד. וכמ"ש הט"ז (סימן תמ"ב סק"ה) דאף דבחצי שיעור אין איסור בל יראה מ"מ מדרבנן צריך לבערו דשמא יבוא לאוכלו [ודלא כשאגת אריה סימן פ"א, ועיין לקמן

והיינו מגוי במעות ואוקמיה אדין תורה^{מא} כמו שכתב הרמב"ם פרק א' הלכה י"ד מזכיה דישאל מגוי או להיפך קונה או במעות או במשיכה^{מב}.

נסתפקתי באם קנה חמץ בפסח מישאל חבירו ונתן מעות ולא משך, מי נימא דבר תורה מעות קונות ומדרבנן [צריך] משיכה דשמא יאמר נשרפו חטיף בעליה וכאן לא שייך זה, דהא איסורי הנאה נינהו ולא מידי שויא ולא שייך תקנתא דלוקח בכאן^{מג}, גם [הוה] מילתא דלא שכיחא דיקנה איסורי הנאה, ואם כן אוקמיה אדין תורה וקנה [עם] מעות ולא יוכל הלוקח לחזור בו ומפסיד הלוקח והמעות נשארו ביד המוכר וכו', או דילמא כל כי האי לא שייך קנין מעות כלל כיון דידע שהם איסורי הנאה ולא מידי שויא אם כן אין נותן דמים בעדם כי אם מתנה הם ביד המוכר והיינו בשמשך הלוקח החמץ לרשותו^{מח}, וגם זה צריך עיון איך שייך משיכה ואין המוכר מוכר לו כלום, ולפי זה הא דכתב הרמב"ם ז"ל "קנה חמץ בפסח" או כשקנה מיד גוי או בשמשך כאמור^{מח}.

חידושי הפרי מגדים לבנא מצינא סימן ק"ג

וחיי יודע שמה שכתב הרמב"ם ז"ל [בהלכות חמץ ומצה פ"א ה"ג] קנה חמץ וכו' לוקה, יש לומר אף קנין דרבנן כסף לחוד או משיכה לחוד, דמכל מקום שלו הוא ועובר^{מז}, ועיין יורה דעה בסימן ר"ל בש"ך (סק"ד) ובחושן משפט סימן ר"ח (סק"ב) מקח שנעשה באיסור לכאורה ספק הוה [אי הוה בכלל כל מילתא] דאמר רחמנא לא תעביד וכו'^{מח}, ומיהו יש לומר דכל שהעכו"ם משך ידו הימנו וזה משך אותו העכו"ם הפקירו וזוכה זה מהפקר^{מט}, ובעבודה זרה (מב). מדאגביה ישראל קניא, וכמו שכתבתי לעיל יע"ש.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות י"ג.

קנה חמץ מן הנכרי ונתן לו מעות אדמי, ידיה הוא וחייב בבל יראה, ואם לאחר הפסח אסור לכל העולם כדין חמץ שעבר עליו הפסח, וכי תימא כיון דחמץ בפסח מאיסורי הנאה נינהו לא שייך קנין גביה, זה טעות, וכדאמר בעבודה זרה (מב). מבי אגביה קניא^מ, וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק א' הלכה ג' מהלכות חמץ ומצה אינו לוקה אלא אם כן קנה חמץ בפסח או חימצו יע"ש,

לז. וכתב הבנין יחזקאל שם דרבינו לשיטתו דלהרמב"ם יש זכיה באיסורי הנאה וא"כ י"ל דגם ע"י קנין דרבנן עשאו הכתוב ברשותו אבל לשיטת הנודע ביהודה (קמא או"ח סימן י"ט) דלהרמב"ם אין זכיה באיסורי הנאה ורק לענין בל יראה עשאו הכתוב ברשותו מהיכי תיתי דגם בקנין דרבנן נוכל לומר דעשאו הכתוב ברשותו, וע"ע בשפת אמת (ד' ע"ב) ובמנחת חינוך (מצוה י"א אות י'), וע"ע באשל אברהם (סימן תמ"ז סק"ו) ובאמרי בינה (הל' פסח סימן ג') ובספר משמרת הפסח (ח"ב סימן נ"ד) ולקמן בהערה מ"א ובהערה מ"ה.

לח. הש"ך שם כתב שהנשבע לא למכור חפץ ומכרו הוה ספק אי מכירתו מכירה, ועיין משבצות זהב סימן תמ"ח סק"ה ובשו"ת רבי שלמה איגר סימן כ"ג.

לט. כדאיתא בגמרא ב"ב דף נ"ד ע"ב וממילא ליכא בזה הכלל דאע"פ וע"ע בספר עונג יום טוב סימן ל"ב.

מ. וכמ"ש בשו"ת הריב"ש (סימן ת"א) שהובא בבית יוסף (סימן תמ"ו ד"ה כתוב) ובשו"ע (שם) ובפרי חדש (שם ס"א) ועיין במשבצות זהב (שם סק"ה ד"ה עיין) ולקמן בהערה מ"ו.

מא. ועיין בשו"ת מגידות (סימן ל"ד ובמגד יהודה שם אות י"ג) ובצל"ח (פסחים ל"א ע"ב) ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שט"ו) ובמנחת חינוך מצוה י"א אות ו'.

מב. ובספר תהלה לדוד (סימן תמ"א אות ז' וסימן תמ"ח ס"ג) כתב דלשו"ע הרב סימן תמ"א סעיף י"ב העיקר כר"ת דישאל מגוי קונה במשיכה ולא בכסף ובקנה בכסף לחוד החמץ מותר אחר הפסח.

מג. רבינו נקט כהשו"ע (חור"מ סימן קצ"ח ס"ו) וכהסמ"ע (חור"מ סימן ר"א) דבמקום דלא שייך החשש דנשרפו חטיף בעלייה מעות קונות דבכה"ג לא עקרו חז"ל הקנין מעות, ודלא כרעק"א (שו"ת סימן קל"ד) והנתיבות המשפט (סימן קצ"ח סק"ד) שנקטו דגם במקום שלא שייך החשש דנשרפו חטיף בעלייה ג"כ עקרו חז"ל קנין מעות, ועיין בשער המשפט (סימן קצ"ח סק"ד) שכתב ד"ל דגם השו"ע מודה לזה ויעו"ש וע"ע בשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן ק"ס) ובספר אמרי בינה בחלק חור"מ בקונטרס הקנינים סימן ה'.

מד. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (או"ח סימן י"ט) ובמנחת חינוך (מצוה י"א ד"ה אבל) דמהני קנין משיכה באיסורי הנאה ונבשו"ת קול אריה (סימן י"ח ד"ה ולפי"ז) כתב דרק קנין כסף מהני בחמץ (ועיין במנחת חתים חור"מ סימן ש"ס) וגם בספר דברי ירמיהו (הל' חור"מ פ"א ה"ג) מצדד דלא מהני משיכה בחמץ דמשיכה היינו הכנסה לרשותו וכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם לא שייך כלל משיכה בחמץ.

מה. ובשו"ת הבית אפרים (או"ח סימן מ"א) ובמנחת חינוך (מצוה י"א אות י"ג) ובאור שמח (חור"מ פ"א ה"ג)

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רלג

בחמין בפסח יש להסתפק, בהונח חמץ הפקר בחצירו ואיסורא לא ניהא ליה דלקני ואם מהרהר וניהא ליה הרי שלומי ומכל מקום אין לוקה דלית מעשה אלא א"כ קנה או חימצו עיין רמב"ם ז"ל פרק א' הלכה ג' מהלכות חמץ ומצה, ומיבעיא לי על ידי דבור שאומר בפירוש תקנה לי חצרי יש לומר דלוקה [דהוה] דבור דאית ביה מעשה כמו ממיר, וכי תימא התם אזהר רחמנא על הדיבור משא"כ כאן [הא] חוסס אזהר רחמנא על המעשה ואפילו הכי חסמה בקול לוקה עיין רמב"ם ז"ל פרק א' (ה"א) מהלכות תמורה וסוף הלכות שכירות (פי"ג ה"ב) ובמגיד משנה יע"ש.

ויש לומר דכל שאפשר לעבור הלאו מבלי דבור כי אם במחשבה תו הדבור ועקימת שפתיו לא הוה מעשה^{מח}, ואף את"ל דכל שאפשר [לעבור] מבלי מעשה מ"מ כל שעשה מעשה לוקה עיין משנה למלך פ"ה ה"ח מיסודי התורה [לענין]

כתבו דיש לומר דהרמב"ם מיירי רק בקונה מגוי (ובש"מ כתובות ל' ע"ב כתב דרק לריה"ג דחמץ מותר בהנאה יש זכיה בחמץ בפסח וע"ע בספר חידושי הר"ז או"ח בדיני מכירת חמץ סימן ז' ובספר תהלה לדוד בהלכות פסח סימן י"ט).

מו. וכ"כ רבינו במשבצות זהב (סימן תמ"ח סק"ג) דמהני קנין חצר לקנות איסורי הנאה וחמץ [וכ"כ המהר"ם חלאווה (ו' ע"ב ד"ה אלא), ועיין ברמב"ן (ד' ע"ב) ובקונטרס שבסוף שו"ת הריב"ש, ובשו"ת קול אריה (סימן י"ח) נסתפק אם קנין חצר מהני באיסורי הנאה, ועיין עוד בשו"ת בית יצחק (או"ח סימן ס' אות ז') מה שכתב לענין קנין חצר בחמץ].

מו. המגיד משנה כתב דהגם שהרמב"ם כתב דמימר הוה גזרת הכתוב שחייב מלקות מ"מ פסק דחסמה בקול לוקה דכיון שהלאו דחסימה ישנה במעשה גמור גם אם חסמה בקול הוה מעשה לענין מלקות (ועיין בשו"ת אבני נזר או"ח סימן נ"ח ובשיעורי רבינו משולם דוד הלוי תמורה ג' ע"א ד"ה ויש לבאר).

מח. רבינו כאן ובספר שושנת העמקים (כלל י"ח ד"ה ודע עוד) נקט דגם להמגיד משנה צריך מעשה אלא דבמקום שאפשר לעבור במעשה גמור סגי גם מעשה כל דהו כעקימת שפתים וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה תנינא (או"ח סימן ע"ו) ובספר מלא הרועים (בערך לאו שאין בו מעשה) ועיין בשדי חמד (מערכת ה' כלל י"ב וי"ג) ובשו"ת לחם שלמה או"ח סימן ע"ב [אבל בספר פורת יוסף כלל י"א נקט רבינו דלהמגיד משנה כל שאפשר לעבור במעשה אין צריך מעשה כלל וכן נקטו עוד אחרונים עיין בשדי חמד שם].

הנאה^{מט}, ובל יראה אף שאפשר [בלי מעשה כגון] בהניח ברשותו מכל מקום עתה [שלא נשאר חמץ ברשותו] אי אפשר מבלי מעשה^י, משא"כ בדבור שיזכה לו חצרו זה יכול במחשבה ועל מחשבה אין לוקה מבלי מעשה^{יב}, וחסמה בקול אי אפשר בענין אחר ועקימת שפתיו עם המעשה שנעשה על ידו הוה מעשה, משא"כ בכהאי גוונא דאמרן מסתברא דאין לוקה^{יג}, ועיין מ"ש בפתיחה כוללת בפריי לאורח חיים במשבצות זהב מזה.

ואם אחד השליך חמצו תוך הפסח לרשות הרבים והשני הגביהו קנאה דהפקר הוא, ואף דלבלי יראה [של] הראשון אין מועיל^{יג}. **ואם** הפקיד אצל חבירו חמץ ובתוך הפסח אמר הנפקד תזכה לי חצרי יש לומר בוודאי חבירו הפקיד וזכה הוא בו ועובר בל יראה אף בלא אחריות, עיין רמב"ם ז"ל פרק י"א מהלכות נזקי ממון (ה"ג) ופרק ח' מהלכות עבדים (ה"ג) במשנה למלך שור שהיה יוצא לסקול

מט. המגיה במשנה למלך שם מביא סברת ספר החינוך דכל שאפשר לעבור בלי מעשה אף שעשה מעשה אינו לוקה ועל פי סברת החינוך מפרש בספר יבין שמועה (כלל קפ"ד) למה ס"ל להרמב"ם דאינו לוקה על הנאה.

נ. וכ"כ השער המלך (הלכות חו"מ פ"א ה"ג ד"ה איברא שעיקר) והוסיף דבזה אתי שפיר דהחינוך בעצמו במצוה י"א כתב דהקונה חמץ בפסח לוקה.

נא. וכן מבואר ממה שכתב התוספות שאנץ (בש"מ ב"מ מ"ג ע"ב) דאי פיגול סגי במחשבה אפילו אם פיגל בדיבור לא הוה מעשה ועיין באפיקי ים (ח"א סימן כ"ד אות י"ט) ובקהלות יעקב זכחים סימן א'. [וע"ע במשבצות זהב (יו"ד סימן ד' סוף סק"א) ובס' דבר שאול עמ"ס תמורה סימן ח' אות י"ב ד"ה והרמב"ם].

נב. והמנחת חינוך (מצוה י"א אות כ"א) כתב דלוקה בכה"ג משום דעצם הדבר שהחמץ נכנס לרשותו נחשב למעשה וכמו בתמורה [ורבינו אזיל בשיטת הרמב"ם והמגיד משנה דמימר הוה גזרת הכתוב שחייב על דיבור גרידא, ועוד י"ל דגם לרבי יוחנן דמימר חייב משום דבדיבורא איתעביד מעשה י"ל דזה רק כשהיה עכ"פ דיבור ולא במחשבה גרידא וכמ"ש בהערה הקודמת, ועוד י"ל דאפילו את"ל דבתמורה לוקה גם במחשבה היינו משום שהבהמה נשתנה על ידי זה מחול לקודש אבל בחמץ דליכא רק שינוי בעלים גרידא לוקה רק בדיבור ועיין באפיקי ים שם ובקהלות יעקב שם].

נג. כונת רבינו שאינו מועיל לנתק הבל יראה שעבר עד עכשיו ועיין לקמן בהערה קמ"ו.

והוזמו עדיו מסתמא מפקיר ליה יע"ש והכי נמי כן הוא והבן זה^י.

ספר אם לבינה ערך הרהור

המשהה חמץ על מנת לבערו האם עשה איסור

ומה שיש לספק בקנה חמץ והשהה ודעתו לבערו אי ביערו אח"כ אי עבד על כל פנים איסור תורה, עיין תוספות פסחים כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי, הביאו המשנה למלך פרק א' מחמץ ומצה הלכה ג' דכהאי גוונא ניתק ואף איסורא לא עבד כלל דלכתחילה שרי לעשות כן^י, ועיין ב"ח סימן תל"א (סעי' ג' ד"ה ומדאורייתא) אהא דפסחים ו' ע"ב "וכי משכחת לה ליבטליה" כתב דביום טוב אונס הוא ואין עובר כמו שכתבו התוספות [שם] כ"ט ע"ב וי"ל דלכתחלה צריך לזהר שלא יבוא לידי אונס, לא הבינותי, דהא חשיב חמץ הקדש לממון [משום] דאי בעי פודה [החמץ] ומסיק תחת תבשילו והקשו בתוספות [הא] מיד כשפודה עובר, ומסקו דבדעתו לבערו אין עובר, הרי דלכתחלה יכול לעשות כן^י, וצריך ליישב מה שכתבו התוספות בפסחים ו' ע"ב ד"ה ודעתיה יע"ש^י.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות י"ב

המשהה חמץ על מנת לבערו האם עובר על עשה דתשבייתו כשדעתו לבערו אפילו איסורא בעלמא לא עבר כמו שכתב המשנה למלך בהלכות חמץ ומצה (פ"א ד"ה ג'), ואין לומר נהי דלאו דבל יראה ליתא מכל מקום עשה דתשבייתו אפשר שעובר בכל רגע ורגע [אפילו כשדעתו לבערו] דאם כן אכתי תקשה התם בדף כ"ט ע"ב מיד כשפודה [הישראל

החמץ מהקדש] עובר בעשה דתשבייתו^י, אלא עשה דתשבייתו כל זמן שמקיים [לבסוף] אינו עובר ולא דבל יראה הוא שעובר בכל רגע [אם אין דעתו לבערו], ועיין סימן תמ"ו בהלכות פסח ובמגן אברהם אות ב' ובאליה רבא שם אות ג' [שהמג"א כתב דהטעם דמוצא חמץ ביום טוב מותר לשהותו דהמשהה על מנת לבער אינו עובר, וקשה דנהי שאין עובר על בל יראה אבל על תשבייתו למה אינו עובר] אלא מוכח דעשה דתשבייתו אינו עובר בכל רגע^י.

גינת וורדים כלל מ"ח ד"ה יבואר

האם גם בעושה מעשה אינו עובר המשהה על מנת לבערו והנה מה שכתבו התוספות דמשהה ודעתו לבערו אין עובר, יש לדקדק הא [אם] עשה מעשה וקנה עובר אע"פ שבערו אחר כך, וכ"מ מכמה מקומות בש"ס וחולין דף קמ"א ע"א^ס, וכי תימא כיון שפודה הקדש אין לך מעשה גדול מזה, יש לומר דפדיון וחילול הקדש אין צריך רק אמירה שיאמר חמץ זה וכו' ואמירה לאו מעשה גמור הוה, וחסמה בקול בבא מציעא צ' ע"ב ועשתה מלאכה בכלאים [התם] ע"י דיבורו איתעביד מעשה ממש, ועיין פרק י"ג משכירות (ה"ב) במגיד משנה ולחם משנה שם, ובריש תמורה (ג') לא תיתני מימר דבדיבוריה עביד מעשה, והרמב"ם ז"ל פרק א' מהלכות תמורה (ה"א) כתב מפי השמועה [למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליה חוץ מנשבע ומימר וכו'] עיין לחם משנה [בהלכות שכירות] שם^ס, ושוב ראיתי בשו"ת שאגת אריה (סימן פ' ופ"א) כתב בזה^ס, ועיין

נז. עיין במגד שמים כאן על הפתיחה, ובצל"ח שם.

נח. עיין מה שכתוב לקמן בהערה ע'.

נט. עיין מה שכתוב לקמן בהערה ע"א.

ס. ר"ל דשם מוכח דאסור לעבור במעשה על לאו הניתק לעשה ואפילו כשדעתו לקיים העשה, וע"ע בספר מים חיים על פרק כל שעה דף כ"ט ע"ב ובספר חקת הפסח סימן תמ"ו ד"ה אך.

סא. ועיין מש"כ רבינו בפורת יוסף כלל י"ד ד"ה כתב ובגינת וורדים כלל כ"ב, וע"ע לעיל הערה מ"ז.

סב. והשאג"א כתב שהיה אפשר לחלק בין עושה מעשה לאינו עושה מעשה אבל מסיק דמהתוספות שהקשו

נד. ר"ל דאפילו יש בעלים לאיסורי הנאה זה במחזיק בו להדיא אבל מסתמא הבעלים מפקירים אותו תיכף משנאסר (וכ"כ בעונג יו"ט סימן כ"ב), ובשו"ת חת"ס (או"ח סימן קי"ב) ג"כ כתב כרבינו דהזוכה באיסורא נהי הרי הוא שלו וכן מבואר בר"ן ורשב"א נודים דף פ"ה [ובשו"ע הרב סימן תל"ה בקו"א סק"ד כתב דאי אפשר להחזיק בחמץ בעל כרחו של בעל החמץ ועיין בספר תהלה לדוד סימן תל"ה ובעונג יו"ט סימן כ"ב].

נה. וכן כתב המשנה למלך בהלכות חמץ ומצה שם.

נו. ועיין עוד בחידושי החתם סופר דף כ"ט ע"ב ובשו"ת מהרי"א ח"ב סימן רס"ב ד"ה והנה.

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רלה

ש"ך ביורה דעה סימן רצ"ב אות י"א בשילוח הקץ יע"ש.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות י"ב

מותי מתחיל הלאו בל יראה

לענין אימתי מתחיל הלאו דבל יראה, מחלוקת הוא, עיין רמב"ם פרק ג' הלכה ח' מהלכות חמץ ומצה [שכתב אם לא ביטל ומשש שעות ולמעלה מוצא חמץ וכו' עובר על לא ימצא ולא יראה] ובהשגות הראב"ד^{סז}, ובמגיד משנה [כתב] דרבינו בפירוש כתב בפתיחה [להלכות חמץ ומצה] דמשש עד הלילה ליכא כי אם עשה דתשבתו [שמפרט שם מצוה א' אכילת חמץ ביום י"ד ואחר כך מונה מצוות] ה' ו' לא יראה ולא ימצא כל שבעה [ומשום הכי מפרש המגיד משנה שכוונת הרמב"ם שאם לא ביטל קודם שש עובר בל יראה בלילה].

אבל במגדל עוז כתב שרש"י ור"ת סוברים דיש בל יראה משבע^{סח}, ועיין חק יעקב סימן תמ"ג אות א' מ"ש מרש"י בבא קמא דף כ"ט ע"ב, ואליה רבה סימן תל"א אות א' ולבוש שם [כתבו] בפירוש עד הלילה ליכא בל יראה, ועיין רש"י פסחים ד' ע"א ד"ה בין לרבי מאיר וכו' אסור באכילה ובל יראה משש, ולכאורה מבואר דעובר בל יראה משבע

ויש לדחוק וליישב^{סה}. ומכל מקום בקרא נאמר רק שבעת ימים, ואין לומר [דכיון] דפסקינן לפני זמנו כרבי יהודה [דיש לאו] באכילה הוא הדין [דיש לאו] בראיה [משבע] דאיתקיש השבתת שאור לאכילת חמץ ועיין מגדול עוז שם, דעיין תוספות פסחים ה' ע"א ד"ה דהא^{סו}. ומיהו זה יש לישב [ולומר] דההיקש לכל אלא דאי לאו [ד] "לא תאכל" [מיירי] לפני זמנו הוקשה [השבתה] רק לעשה ולא ללאו ועכשיו [דקיי"ל כרבי יהודה] מקשינן השבתה לאכילה ללאו, ולרבי שמעון דפליג אין הכי נמי דאיסור עשה מיהא איכא [באכילה וגם בראיה] מהיקשא דאכילה לראיה, ומשום הכי אמר בדף כ"ח ע"ב "אתאן לתנא קמא" דלרבי שמעון [איסור] עשה איכא [באכילה] ועיין שם תוד"ה רבי שמעון, ונאמר דאף משש ולמעלה נמי איתקש וכאמור וכו'.^{סז}

אחר התבוננות בדברי רבותינו ז"ל נוחי נפש בגן עדן ובספרי קודש עיינתי בפרק ח"י ופרק י"ט (ה"ד) מהלכות סנהדרין ברמב"ם ז"ל במנין הלאוין צ"ז צ"ח צ"ט, האוכל תערוכת חמץ בפסח, האוכל חמץ אחר חצות, המקיים חמץ ברשותו^{סח}, מסידור דבריו ומדלא סיים בפסח משמע משבע עובר בל יראה^{סז}.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות ו' וי"ד כת"י

סח. כ"ה הגירסא ברמב"ם דפוס אבל ברמב"ם כת"י (ובמאירי מכות י"ג ע"א) הגירסא היא המקיים חמץ בפסח ברשותו, וא"כ אדרבה משם ראייה דלהרמב"ם ליכא בל יראה בערב פסח אבל למש"כ בשו"ת נודע ביהודה (סימן כ' ד"ה ומעתה) גם לגירסא זו אין ראייה דליכא בל יראה בערב פסח ועיין בהערה הבאה.

סז. וכ"ה בספר המצות מ"ע קנ"ו שיצא לאור על פי כתב יד דיש בל יראה מחצות, והוכחת המגיד משנה ממש"כ הרמב"ם הפתיחה להלכות חו"מ שאין בל יראה מחצות תירץ בשו"ת נודע ביהודה שם דדרך הרמב"ם להביא רק מה שמפורש בקרא ובל יראה בערב פסח לא כתיב להדיא אלא דילפינן גז"ש שאור דבל יראה משאור דתשבתו [וע"ע מש"כ האדרת בספר בני בנימין (והובא בספר הליקוטים) דאפילו אם להרמב"ם יש בל יראה בערב פסח מ"מ מלקות אין רק בקנה חמץ בפסח, דבקנה בערב פסח הרמב"ם מודה דבל יראה הוה נתל"ע ומשום דהרמב"ם ג"כ סובר דבל יראה ניתק לעשה אבל סובר דרק בערב פסח יש עשה דתשבתו, ובספר מאור למלך ג"כ כתב דלהרמב"ם בקנה חמץ בערב פסח אין מלקות ומשום דבערב פסח מודה הרמב"ם דמשהה על מנת לבער פטור ויע"ש, ולדבריהם א"ש למה כתב הרמב"ם דבקנה

מפודה חמץ של הקדש מבואר שאין לחלק בזה וע"ע באשל אברהם סימן תס"ו סק"ב ובדברות משה סימן כ' [ובספר שיח השדה (שער הכללים שער ב') מבאר הסברא דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר עליו דכיון דאינו עושה מעשה א"כ עיקר העבירה הוא במחשבתו שיודע שיש לו חמץ ואינו מבערו ומשו"ה כשיש במחשבתו לבער החמץ אינו עובר על מחשבתו ולפי דבריו מוכן חילוק השאג"א בין קונה חמץ שעושה מעשה למשהה שאינו עושה מעשה].

סג. ועיין בראש יוסף פסחים פרק א' הערה ל"ב.

סד. וכ"כ בדעת רש"י בתוספות הרשב"א דף כ"ט ע"ב ועיין מש"כ בראש יוסף פסחים פ"א הערה ל"ב.

סה. עיין בראש יוסף דף ה' ע"א ובמגד שמים כאן וע"ע בספר פרי אדר עמ"ס פסחים (סימן ד' אות ד') ובספר משאת משה עמ"ס פסחים סימן ח'.

סו. שכתבו דההיקש הוא רק לגבי חמץ של פסח שהוא בכרת ולא לחמץ של ערב פסח דאל"כ קשה למה לרבי שמעון אין לאו על אכילת חמץ בערב פסח.

סז. ועיין בפני יהושע ובמאירי ובמהר"ם חלאווה ובעל העיטור ובחידושי רבינו דוד דף מ"ב ע"א שכתבו דלרש"י ההיקש הוא גם על חמץ שאין באכילתו כרת וכגון חמץ נוקשה.

האם עובר על תשבתו כל רגע

כשדעתו לבערו אפילו איסורא בעלמא לא עבר כמו שכתב המשנה למלך בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג), ואין לומר נהי דלאו דבל יראה ליתא מכל מקום עשה דתשבתו אפשר שעובר בכל רגע ורגע [אפילו כשדעתו לבערו] דאם כן אכתי תקשה התם בדף כ"ט ע"ב מיד כשפודה [הישראל החמץ מהקדש] עובר בעשה דתשבתו, אלא עשה דתשבתו כל זמן שמקיים [לבסוף] אינו

עובר^א ולא דבל יראה הוא שעובר בכל רגע [אם אין דעתו לבערו], ועיין סימן תמ"ו בהלכות פסח ובמגן אברהם אות ב' ובאליה רבא שם אות ג' [שהמג"א כתב דהטעם דמוצא חמץ ביום טוב מותר לשהותו דהמשהה על מנת לבער אינו עובר, וקשה דנהי שאין עובר על לא תעשה דבל יראה אבל על מצות עשה דתשבתו למה אינו עובר] אלא מוכח דעשה דתשבתו אינו עובר בכל רגע^ב.

גינת וורדים כלל מ"ח ד"ה יבואר

בשפת אמת (שם) כתב דבעל המאור מבואר כהמג"א, ולפי מש"כ השפת אמת והחזו"א אין ראייה מהבעל המאור ומהתוספות (דף כ"ח ע"ב) כיון דהבעל המאור והתוספות מייירי לרבי שמעון, אבל מרבינו דוד (ו' ע"ב ד"ה שני) מבואר דגם לרבי שמעון עובר כל רגע ועשה, וכן המקור חיים (בפתיחה לסימן תל"א) כתב דאפילו לרבי יוסי הגלילי עובר כל רגע על תשבתו [ודמהאי טעמא הוה חמץ אינו ברשותו גם לריה"ג וע"ע בספר פרי החג כלל כ"ד ובשו"ת שמן המאור או"ח סימן מ"ח]. ובשו"ת חלקת יואב (או"ח סימן כ') כתב דתלוי בפלוגתא דרבי יהודה וחכמים אם אין ביעור חמץ אלא שריפה, ושם במהדו"ת (סו"ס ב') כתב דנחלקו בזה הרי"ף עם הרא"ש והרמב"ם, דהרי"ף סובר דעובר כל רגע והרמב"ם והרא"ש סוברים דאינו עובר כל רגע ועיין מש"כ בראש יוסף פ"א בהערה שכ"ו. [והנה רבינו נקט כדבר פשוט דגם בפסח יש מ"ע דתשבתו ולא רק בערב פסח וכ"כ המג"א (סימן תמ"ו סק"ב) וכ"כ בספר המכתם (ו' ע"א ד"ה המוציא), אבל הריב"א (באור זרוע הלכות פסחים סימן רנ"ו) מצדד דתשבתו אינו נוהג אלא בערב פסח, ובקריית ספר (הלכות חו"מ פ"ב) נראה דרק עד חצות היום דערב פסח יש מ"ע דתשבתו וכ"כ לדייק מהרמב"ם באור חדש (ב' ע"א אות י"א) ובשו"ת גור אריה יהודה (או"ח סימן ק"י), ובשו"ת נודע ביהודה (או"ח סימן ס') מביא מהסדר משנה שר"ל דאין תשבתו אלא בערב פסח והנודע ביהודה דחה דבריו, וע"ע בספר פתח הבית (סימן ז') בפתיחה לחידושי מהר"ם שיק על פסחים (סימן ג') ובפירוש הגר"פ על ספר המצות להרס"ג (עשה נ' ד"ה ומעתה) ובשו"ת מחנה חיים (ח"ב או"ח סימן ט"ו ד"ה והוספת) ובספר קובץ רשימות שיעורים (פסחים ח"א סימן ט"ו) ולעיל בהערה ס"ט מ"ש מהאדרת].

עב. והגם דבסימן תמ"ד סק"א כתב המג"א דעוברים על עשה דתשבתו כל רגע יש לומר דהיינו בערב פסח או בחול המועד אבל ביו"ט שאינו יכול לבער אינו עובר כל רגע (הברוך טעם שם) ויש אומרים דבפסח אינו עובר בכל רגע ועובר ועבר רק אם עבר כל הפסח והחמץ עדיין ברשותו אבל בערב פסח עובר כל רגע (כ"כ בספר פרי יצחק סוף סימן י"ז ד"ה מעתה ובשו"ת נחלת בנימין סימן ע"ז). ובשו"ת עולת שמואל (סימן נ"ה) כתב דמש"כ המג"א בסימן תמ"ד

חמץ בפסח לוקה ולא כתב דלוקה בקנה חמץ בערב פסח, אבל להנודע ביהודה שכתב דלהרמב"ם גם בקנה חמץ בערב פסח לוקה צ"ע למה כתב הרמב"ם הקונה חמץ בפסח].

ע. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה קמא (או"ח סימן כ"א) ובחזו"א (סימן קכ"ד), אבל בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן שי"ח) ובדברי יחזקאל (סימן י') ובחידושי רבי שמואל (סימן ג' סק"ו) כתבו ד"ל דעל תשבתו אינו עובר אם מיד אחר הפדייה ישבית החמץ ומ"מ לבל יראה לא מהני מה דישבית מיד דמהרגע שנכנס החמץ לרשותו עובר אא"כ נאמר דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר, ורבינו ס"ל דאי יש תשבתו בכל רגע הכונה דתשבתו הוה בשו"ת וא"כ עובר עליו מהרגע הראשונה כמו בל יראה ועל כרחך דליכא תשבתו בכל רגע ועיין בשו"ת חלקת יואב או"ח סימן כ' [ובתוספות הרשב"א כ"ט ע"ב מבואר שאין צריך להשבית מיד ועל כרחך כמ"ש רבינו, וע"ע בספר משנת אליהו פסחים סימן ד'].
עא. ובמשבצות זהב סימן תל"ה סק"א ואשל אברהם שם סק"ב מצדד רבינו [בדעת מהרש"א י' ע"ב] דאפשר דעל שהיית רגע אחד אין עובר בתשבתו, אבל המג"א (סימן תמ"ד סק"א) כתב דבפסח עובר בכל רגע ורגע [ומש"כ בשער הציון (שם סק"ד) דכ"כ המהר"ם חלאווה (דף מ"ט ע"א ד"ה אם) יש לדחות דלשון המהר"ם חלאווה הוא דלאו דחמץ קדים, וי"ל דקאי אל"ת דבל יראה ולא אעשה דתשבתו ועוד י"ל דמהר"ם חלאווה מייירי מערב פסח ולא מפסח ועיין בהערה הבאה, וצ"ל דכונת השעה"צ הוא דסברת המג"א כבר מבואר במהר"ם חלאווה], אבל הברוך טעם (שם) והצל"ח (ו' ע"ב ד"ה משש) חולקים. והשפת אמת (כ"ח ע"ב) והחזו"א (סימן קי"ח סק"א) כתבו דתלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון אם חמץ אסור באכילה ובהנאה בערב פסח דלרבי יהודה דאסור באכילה ובהנאה מסתבר דהחמץ צריך להיות מושבת מחצות אבל לרבי שמעון דחמץ בערב פסח מותר בהנאה מסתבר דרק משום זריזין צריך להשביתו בחצות אבל אינו עובר עד הערב. ובמנחת פתים (או"ח סימן תמ"ד) ובדברי יחזקאל (סימן י' סק"ו) ובפרי יצחק (סוף סימן י"ח) כתבו דמהתוספות (כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש) לכאורה מוכח כהצל"ח ומהמרדכי (סימן תקל"ג) מבואר כהמג"א, אבל מהריב"א שהוא במרדכי שם ומבעל המאור (ג' ע"א ד"ה והא) נראה כהצל"ח (דברי יחזקאל שם), אבל

ברכת

פתיחה למסכת פסחים

יוסף

רלו

נשים בלאו דבל יראה ועשה דתשבייתו

ואם נשים מצווים על לאו דבל יראה ואעשה דתשבייתו, הנה המעיין בתוספות קידושין ל"ד ע"א ד"ה מעקה יראה שם לכל התירוצים דעשה ולא תעשה שהזמן גרמא עשה אין נוהג בהם והלאו נוהג בהם, ולפירוש הר"י מארץ ישראל לא דחי עשה אחריתי לל"ת זו אף בנשים יע"ש^ט, ומהיקשא דהשבתה לאכילה, יש לומר רק לאו לא עשה, ועוד דלתוספות פסחים ה' ע"א משש עד הלילה לא איתקש יע"ש ד"ה דהא^ט.

ומהא דהוה בל יראה ניתק לעשה, אין ראייה, דאע"ג דנאמר דנשים אין בעשה דתשבייתו לא דמי למה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"א ה"א דתמורה דכל שאין העשה שוה ללאו לא מנתק, חדא דבריש תמורה יש כמה גירסאות ועוד דהתם אין העשה נוהג כלל בציבור ושותפין דאין תמורתן תמורה משא"כ עשה תשבייתו נהי דאין נשים מצווין מכל מקום יכולין לקיים העשה ולהשבייתו

ואף הם בכלל הניתוק^ע ובספר גינת וורדים (כלל כ"ג ד"ה והתנאי) ושושנת העמקים (כלל י' ד"ה ומדי) הארכנו בזה.

פתיחה לפסח ח"א פ"א אות ז'

ודע דסבור הייתי לומר שממה שכתב הרמב"ם ז"ל קנה חמץ או חימצו לוקה והמל"מ הקשה הא הוה ניתק עיין פסחים צ"ה ע"א, ואם נאמר דנשים אין מצוות אמצות עשה דהשבתה כי אם אלאו הוה דומיא דתמורה פ"א ה"א דממיר לוקה, דעשה שאין שוה בכל [הוא], ותלוי בחילוף הגירסאות ריש תמורה [ו]הוא הדין כאן, שוב ראיתי דלא דמי לתמורה דציבור ושותפין אין עושין תמורה ולא יצויר [אצלם] העשה כלל מה שאין כן כאן נהי דלא מיפקד [אשה] אעשה כלל מכל מקום בידה לתקן הלאו והוה ניתוק, דאם לא כן נותר אמאי הוה ניתוק הא נשים אין מצוות אמצות עשה דנותר דאין נשרף אלא ביום^ט, ובתבת גמא כתבנו מזה דהעשה הבא מכח לאו נשים חייבות^ט

דעובר כל רגע היינו באופן שיוודע שלא יחזור לביתו עד אחר פסח דבכה"ג ליכא פטור דמשהה על מנת לבער.

עג. ובשאגת אריה (סימן פ"ב) כתב דגם התוספות מודו דכמו שהעשה מאלים ללאו הכא נמי הלאו מאלים לעשה ומצות תשבייתו נוהג בנשים, אבל רבינו ושאר אחרונים נקטו דלהתוספות י"ל דנשים פטורות מתשבייתו. [ובספר החינוך מצוה ט' כתב דנשים מחויבות בעשה דתשבייתו אבל החינוך לשיטתו בפרשת אמור דנשים חייבות בעשה דיו"ט דהלאו מאלים להעשה ודלא כמ"ש התוספות בקידושין שם ועיין בשער המלך (הלכות ע"ז פ"ג ה"ב) ובצל"ח (פ"ד דעדיות) ובספר גליוני הש"ס (פסחים דף צ"ה ע"א) ובשרי חמד מערכת חו"מ סימן ה' אות כ"ב].

עד. עיין מש"כ רבינו לעיל בד"ה אבל במגדל עוז, ומה שכתב הצל"ח בדף כ"ח ע"ב.

עה. וכ"כ המקור חיים (סימן תל"א בדיני בדיקה וביטול אות ד') והשפת אמת (חגיגה ט"ז ע"ב), אבל הטורי אבן (שם) חולק על סברא זו, ועיין בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן א' אות י') ובשו"ת מהרי"א (או"ח סימן קל"א) ובשו"ת משנת רבי אהרן (ח"ב סימן ס"ט) ובספר כנסת אברהם על מועד.

עו. והטורי אבן חגיגה ט"ז ע"ב כתב דנותר לא נחשב מ"ע שהזמן גרמא ונשים חייבות בשריפת נותר [ומהפני יהושע קידושין ל"ד ע"א מבואר דנקט דנותר הוה מ"ע שהזמן^ג ועיין במנחת חינוך מצוה ח'], ובספר ברוך טעם (שער עדל"ת) מבאר דנותר שאני מכל לאו הנתק לעשה וע"ש.

עז. בתבת גמא לא מצאתי להדיא סברא זו, אבל כ"כ בשער המלך (הל' פסחה"מ פ"ט ה"ה) ובספר למודי ה' (למוד רי"ב) ובשו"ת תורת חסד (סימן מ"ב אות ח'). ולכאורה יש להעיר דאי ליכא בל יראה בערב פסח היאך אפשר לומר דגם בערב פסח העשה בא מכלל הלאו והשאג"א כתב להדיא דנשים חייבות גם ערב פסח בתשבייתו [ועיין בספר כלי חמדה על פסח (סימן מ' ומ"א) דנחלקו הכלי חמדה וחתנו מח"ס עצי זית אם רק בפסח נשים חייבות בתשבייתו או גם בערב פסח וע"ע בשו"ת מנחת שי (ח"א סימן פ"ז) ובשו"ת משנת רבי אהרן ח"ב סימן ס"ט], ואפשר לומר על פי מש"כ בתוספות רבינו פרץ (ה' ע"א) ובשו"ע הרב (סימן תמ"ו סעיף ב') דהעשה דתשבייתו דערב פסח הוא סייג לאיסור בל יראה דפסח וא"כ י"ל דנחשב דהעשה בא מכלל הלאו. עוד יש להעיר דלרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה אין העשה בא מכח הלאו דלסלק הלאו סגי לבער החמץ גם באופן אחר, ובשו"ת מחזה אברהם (סימן קט"ו) באמת מחדש דלרבי יהודה נשים פטורות מתשבייתו, אבל רעק"א כתב דרק לרבי יהודה הוה תשבייתו נתק לעשה ולפי דבריו כתב בספר חק המלך (סימן ג' ד"ה והנה בשאגת) דרק לרבי יהודה נשים חייבות בתשבייתו ועיין לקמן בהערה קל"ו. [ואי נימא דכונת רבינו כאן במה שכתב דהעשה בא מכח לאו דר"ל כל היכא דהעשה הוא סייג להלאו וגם בתשבייתו שהוא סייג להלאו דאכילת חמץ נשים חייבות א"ש, ועיין בתבת גמא פרשת בא ובפרשת יתרו שכתב רבינו דנשים חייבות בתוספת שבת משום דהוה סייג לאיסור שבת].

עיינ בירושלמי ובספר ג"וו (כלל כ"ג ד"ה והתנאי) ואי"ה בחידושינו למסכת פסחים אבאר עוד.

שושנת העמקים כלל ח'

בפריי באורח חיים הלכות פסח (פתיחה פ"א אות ז) נסתפקנו גר שמת ערב פסח אחר חצות וחמצו הפקר, ועבר פסח אי קנסו [כיון דעבר] בעשה דתשביתו, דבפני יהושע בשו"ת (סי' י"ב וסי' י"ד) [סובר] דבעשה לא קנסו^ע, ובשו"ת שאגת אריה (סימן ע"ט) גם כן [סובר] דלא תעשה חמור מעשה, וכתבנו דביבמות ז' ע"א כתב רש"י [בד"ה לאו דבלא תעשה] לוקה^ע, ועל כל יראה אין לוקין דניתק^פ (עיינ רמב"ם (פ"א ה"ג) דסובר דלוקה במעשה^פ), ועשה [דתשביתו] חמירא דזמנו משישית, ולא תעשה דכל יראה רק ז' ימים^פ.

ואם תימצא לומר בגר קנסו, בגיורת בכהאי גוונא מהו, אי שייכא בעשה דתשביתו דמצות עשה שהזמן גרמא הוא, ומפסחים (ה:): [דאמר רבי עקיבא] ואי ביום טוב מי שרי, אין להוכיח [דנשים פטורות] דאימא דעשה דוחה לא תעשה דיום טוב

עצ. עיינ באשל אברהם (סימן תל"ה סק"ב וסימן תמ"ח סק"ב) ובמשבצות זהב (סימן תמ"ח סק"ג וסק"ז) ובפתיחה כוללת (ח"ב אות י"ג) ובברכת יוסף לקמן דף כ"ט ע"א.

עט. מרש"י שם מבואר דהטעם דל"ת חמור מעשה הוא משום דעל ל"ת לוקין, ומשום הכי ס"ל דרבינו דלאו הניחך לעשה שאין לוקין עליו כלל אין חמור מעשה וא"כ לאו דכל יראה דחמץ אליבא דחכמים דהוה מהנקברין אי אפשר לבטל העשה ואין לוקין עליו כלל אינו חמור מעשה (ועיינ בתבת גמא פרשת נשא אות א' ובפרשת וילך אות ב', וע"ע במנחת חינוך מצוה ח' אות ב' ובפתחי תשובה חו"מ סימן ל"ד סק"ה ובשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ב סימן ע' ד"ה והנה בחו"מ).

פ. ובמשבצות זהב (סימן תל"ה סק"ב וסימן ת"מ סק"ד) מפרש רבינו דלחכמים דחמץ השבתו בכל דבר לא שייך שיבטל העשה דתשביתו ולא משכחת לה מלקות בבל יראה [אלא דיש לעיינ דמ"מ משכחת מלקות בעבר כל ימי הפסח ולא השבית החמץ דתו לא מצי לקיים העשה וי"ל דזה לא נחשב שבטל העשה אלא העשה נתבטל ממילא ובכה"ג ליכא מלקות, ורק הרמב"ם פוסק דגם בכה"ג לוקה ועיינ לעיל בד"ה והנה הרמב"ם ובהערה ד' ולקמן בהערה שס"ב].

פא. וא"כ להרמב"ם יש לומר דקנסו רק בעבר על כל יראה.

ואי דיום טוב עשה ולא תעשה הא כל יראה נמי עשה ולא תעשה^פ, וכי תימא מאי אולמא האי עשה מהאי עשה יש לומר שזה מצות עשה דיום טוב אין נוהגת בנשים ועשה דתשביתו נוהגת בנשים ואפשר מטעם שהיו באותו הנס (ובמצה צריך [קרא] דלא תימא גזירה שוה ט"ו ט"ו מסוכות) שמע מינה לכאורה דעשה דתשביתו אין נוהגת בנשים^פ ובאותו נס לא שייך כאן דהא רק דרבנן הוה^פ, ועיינ תוספות קידושין דף ל"ד ע"א בד"ה מעקה בשם ה"ר יוסף מירושלים, אם כן פשוט, יעויין שם.

חידושי מגידות אות י"א

נסתפקתי גיורת שהיה לה חמץ ערב פסח בשבע ומתה, והפקר הוא, לאחר הפסח אי שרי לישראל לזכות בו, ד"קנסא קניס [רבי שמעון הואיל] ועבר כל יראה, לאו דוקא, כמו שאכתוב אי"ה בפריי לאורח חיים הלכות פסח^פ ונשים אי מחויבות במצות עשה זו [יש לעיינ] דלאו ליכא עד הלילה וכו'.

פב. עיינ מש"כ לעיל בד"ה ולענין.
פג. בספר ברכת חיים על עדל"ת (סימן י"ד) העיר דהגם דמרש"י ורי"ף בב"מ ל' ע"א מבואר דאין עשה ול"ת דוחה עשה ול"ת וכ"כ בספר הכריתות (שער ג' סימן קס"ג) אבל מהמאירי (יבמות כ' ע"ב ד"ה כל זה) משמע של"ת ועשה דוחה ללא תעשה ועשה, שו"ר דרבינו בעצמו בשושנת העמקים שם כתב דלרש"י בב"מ לא מספקא ליה אלא מספקא ליה להנך ראשונים דלא גרסי בגמרא שם כרש"י [ועיינ בש"מ שם בשם תוספות חיצוניות], ובהערה הברוך טעם (על המג"א סימן תמ"ו סק"ב) כתב דמהרמב"ם בפירוש המשניות (מסכת ר"ה פ"ד מ"ח) משמע דסובר דעשה ול"ת דוחה לעשה ול"ת ועיינ בספר ברוך טעם (עדל"ת פ"ה דין ב') ובשו"ת מהר"ש ענגל בח"א סימן צ"ט ד"ה ולפ"ז מיושב ובח"ח סימן ע"ד.

פד. עיינ לקמן בדף ה' ע"ב בד"ה ואי.
פה. עיינ במסכת מגילה דף ד' ע"א בתוספות ד"ה שאף [ובספר גליוני הש"ס (פסחים דף צ"ה ע"א) מדייק מהבה"ג בהלכות פסח פ"ב דדעתו שסברת אף הן היו באותו הנס מהני לחייב נשים מן התורה ואם כן חייבות בביעור חמץ מן התורה].

פו. באשל אברהם (סימן תל"ה סק"ב וסימן תמ"ח סק"ב) ובמ"ז (סימן תמ"ח סק"ג וסק"ז) והובא בברכת יוסף לקמן כ"ט ע"א.

מפתח הענינים

אחשביה	א
בגיד הנשה של נבלה צג	אבוקה
איבוד קדשים קלים	ב' נרות קשורין וקלועין יחד רצה
האם אסור מן התורה ריד	בדק עם אבוקה האם מהני דיעבד לח, לט
אינו זבוח	אבר מן החי
איסורו בכזית או בכל שהוא שמב, שע	האם נאסר שלא כדרך אכילה צב
האם אסור גם שלא כדרך אכילה שע	האם מותר בהנאה לבן נח צג, שרמ
האם לרש"י איכא איסור עשה דאינו זבוח .. תכב	מבן פקועה האם מותר באכילה לבן נח שנב
אי אפשר לצמצם	אי מותר בה חצי שיעור שמט
האם אפשר לצמצם מה שבידי אדם קסח	אברהם אבינו
באיסור דרבנן קסח	האם תפלתו על סדום היתה מצוה יג
אי עביר לא מהני	מתי תקן תפלת שחרית יג
באיסור דרבנן שפח	אהדריה קרא לאיסורא קמא
במוכר חמץ בשעה ששית שפח	האם לוקין על הנאה מעור של שור הנסקל . צט, שנה
אין איסור חל על איסור	אוכלין
אע"ג שאין מלקות על האיסור הב' מ"מ	מה נחשב לשלא כדרך אכילה באוכלין קיד
איסור הב' חל קעת, שמו	ועיין ערך טומאת אוכלין
האם גם לרבי שמעון חל האיסור הב' .. צו, קעט	אחריות
האם קי"ל דבאיסור כולל חל אפילו	האם עובר בגבר אלים בבל יראה מ"ה
איסור קל על איסור חמור צו, קעח	להרמב"ם קמו
האם להסוברים דאיסור קל אינו חל לגמרי	דגולן האם מחייבו בבל יראה קמ
על חמור ככולל איכא עכ"פ איסורא . שמו, תכא	קבל אחריות על חמץ נכרי האם מותר אחר
האם חמץ הוה איסור כולל קעג, קעז, רעז	הפסח קנה, קסא, שצב
האם חמץ בערב פסח שעדיין אין עליו	קבל רק אחריות מפשיעה על חמץ נכרי
חיוב כרת הוה איסור קל לגבי איסור טבל ... קעז	האם מותר אחר הפסח שצב
האם איסור טריפה חל על איסור חלב שמב, שמו	האם בעל חוב קונה משכון הוא רק כשגם
באיסור לאו על איסור עשה קעת, ריח	קבל עליו קבלת אחריות קס

על מה שכבר אסור משום טעם כעיקר רעז
 על חצי שיעור ריח, רמא
 על חצי שיעור של חמץ רמא
 על חצי שיעור של בשר בחלב שסו, שסו
 על חצי שיעור של כלאי הכרם שסו, שסו
 על חצי שיעור של שור הנסקל רמא
 על חצי שיעור של ענבים לנזיר רמג
 ועיין ערך איסור חל על איסור וערך איסור
 מוסיף

אין בגידין בנותן טעם

האם הוה בכלל הלאו דנבלה צו, קו
 ועיין ערך גידין וערך גיד הנשה

אין ביעור חמץ אלא שריפה

האם לחכמים צריך לבער לכתחלה חמץ
 ע"י שריפה שכט
 ועיין ערך שריפת חמץ

אין לדבר סוף

למה לא מהני בלא"ה דהא הוה ספק
 ספיקא מא

אין מבטלין איסור לבתחלה

האם אסור לעשות מאיסור שהוא קבוע
 שיהא לו דין דכל דפריש מח
 בבליעות של כלים קנא
 בבליעות חמץ בכלים אחר הפסח קנא
 במשהו ואיכא פסידא קנב
 במשהו שהוא גם נותן טעם לפגם קנא, קנב
 באיסורי הנאה אי הוה מן התורה לכו"ע לד
 האם אסור לבטל חמץ בפסח מ"ה לד
 חמץ לפני הפסח האם מותר לבטל או
 להוסיף היתר שיב, תלו
 האם מותר לבטל חמץ לפני פסח
 כשבדעתו לאכול התערובת בפסח תלו
 בחמץ שעבר עליו הפסח שצב, שצג

בבישול בשר בקדירה חולכת תח
 להוסיף היתר באיסור דרבנן האם מותר שיב
 מתי לכו"ע מותר להוסיף היתר באיסור
 דרבנן שיב
 מתי לכו"ע אסור להוסיף היתר באיסור
 דרבנן שיב
 האם מותר לבטל ספק איסור התורה
 להסוברים דאסור רק מדרבנן תלו
 האם מותר להוסיף היתר בספק איסור
 התורה להרמב"ם תלו
 האם מותר לבטל איסור שמותר בדיעבד תמו

אין מביאין קדשים לבית הפסול

האם הוה מן התורה כו
 בממעט רק תחלת זמן אכילה סא

אין מוקדם ומאוחר בתורה

האם רק ביש הוכחה לא

אין מעילה במחובר

האם יש עכ"פ איסור מן התורה קיט

אין סדר למשנה

בב' מסכתות שהם בב' סדרים קלג

אין ספק מוציא מידי ודאי

הוה מן התורה או מדרבנן מב, מג, מד
 באיסור דרבנן מג
 בחמץ דרבנן מג
 בספק טומאה בר"ה מג, מד

אין עונשין מן הדין

באיכא איסור עשה והקל וחומר צריך רק
 למלקות האם עונשין ... קיב, רז, רח, שער, שעה,
 תלח
 בהיקש עונשין מן הדין שמח
 בבמה מצינו או בק"ו שסופו מה מצינו שעה
 למ"ד דחופה קונה מק"ו האם זה גם לגבי
 העונשין שהם תוצאה מהקידושין שפ, שפא

מפתח ענינים

תנא

האם חל איסור לאו על איסור עשה ... קעה, ריח
איסור חמץ על טבל למה חל קעז
איסור חמץ על תרומה טמאה למה חל תיד
איסור נבלה על חלב האם חל צו, שמב, שמו
איסור טריפה על חלב האם חל שמב, שמו
נבילה על חלב לרבי יוסי הגלילי האם חל ... קז,
שמב
נבילה על בהמה טמאה האם חל שלו, שלו
איסור כולל בב' איסורין שווין האם חל
לרבי יוסי הגלילי קז, קעז, שסא, שסב
איסור נבלה על גיד הנשה למה חל קז
איסור נבלה על דם האם חל צו, שמו, שמו
איסור כולל קל על חמור האם חל צו, קעא
איסור מוסיף קל על חמור האם חל תכא
ועיין ערך אין איסור חל על איסור

איסור פחורה במאכלות אסורות

האם אסור מ"ה או מדרבנן קד, קז
האם לחזקיה אסור רק דרבנן קז
להסוכרים דאסור מ"ה האם הוא משום
סייג להאיסור אכילה קד

איסור כולל

קל על חמור האם חל צו, קעא

איסור מוסיף

איסור הנאה האם הוא איסור מוסיף שנב
קל על חמור האם חל תכא
כשהתרו על האיסור הקל ולא על האיסור
החמור האם חל תכא

איסור עשה

האם ל"ת שאין לוקין עליו חמור מאיסור
עשה רי, רל, שנה, שצט
האם עובר רק בכזית ריח
האם יש בה איסור חצי שיעור מ"ה ריח

אין שבח עצים בפת

רק מאיסורי הנאה הנשרפין או אפילו
מהנקברין קבג, קבה
ועיין ערך יש שבח עצים בפת

אינו זבוח

האם לרש"י יש איסור דאינו זבוח תכב
אסור בכזית או בכל שהוא שמב, שע

אינו ראוי לגר

האם בשר בחלב וכלאי הכרם אסורים
באכילה היכא שאינו ראוי לגר קיה, קטז
האם בשר בחלב וכלאי הכרם אסורים
בהנאה היכא שאינו ראוי לגר קטז

אינו ראוי מדרבנן

האם מן התורה הוה ראוי קעט, קפט

איסור דרבנן

שנתערב מין במינו האם בטל לרבי
יהודה קמר, קמז
שנתערב מין במינו לח בלח צריך ס'
לכו"ע קמד
שנתערב מין במינו יבש ביבש להש"ך אין
צריך ס' קמד
לענין מצוה הבאה בעבירה קעה
לקיום מצות מרור בזמן הזה שהוא דרבנן .. תכה
האם מותר למכור לגוי קצה
האם ספק מוציא מידי ודאי מג
שנתערב האם מותר להוסיף היתר כדי
שיתבטל שצה, תלו

איסור הנאה

מאכל שנפסד מאכילת אדם האם אסור
בהנאה מ"ה שמו

איסור חל על איסור

באיסור מוסיף קל על חמור שהיה שוגג
על האיסור הא' ומזיד על האיסור הב' תכא

איסורא לא ניהא ליה לאיניש לקנות

בחמץ לפני זמן איסורו יד

איסורי אכילה

האם מותר שלא כדרך קיד

איסורי הנאה

האם מותר ליתנם לכלבי הפקר כה, קט

האם אסור מן התורה למכרם קט

הטעם דלהרמב"ם ליכא מלקות על הנאה ... פט, שנב, שפב

אכלן שלא כדרך אכילתן האם לוקה.... קט, קיד, קיה

השיעור לענין מלקות כזית או שוה פרוטה .. צו, צח, רפט

האם יש איסור חצי שיעור בהנאה צו, רפט

מחצי כזית חמץ האם יש איסור הנאה מ"ה רפט

האם עובר בתשבתו או בל יראה בחמץ של כלאי הכרם דאסור בהנאה כו, רפט
איסור הדלקה או צביעה בערלה ובשאר איסורין קא

האם לענין איסור הנאה מבשר בחלב יש פטור דאינו ראוי לגר קיד, קטו

באיזה קנינים שייך לזכות באיסורי הנאה ... רלב

האם יש בעלים לאיסורי הנאה רלג

האם סתמן הפקר רלג

האם יש ירושה באיסורי הנאה שצ

בנפל בשוגג לקדירה של חברו ונתבטל ברוב האם זכה בו חברו ער

ועיין ערך בשר בחלב כלאי הכרם שור הנסקל

אכילה

דכתיב בקרא האם הוה בכזית ... קסו, שמט, שסו

האם לריש לקיש דחצי שיעור מותר מן התורה ודאי דאכילה בכזית שמט, שסו

באכילת רשות הוה בכל שהוא שמב, שע

אכילה שלא כדרך

האם בכלאי הכרם חייב גם על אכילה

שלא כדרך שלז, שסו

היכא דחייב על כל שהוא קטו, שסו

להסוברים דאסור מ"ה אי הוה כמו חצי

שיעור קעד

אכילת חמץ

האם חייב כרת על אכילת שאור או חמץ שנפסל מאכילת אדם ה, שפח

אין צריך שיהא תורת לחם על חמץ כדי להתחייב עליו כרת קעד

האוכל חמץ בפסח האם מקיים בזה תשבתו רבו

אכילת מצה

האם יוצאים באכילה שלא כדרך קעד

האם מותר לאכול בערב פסח מצה שיש באכילתה מצוה ס, סא

האם אפשר לצאת במצה שאינה יכולה לבא לידי חימוץ גמור רק לידי נוקשה קעג

האם יוצאין במצה שאפשר לחול עליו איסור חמץ אבל לא יתחייב עליו מלקות ... קעח

האם יש קיום מצוה באכילת מצה עשירה .. תכב

האם יש קיום מצוה במצה שאינה משומרת תכב

האם יש קיום מצוה במצה שאינה ראויה לשבעה תכב

אכל בבין השמשות דליל י"ד האם יצא מספק כג

אכל בבין השמשות דליל י"ד האם בליל י"ד מברך על אכילת מצה כג

אין לו רק כזית מצומצם של טבל מה יעשה קעו, תיז

ועיין ערך לחם עוני וערך מצה וערך ערב פסח

אכילת מרור

האם המין שנשנית במשנה בראשונה קודם למצות מרור ר

מפתח ענינים

תנ"ג

מחמץ של הקדש לרבי יהודה קמח
מחמץ נוקשה תלח
מחמץ שנשרף לפני פסח או בפסח האם
אסור אחר הפסח שפט, שצ
שרף חמץ אחר הפסח האם לרבי יהודה
האפר אסור שפט, שצ
האם גם הגחלים מותרין פח, פמ, קל
שרף בערב פסח לפני חצות האם מותר
לרבי יהודה אליבא דר"ת שיד
שרף בערב פסח אחר חצות האם מותר
לרבי יהודה אליבא דרש"י צא, שיד

אפשר לברר

האם החיוב לברר ספק הוא מ"ה ד, יח
להרמב"ם דספיקא דאורייתא מ"ה לקולא
האם בספק חייב לברר מ"ה ד
בספק דרבנן שהוא להקל האם חייב לברר
בקל רסו
ביש חזקה להיתר מו, רסד
ברוב או ספק ספיקא רסד, רסה, רסו
כשאפשר לברר רק ספק אחד מהספק ספיקא ... יז
ביש רוב עם החזקה האם צריך בירור קל ... מו, רסד, רסו
ביש ס"ס עם חזקה האם צריך בירור קל ... מו, רסד, רסו
בכל דפריש מרובא מו
להרז"ה רק בחזקה צריך לברר ולא ברוב ... רסה
אם יש רק רוב או חזקה להיתר האם חייב
לברר בירור קל רסה, רסו, רסז
ביש רוב שהוא בטבע להיתר שבא להוציא
מחזקת איסור צריך רק לברר בקל רסה, רסו
ביש רוב בטבע שאינו מוציא מחזקת
איסור א"צ אפילו בירור קל רסו
ביש רוב מצד המנהג שבא להוציא מחזקת
איסור צריך לברר אפילו בטורח .. רסה, רסו, רסז

בדבר האסור באכילה מדרבנן תכה
אנסוהו לאכול מרור מר האם יצא תכו
כיוון להדיא לא לצאת האם יצא תכו
האם צריך שיהא ראוי לאכילה תכו, תכה

אכילת תרומה מהורה

האם לחיוב מיתה בידי שמים צריך כזית
גם לאבא שאול קסו

אכילת תרומה ממאה

בעשה או במיתה מט

אם אינו ענין

האם לוקין עליו קיב, שנה, שעב
האם לוקין עליו היכא דאיכא איסור
מפורש בקרא שנה, שסו

אסמכתא

בישראל המקנה לגוי קנה, קנו
בישראל הקונה מגוי קנה, קנו
במשכון קנו

אף אנן נמי תנינא

ההבדל בין לשון זה ללימא מסייע ליה קיג
הוה ראייה מכח קושיא קיג

אפר הנקברין

האם אסור מן התורה צו, שלא, שלה, שמו
האם לרבי יהודה אסור מדרבנן שעח

אפר הנשרפין

האם הוה של הבעלים או הוה הפקר ... צא, רעא
האם גם גחלים מותר פח, פמ, קל

אפר חמץ

האם אסור במשהו שעז
לחכמים צא, שמו
לחכמים האם מותר לקיים עם האפר מצות
כיסוי הדם שלג

ביש רוב מצד המנהג שבא להוציא מחזקת
איסור וצד האיסור הוא מיעוטא דמיעוטא
אין צריך לברר אפילו בקל רסה
בחזקה שתליא במעשה רסה
בחזקה שנתבררה כבר להט"ז שוב א"צ
אפילו בירור קל ולהמג"א צריך בירור קל .. רסה
ביטול חמץ האם נחשב לאפשר לברר מו,
יז, למ, מו
בדיקת חמץ האם נחשב לאפשר לברר רסו

אשה

עיין ערך נשים

את [אי דרשינן]

האם קיימא לן כרבי עקיבא דדרשינן את צ

ב

בדיבורא איתעביד מעשה

האם כשרוצה שחצירו יקנה לו חמץ בפסח
לוקה משום דע"י מחשבתו אתעביד
מעשה רלג

בדיקת חמץ

הטעם דלהר"ן בדיקה לחוד סגי מ"ה א
האם הוה מ"ה או מדרבנן ב, רנג, רנד
להרמב"ם האם הוה מ"ה ג, רנג, רנד
את"ל דהוה מ"ה היינו משום דנכלל
בתשבתו או שלא יעבור בבל יראה לו, רנד,
רנו, שה

בחדר שאין משתמשין בו חמץ האם הוה
מ"ה ג
האם נתקן על הספק יז, מג
בספק ספיקא יז
במקום ששכיח היזיקא האם פטור אפילו
בידוע שיש לו שם חמץ רצו
זמנו בליל י"ד או בבין השמשות ו
בדק בליל או ביום י"ג האם יצא דיעבד יט

בדק באכזקה האם יצא דיעבד לח, למ
ועיין ערך ביטול חמץ ערך בל יראה ערך חזקת
בדוק וערך תשבתו

בהמה

האם מ"ה מותר להאכיל בפסח חמץ
לבהמתו או לבהמת הפקר כד
להאכיל שאר איסורי הנאה קט
בהמת ארנונא לענין חיוב בכור כח

ביטלו ולא ביטלו

האם קיי"ל דרק בביטלו להעשה לוקה רכו,
רכט, רצג

לחכמים דהשבתת חמץ בכל דבר האם
שייך לבטל מ"ע דתשבתו רכו, רכט, רצג

ביטול איסורים

תערוכת מין במינו יבש ביבש האם
במשהו לרבי יהודה קמט, ת
תערוכת מין במינו מאיסור דרבנן האם
במשהו לרבי יהודה קמד, קמו
נותן טעם לפגם האם מותר לרבי יהודה ... קמט,
קנ
הטעם שע"ז אינה בטלה אפילו באלף שעז

ביטול ברוב

במאכל שנטמא קסח
בחמץ לענין בל יראה לד
בכלים של חמץ שנתערבו בשאר כלים שלא
בנכרי שמט
ועיין ערך דבר שיש לו מתירין

ביטול בששים

במאכל שנטמא קסח

ביטול חמץ

מהני מסברא או מקרא ג, ד, רמח
האם מהני גם לחמץ ידוע ב, רנג, רנג

מפתח ענינים

תנה

ביטול חמץ ברוב
האם מותר לבטל לכתחלה לד
האם מהני לענין כל יראה ותשביתו לד

בין השמשות
לענין אכילת מצה כג

בית שאור
הטעם דבולע תיא

בבורים
מכוסמין שבולת שועל ושיפון קפה

בליעות של חמץ
האם יש כל יראה על בליעות חמץ בכלים ... תו,
תו
האם יש תשביתו על בליעות תו
האם גם בבליעות קנסו חמץ שעבר עליו
הפסח קג, תח
קדרה שבשלו בה חמץ באחרון של פסח
האם מותר להשתמש בה אחר הפסח תו, תז

כל יראה וכל ימצא
האם עובר כל רגע רכז, שצד
בחמץ שאינו ידוע א, מז, ל, פד, רנד, שה
האם המטמין חמץ עובר על כל יראה או
רק על כל ימצא א
האם לוקה שמונים א
בערב פסח להרמב"ם ד, רלה
בערב פסח להרא"ש לו
בערב פסח לרש"י ד, ערב
בערב פסח להתוספות רכז, רמה, שצג
בערב פסח להרשב"ץ רמה, רמה
האם הוה סייג לאכילה רמב
האם הוה לאו הניתק לעשה רכה
האם חז"ל עשו הרחקה לבל יראה יב,
כ, רס, שם
על חצי שיעור רלמ

טוב שיבטל גם מה שיתחמץ בפסח רפו, רפו
אי כל יראה הוה סייג לאכילה האין מהני
ביטול רמב
בלב או בפח ד, ה, רמח, רמט, רנ
כשאינו בלב שלם ומונח בביתו ואינו
מוציאו לר"ה רמט, רנא
כשאינו בלב שלם ומונח בר"ה רמט, רנא
נוסח הביטול ל
מהות הביטול לרש"י ד, ימ, כב
לרבי יהודה האם מהני ב, ג, רנב
את"ל דביטול מהני לרבי יהודה האם מהני
רק לענין כל יראה או גם לתשביתו ב, ג, יד,
קלה, רנב, רנו
האם לרבי יהודה מותר לבטל רנו
מתי חל בשעת הביטול או בחצות ג
בשעה ששית האם מהני הביטול מ"ה .. לג, רמו,
רצא
ביטל בשעה ששית להסוברים דמהני
הביטול מ"ה האם מותר החמץ אחר הפסח .. רמו
האם אפשר לחזור מביטול ו
לרבי יוסי הגלילי או לרבי שמעון האם
מהני ביטול הלב ה, רנא
ביטול בפח האם מהני לרבי יוסי הגלילי רנא
האם לרבי יוסי הגלילי אפשר לבטל גם
בפסח רנא
ביטול בפח בחמץ שמותר בהנאה ה, רנא
בחמץ נוקשה את"ל דמותר בהנאה ה, רנא
בחמץ האסור בהנאה רק מדרבנן ה, ז
בחמץ ידוע לענין ב"י או תשביתו ב, ג,
יד, קלה, רנב, רנג
בחמץ ידוע שבשעת הביטול היה אינו ידוע .. ג,
רנג
בחמץ של נכרי שקבל עליו אחריות רנ
להסוברים דמהני ביטול בחמץ שקע"א
האם סגי בביטול בלב או צריך לבטל בלב ... רנ

על כלים הבלועים מחמץ קנ, תו
 על חמץ האסור בהנאה מאיסור נוסף .. כו, רפמ,
 רצ
 על לחמי תודה כה, סא, רפא
 על חמץ של הפקר המונח ברשותו כז, רסו
 הגביה חמץ הפקר בפסח האם עובר בכל
 יראה יד, רלג
 השליך חמצו לרשות הרבים האם נפטר
 מכל יראה רמה
 מכר חמצו לגוי בערב פסח בשעה ו' האם
 נפטר מכל יראה רמו
 מכר חמצו בפסח לגוי האם נפטר מכל
 יראה לג, רמח
 במשכון של חמץ שאין עליו חיוב אחריות .. קס
 באונן שפ
 עיין ערך חמץ וערך משהה ע"מ לבערו וערך
 תשביתו

בן נח

האם במה שנאסר באכילה נאסר גם
 בהנאה שדמ
 האם אסור בחצי שיעור צו, שממ
 באיסור שנתבטל ברוב שממ
 ברובא דליתא קמן שנ
 האם מותר באבר מן החי מבין פקועה שנב
 בבשר מן החי שנג
 עיין ערך מי איכא מידי

בן פקועה

האם אבר מן החי ממנה מותר לבן נח שנב

בעל חוב למפרע גובה

האם צריך קנין או דהקנין הוא על ידי
 השעבוד תיב
 מזמן הפרעון או מהגבייה קנח
 במטלטלין קנח
 עיין ערך גביית מלוה

בעל חוב קונה משכון

כשפטרו מהחיוב אחריות האם עובר בכל
 יראה קס
 האם סגי באחריות דגניבה ואבידה שיהא
 אסור אחר הפסח קסא
 נכרי מישראל במשכון שבא לידי גוביינא קנו
 האם מהני גם להפטר מכל יראה קס, קסא
 האם גם הלזה עובר בכל יראה תיב

בריה

הטעם שאינו בטל קלח

ברכת המצות

על בדיקה וביטול חמץ לה, לו
 למה מברכין בשעת הבדיקה ולא בשעת
 הביעור לו

ברכת שהחיינו

למה אין מברכין בשעת בדיקת חמץ לו

בשר בחלב

שבשלו בשוגג ג"כ אסור בהנאה אע"ג
 דלא נעבדה בה עבירה שלד
 האם לכו"ע אסור אפילו שלא כדרך הנאה ... קב,
 קבא, שעג
 בנפסל מאכילת כלב האם מותר בהנאה קטו
 האם אסור מ"ה בכל שהוא אפילו לריש
 לקיש צד
 האם אסור מ"ה אכילת חצי שיעור רמד
 האם אסור מ"ה לבשל חצי שיעור רמד
 האם מדרבנן יש איסור חצי שיעור בבשר
 בחלב מעוף רמד
 האם יש מכות מרדות באכילת בשר עוף
 בחלב שי
 האם יש מלקות להרמב"ם בהנאה של"כ
 מבשר בחלב שעג
 צלי וצלי קדר האם אסורים כבישול קצט, ר

בשר מן החי

מותר בהנאה לרבי יוחנן שנב